

Uniunea Europeana de la Soft la Hard Power si Războiul Geoeconomic

Coordonator Științific:

Prof.Univ. Dr. Daniel DĂIANU

Absolvent:

Alexandra Cristina DINU

București

Iunie 2017

Cuprins

Listă de abrevieri	5
Introducere	7
1. Capitolul 1. Teorie	10
1.1. Conflicte	10
1.2. Hard Power	16
1.2.1. Ce este Hard Power	16
1.2.2. Cum a apărut	18
1.2.3. Aplicabilitate si limitari	19
1.3. Soft Power	20
1.3.1. Ce este Soft Power	20
1.3.2. Cum a apărut	22
1.3.3. Aplicabilitate si limitari	25
1.4. Smart Power	26
1.4.1. Ce este Smart Power	26
1.4.2. Cum a apărut	27
1.4.3. Aplicabilitate si limitari	28
2. Capitolul 2.	30

2.1. Context Istoric	30
2.2. Importanta Geoeconomiei	32
2.3. Puterea in Uniunea Europeana	36
2.4. Acțiunea externă a Uniunii Europene: cadru instituțional	39
2.5. Puterea Rusiei	45
2.6. Acțiunea Externa a Rusiei	47
3. Capitolul 3. Implicatii Geoeconomice – Hard versus Soft Power	51
3.1. Acțiunile UE	51
3.2. Contra-acțiunile Rusiei	55
3.3. Energie	58
3.4. Legături comerciale	60
3.5. Conflicte înghețate	63
4. 4. Geoeconomia si Gazele Naturale	65
4.1. Geoeconomia în comerțul cu gaze naturale între UE și Rusia	65
4.2. Politica Rusiei în domeniul gazelor naturale se transformă în geoeconomie.....	66
4.3. Incercarile UE de a crea o piata interna pentru gaz	72
4.4. Geoeconomia în acțiune: Proiectul South Stream Pipeline	74
4.5. Trilateralizare, UE-Ucraina-Rusia	82

5. Concluzii	84
6. Anexe	88
7. Bibliografie	97

Listă de abrevieri.

O.N.U.-Organizația Națiunilor Unite

U.E. - Uniunea Europeana

Rusia - Federația Rusă

SUA - Statele Unite ale Americii

URSS - Uniunea Republicilor Statelor Socialiste

CECO - Comunități Europene a Cărbunelui și Oțelului

CEE - Comunități Economice Europeană

CSI - Comunitatea Statelor Independente

NAFTA - North American Free Trade Agreement

ASEAN -Asociația națiunilor din sud-estul Asiei

ISD - Investițiile Străine Directe

UNCTAD - United Nations Conference on Trade and Development

PESC - Politicii Externe și de Securitate Comună

PSAC - Politicii de Securitate și Apărare Comună

SEAE - Serviciului European de Acțiune Externă

NATO - Organizației Tratatului Atlanticului de Nord

CSDP - The Common Security and Defense Policy of the European Union

PESC - Politica externă și de securitate comună

UEE - Uniunea Economică Eurasiatică

BEI - Banca Europeana de Investiții

BERD – Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare

VEB - Vnesheconombank

TCE - Tratatul privind Carta Energiei

SSPP - Proiectul South Stream Pipeline

ACER - Agenția pentru Cooperarea Autorităților de Reglementare

DCFTA - Deep and Comprehensive Free Trade Area

SPS - Standardelor Tehnice și Regulamentelor

OMC - Organizația Mondială a Comerțului

Introducere

Relațiile dintre Uniunea Europeană (UE) și Federația Rusă (Rusia) au fost caracterizate în mod tradițional de două opuse: conflict – cooperare. Însă, cu sfârșitul anului 2013, aceasta a ajuns la un moment combativ. Legătura UE-Rusia este vitală din punct economic, energetic și de importanță culturală pentru statele membre. Mai mult de atât, securitatea Europei în ansamblul său depinde de relații armonioase între aceste două puteri. Cu toate acestea, relația este acum mai fracționată decât în orice moment, de la sfârșitul Războiului Rece. Se credea în 2008, că schimbarea președinției în Rusia ar oferi o oportunitate de a face un bilanț și ar reuși să aducă o inversare a procesului de deteriorare. Din păcate, deteriorarea a continuat, în timp ce criza din Ucraina și întreruperea relațiilor economice, politice și de securitate între Rusia și UE fac să fie nevoie de o reevaluare urgentă a situațiilor economice și politice în zona.

În perioada războiului rece, securitatea energetică și comerțul dintre Uniunea Europeană și Rusia au fost proiectate să devină liantul care leagă cele două puteri în relații comerciale pașnice și prospere, bazate pe beneficii reciproce și interdependență¹ - în ciuda creșterii asimetriei dintre abordările liberale față de sectorul energetic din UE și mediul „inchis” al statului în Rusia.² În condițiile actuale, comerțul cu energie reflectă însă o luptă geoeconomică mai largă, în care mijloacele economice sunt folosite susțin obiectivele geopolitice. Conceptul de geoeconomie rivalizează atât cu liberalismul economic, cât și cu geopolitica tradițională ca paradigma a politicii externe și economice a statelor și cere evaluarea intereselor lor naționale.³ Geoeconomia provoacă paradigma interdependenței liberale prin sublinierea intereselor strategice - interesele sumelor zero care nu funcționează în logica comerțului - în relațiile economice dintre state.⁴ În același timp, plecând de la

¹Haukkala, H, “Towards a Pan-European energy order? Energy as an object of contention in EU-Russia relations”, *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12 No.4, 2014, pp. 1-26 and Dizdarevic, N. 2014. “Regulatory Aspects Behind a Realization of the South Stream”, *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12, Issue 2.

² Aalto, P. (ed.), *The EU-Russian Energy Dialogue: Europe’s Future Energy Security* (Ashgate Publishing, 2008) and Van Der Meulen E. F., 2009. “Gas Supply and EU–Russia Relations,” *Europe-Asia Studies*, Vol. 61, No. 5, pp. 833-856.

³ For the evolution and a comparison of geoeconomic schools of thought in Russia and the Western Europe and the United States, see Anokhin A. and Lachininskii S., 2015. *Evolution of the Ideas and Contents of Geoeconomic Studies, Regional Research of Russia*, Vol. 5, No. 1, pp. 90-95.

⁴Luttwak, E., “From Geopolitics to Geoeconomics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce”, *The National Interest* Vol. 20, 1990, pp. 125-130.

geopolitica tradițională, ceea ce concretizează proiecția puterii militare convenționale,⁵ geoeconomia scoate în evidență versiuni diferite ale comportamentului de echilibrare.⁶ Astfel, putem spune despre acest concept ca se încadrează în arsenalul „hard power” al metodelor coercitive de exercitare a puterii.

Sancțiunile UE vizează stoparea "acțiunilor Rusiei care destabilizează situația din Ucraina".⁷ Mai exact, Rusia este văzută în intervențiile sale în Ucraina ca încălcând fiecare principiu fundamental din Actul Final de la Helsinki din 1975 privind respectarea integrității teritoriale și suveranității statelor și repudierea amenințării sau a utilizării forței. Normele de la Helsinki ale ordinului european de securitate nu au fost o invenție occidentală, ci au fost negociate cu Uniunea Sovietică a lui Brezhnev ca un act paneuropean de importanță istorică. În plus, actualele intervenții rusești în Ucraina au fost susținute de o campanie masivă de dezinformare despre lupta împotriva "fasciștilor" de la Kiev, în timp ce, în același timp, neagă intervenția militară a Rusiei, mai întâi în Crimeea și apoi în estul Ucrainei.

Prezentul set de segmente în jurul triunghiului UE-Ucraina-Rusia a devenit, de asemenea, un caz excepțional în ceea ce privește sancțiunile și contra-sancțiunile între doi actori globali majori, atât direct, cât și indirect, prin intermediul părții terțe aflate în centrul conflictului. Dinamica impactului și a interacțiunilor este mult mai complexă decât orice generalizare simplă pe care o aplică sau nu o aplică sancțiunile.

În ceea ce privește acțiunile rusești în Ucraina, acestea trebuie să fie înțelese atât în cadrul contextului istoric cât și al paternului de acțiune în zona. Situația prezentă este cu mult diferită față de revoluțiile de catifea din momentul destrămării Uniunii Sovietice. A fost evident chiar și atunci că Ucraina, în special, și statele baltice într-o anumită măsură, a avut loc un loc special în inimile și mințile poporului rus. Lucru dovedit și de acțiunile democraților ruși care au rezultat a făcut eforturi mari pentru a menține Ucraina cât mai aproape posibil. Acțiuni rusești apar în și astăzi în Ucraina în contextul implicării sale

⁵ Flint, C. Introduction to Geopolitics (London: Routledge, 2006), p. 28.

⁶ Luttwak, E., "From Geopolitics to Geoeconomics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce", The National Interest Vol. 20, 1990, pp. 125-130

⁷ Council Regulation (EU) No 960/2014 of 12.9.2014, amending Regulation (EU) No 833/2014 of 31.7.2014.

continue într-un număr de dispute etnice și teritoriale pe întreg spațiul post-sovietic, care amenință suveranitatea acestor state. În timp ce conflictele din Abhazia și Osetia de Sud (Georgia), Transnistria (Moldova) și Nagorno-Karabakh (Azerbaidjan și Armenia) care sunt încă nerezolvate, acum se adaugă și Crimeea și Donbasul la lista conflictelor din zona.

UE, în special în acele state membre care joacă un rol esențial în relațiile cu Rusia, trebuie să găsească o modalitate de a construi cooperare și securitate, cu sprijin rusesc, pentru a crea siguranță în regiune în contextul unei relații contradictorii. Trebuie luat în calcul faptul că politicile Rusiei se bazează pe percepțiile amenințărilor de lungă durată, nemulțumirile istorice și problemele legate de identitatea Rusiei. Aceste percepții sunt împărtășite de mulți indivizi ai poporului rus și părți ale elitei din Rusia, de asemenea. Este foarte important ca aceste percepții să fie mai bine înțelese în Occident, cu toate că aceasta nu înseamnă acceptarea premiselor pe care se bazează. Consecințele unei eventuale deteriorări în continuare a relațiilor ar putea include răspândirea de instabilitate în vecinătate, o mai mare perturbare a schimburilor comerciale și o slăbire a legăturilor economice, precum și o defalcare în coordonare asupra altor probleme globale și regionale, inclusiv Siria, Iran, Coreea de Nord și Afganistan.

Cu toate acestea, există măsuri pe care UE le poate adopta pentru a consolida rezistența sa internă și de a face intenția sa strategică simțită mai acut în Rusia. Aceasta teză se concentrează pe criza din Ucraina, dar, de asemenea, privește dincolo de ea, căutând să abordeze problema modului în care UE își modelează politicile sale în ceea ce privește Rusia, în scopul de a sparge ceea ce pare a fi un ciclu periodic de conflict și de frustrare în creștere, și să stabilească relații pe o bază reciproc avantajoasă și stabilă.

Criza din Ucraina a avut un impact profund asupra politicii externe a UE și asupra abordării sale față de Rusia. Acesta a subliniat faptul că vecinătatea estică a UE se caracterizează printr-o concurență geopolitică intensă cu Rusia. Criza a subliniat, de asemenea, slăbiciunea abordării "politicii scăzute" a UE în relațiile sale cu Rusia și spațiul post-sovietic. Pe de altă parte, acțiunile Rusiei în Ucraina au făcut ca statele membre ale UE să fie mai dispuse să acționeze împreună și să adopte o linie mai fermă împotriva Moscovei.

1. Capitolul 1. Teorie

Pentru a putea înțelege contextul teoretic actual cat si pentru a putea face o analiza cat mai cuprinzătoare a acestei teze, este necesara definirea principalilor termeni ce vor fi folosiți in analizarea acestei situații. Astfel, se vor defini termenii de conflict si aceia ai diverselor tipuri de putere pe care un stat, alianța sau o organizație supra statala le poate exercita asupra unei contra parte. Aceste tipuri de putere sunt: Hard, Soft si Smart Power.

1.1. Conflicte

Problema conflictelor internaționale se situează în zilele noastre sub forma unor dispute minore prin comparație cu războaiele din secolele anterioare. Privind în urmă putem înțelege dezastrele provocate de un conflict/război, dezastre care afectează atât economia țărilor implicate, dar și societățile și comunitățile respectivelor combatante. Într-o lume în care economiile naționale sunt interdependente, iar relațiile dintre persoanele ce aparțin unor țări diferite sunt la cel mai ridicat nivel pe care l-a cunoscut omenirea, putem afirma că orice tulburare poate aduce dezechilibre în programele și predicțiile economice la nivel mondial⁸.

In contextul actual nu putem nega importanța actuală a situației dificile prin care trece economia globală și nici importanța acesteia în eventualitatea unor conflicte ce vor urma⁹. Numărul conflictelor semnificative (Rusia-Georgia) la nivel global s-a redus considerabil în secolul XXI, dar situația tensiunilor actuale (Razboiul hibrid din Ucraina) încă se situează la un nivel considerabil mai ales din cauza lipsei de implicare a organizațiilor internaționale la nivelul faptelor și nu al declarațiilor.

⁸Siitonen, Lauri, Political Theories of Development Cooperation –A Study of Theories of International Cooperation, July 1990, pag 46;

⁹Orzeață, Mihail. Lecții ale Istoriei care trebuie Reînvățate-Negocierea și Cooperarea Stabilitate și Securitate Regionala, Sesiunea Anuală de Comunicări Științifice, 9-10 Aprilie 2009, București, Universitatea Națională de Apărare, „Carol I”, pag 35;

Termenul de conflict a fost definit în mai multe moduri, dar la bază el conține câteva elemente comune:

- existența a două sau mai multe părți;
- existența unor scopuri, valori sau trebuințe;
- emoțiile (definite prin prezența unor conflicte anterioare, însoțitoare sau posterioare)¹⁰.

Pentru a defini teoria conflictului am ales din multitudinea de opțiuni câteva dintre variantele prezentate atât de analiștii ce s-au ocupat cu acest domeniu, dar și din cărți de morfosiNTAXĂ. Varianta cea mai potrivită conform accepțiunilor mele, a fost cea prezentată de Coser, completată și cu alte exemple:

- „Conflictul este o luptă între valori și revendicări de statusuri, putere și resurse în care scopurile oponentilor sunt de a neutraliza, leza sau elimina rivalii”¹¹
- Conflictul este: -neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord, antagonism; ceartă, diferend, discuție(violenta)¹²
- Conflict- a intra în coliziune sau dezacord; a fi contradictoriu, în dispută sau în opoziție, ciocnire, a duce o luptă, controversă, ceartă. Incompatibilitate sau interferență între idei, acțiuni, dorințe, evenimente, etc.¹³
- Conflictul este o condiție socială care apare când doi sau mai mulți actori urmăresc scopuri mutual exclusive sau mutual incompatibile. În relațiile internaționale comportamentul conflictual poate fi înțeles ca război sau amenințare cu declanșarea războiului¹⁴
- Conflictul este un proces care începe când o parte înțelege că cealaltă a afectat negativ sau este pe cale să afecteze negativ ceva care are o anumită valoare pentru prima parte¹⁵
- Conflictul este divergent perceput de interese, sau o credință ca aspirațiile curente ale părților nu pot fi atinse simultan¹⁶

¹⁰Gatlung, Johan, :Conflict Theory and the Palestene, Journal of Palestine Studies, Vol 2, No.1, (Autumn, 1972), pag 34-64;

¹¹Coser, A., Lewis, : Social Conflict and the Theory of Social Change, The British Journal of Sociology, Vol 8, No.3, (Sep., 1957), pp 197-207;

¹²Definitie „conflict” conform DEX, <https://dexonline.ro/definitie/conflict> Accesat la 10.05.2017

¹³ Webster Enciclopedi Dictionary of the English Language 1994 p. 308

¹⁴ Evans, G., „Cooperating for Peace: The global agenda for the 1990s and Beyond”, St Leonards: Allen & Unwin 1998, p. 93.

¹⁵Robins, Stephen P., „Organizational Behavior: Concepts, Controversies, Applications” Prentice Hall, 1998 p. 253.

¹⁶Pruitt D.G. et all, „Social conflict: escalation, stalemate, and settlement”, McGraw-Hill, 1986, p. 4.

Structura conflictului propusă de J.Gatlung în 1969 a fost una din cele mai revoluționare și mai interesante abordări privind escaladarea unui conflict . Conform teoriei sale a triunghiului cu cele trei componente:C – contradicția;A – atitudinea;B – comportamentul (behavior)¹⁷

Gatlung vede conflictul ca pe un proces dinamic unde cele trei componente se influențează reciproc. Aceste trei caracteristici ale conflictului tind să definească întreaga imagine a unui conflict și încearcă să-l portretizeze formând astfel un tablou complet al escaladării și procesului prin care se ajunge la un asemenea eveniment¹⁸.

În anul 2002, un alt teoretician, pe numele său Bernard Mayer, propunea o nouă abordare în încercarea sa de a explica escaladarea conflictului. Abordarea este una asemănătoare cu cea a lui Gatlung din prisma faptului că are în componența sa trei mari factori decisivi. Acești factori definesc conflictul ca pe un, fenomen psihologic tridimensional, care implică o componentă cognitivă (gândirea, percepția situațiilor conflictuale), o componentă afectivă (emoțiile și sentimentele) și o componentă comportamentală (acțiunea, inclusiv comunicarea)¹⁹

Percepția conflictului – Prima componentă a conflictului este și cea mai importantă deoarece percepția reprezintă capacitatea fiecărui actor de a interpreta o posibilă situație conflictuală. Ceea ce pentru o parte reprezintă o cauză justă de a porni un conflict, pentru altă parte aceeași cauză poate să fie doar un amănunt minor pe care respectiva să-l ignore. În cadrul acestei componente cel mai vital factor este reprezentat de experiențele anterioare.

Experiența anterioară conferă decidentului capacitatea și modul în care acesta va opera în analiza sa de a lua parte sau nu la un conflict. Experiența definește caracteristicile și intensitatea conflictului, iar o istorie bogată în conflicte va aduce o mai bună gestionare a situației, plus experiența dată de participare²⁰.

¹⁷Gatlung, Johan, Conflict Theory and the Palestine Problem, Journal of Palestine Studies, Vol 2, No.1, (Autumn, 1972), pag 39;

¹⁸ Idem, pag 34-64;

¹⁹ Mayer, Bernard, "The Dynamics of Conflict Resolution.A Practitioner's Guide, San Francisco, Jossey Bass, A Wiley Company", 2000, p. 24.

²⁰ Idem, pag 3;

Una din cauzele cele mai frecvente de izbucnire a unui conflict îl reprezintă teama reciprocă. În acest stadiu intră în acțiune emoția și teama ca celălalt să nu acționeze înaintea ta, determinând astfel un avantaj pentru sine. Cauzele sunt diverse, pornind de la competiția pentru resurse și ajungând până la modul în care sunt structurate societățile.²¹ Este lesne de înțeles că primul ce acționează are avantajul de a lua prin surprindere adversarul, oferindu-și mai multe șanse de câștig și prin prisma elementului surpriză.

Afectivitatea în conflict(emoțiile și sentimentele) – Într-o situație probabilă conflictului (premergătoare conflictului) emoțiile sunt inerente, iar stările precum (șocul, furia, disperarea, spaima plus disprețul reciproc) conduc inevitabil la reacții nedorite. Aceste stări necesită detensionare și mai ales este nevoie de o parte lucidă care să pună în practică acțiunile potrivite. De nenumărate ori deciziile sunt luate, din păcate, cu inima (ură, dorința de a arăta celuilalt că ești mai puternic), iar acest lucru nu conduce decât la adâncirea crizei/războiului, iar nevoia rezolvării conflictului cade pe plan secund.²²

În cazul acestui tip de acțiune distingem două categorii în cadrul conflictului:

- aspect expresiv –reprezintă componenta nerealistă a conflictului (manifestarea emoțiilor)
- aspect orientat spre rezultat-reprezintă componenta realistă (satisfacerea nevoilor, a interesului)²³

Acțiunea – Comportamentul părților combatante în conflict poate varia în funcție de dorința și modul de acțiune a respectivelor părți. Acțiunea are scopul de a manifesta dorința combatanților, iar în funcție de direcția abordată de una dintre părți, cealaltă va percepe acțiunile opozantului său ca fiind prietenești sau nu. Acțiunea are două direcții importante:

- a) Satisfacă nevoia combatanților (exprimă sentimentele, reprezintă o metodă de refulare);
- b) exprimă conflictul (acțiunea propriu-zisă).²⁴

²¹ Idem, pag 8 ;

²² Idem, pag 11;

²³ Coser, L., A., Social Conflict and the Theory of Social Change, The British Journal of Sociology, Vol 8, No.3 (Sep., 1957), pag 197-207;

²⁴ Mayer, Bernard, "The Dynamics of Conflict Resolution. A Practitioner's Guide, San Francisco, Jossey Bass, A Wiley Company", 2000, p.22;

În prezent putem discuta de mai multe forme ale unui conflict și putem sesiza câteva concepte uzuale în domeniul de specialitate ce vizează conflictele internaționale. Împreună formează o familie de termeni pe care îi putem asocia definiției de conflict.

- conflictul armat-este conflictul în care ambele părți utilizează forța;
- conflict violent sau conflict mortal – este similar cu conflictul armat, dar în plus include violența unilaterală. Violența poate fi fizică (genocidul împotriva civililor neînarmați), sau structural (rezultatul unor relații care produc suferința inutilă);
- conflict contemporan–reunește conflictele politice și violențe de după războiul rece; acesta este sensul generic. Mai există și sintagma de conflicte contemporane armate, care semnifică numai conflictele care implică forța;
- conflict refractar sau insolubil- este un conflict care rezistă la tentativele de soluționare pentru ca nu este centrat pe interese, care sunt relativ ușor de satisfăcut, ci pe nevoi umane fundamentale, pe valori, pe identitate. Conflictul insolubil poate fi gestionat în sensul atenuării intensității, pentru a fi mai ușor de suportat. Diplomația secundară este cea mai eficientă formă de management al acestui tip de conflict;
- conflict prelungit-este un conflict de durată, alternând perioadele de intensitate maximă (război), cu cele de relativă acalmie”.²⁵

O anchetă asupra cauzelor de război scoate la iveală mai multe puncte generatoare de conflict. Unul din cadrele de analiză acceptate la nivel internațional de majoritatea teoreticienilor, în ceea ce privește analiza războiului și politica externă este „Nivelul de analiză“-„Level of Analysis”

Waltz, în cartea „Omul, Statul și Războiul“, din 1959, identifică trei „imagini“ ale războiului, folosindu-se chiar de nivelul de analiză. Cele trei imagini sunt prezentate ca surse de cauzalitate asociate cu individul, statul-națiune și sistemul internațional. Se specifică faptul că acest cadru al nivelului de analiză nu reprezintă o teorie în sine, ci mai mult o tipologie a cauzelor generatoare ale războiului, mai exact un cadru de clasificare a diferiților factori cauzali care influențează politica, acțiunea statului și a celorlalți actori implicați în desfășurarea războiului.

²⁵Prof .univ.dr.,Constantin, Stoica, Ana ,; Fundamente Teoretice ale Conflictului, pag 6;

- a) Nivelul individual de analiză, are ca obiectiv explicarea deciziilor de politică externă a liderilor de state sau guverne luând în calcul trăsături ca: natura umană și predispoziția spre agresivitate. De asemenea sunt incluse credințele, convingerile, personalitatea, procesele psihologice, socializarea și precedentele istorice. Se sugerează chiar faptul că în funcție de acest nivel individual de analiză, diferite situații s-ar fi desfășurat în alt mod dacă la conducere ar fi fost o altă persoană.²⁶
- b) Nivelul statului națiune include deopotrivă factori asociați cu guvernul/conducerea statului, dar și cu societatea. Asocierea cu guvernul ia în considerare variabile ca sistemul politic, exercitarea puterii în stat, influența intereselor economice de grup, rolul opiniei publice, cultura politică și ideologia.²⁷ Este susținut de dovezi faptul că instituțiile democratice și politicile culturale au făcut ca regimul democratic să evolueze total diferit de cel autoritar. La nivel social se merge pe premisa că unele societăți sunt mai predispuse la agresivitate, înclinând mai mult către implicarea în război. La nivel guvernamental uneori se optează pentru alocarea unui buget mai mare pentru securitate și latura militară, ca parte a strategiei de consolidare a puterii și influenței.
- c) Nivelul relațiilor interstatale include o structură anarhică pentru sistemul internațional referitor la numărul marilor puteri și distribuția puterii.²⁸

Concepția lui Waltz despre cele trei imagini sau nivele a fost folosită de-a lungul timpului în relațiile internaționale și în politica externă. Deși mulți au fost de acord cu concepția lui Waltz, au fost și teoreticieni care au adoptat-o doar în parte, modificând-o. De asemenea, unii teoreticieni simplifică schema lui Waltz păstrând doar două niveluri de analiză, nivel intern și nivel extern, așadar nu există unul singur care să fie corect.

Nivelele cadru de analiză sunt construcții analitice care ajută la crearea unui sens în lume, fiind evaluate în funcție de utilitatea reflectată în realitate. Este de asemenea important să se facă distincția în cazul surselor generatoare de conflict/război în cauzalitatea dintre nivelurile stat-societate-nivele de decizie și nu în ultimul rând, diferența dintre nivelul individual și cel organizațional.

²⁶Shaim, Avi, *The Middle East: The Origins of Arab-Israeli War*, Oxford University Press, 1996, pag 219-240;

²⁷Idem;

²⁸Idem;

Actorii introduc un nivel suplimentar de inter-relații, care reflectă cooperarea bilaterală între state prin intermediul alianțelor. Trebuie stabilită distincția dintre variabilele cauzale care să reflecte mediul politic internațional, cum ar fi polaritatea și cele care reflectă relația și interacțiunea dintre state și sistem. Criza dintre două state poate fi influențată de puterea de la nivel global, de structura și cultura sistemului regional în care interacționează cu ceilalți actori.²⁹

Aceste nivele de analiză au importante implicații la nivel normativ, mai ales în legătură cu evaluarea responsabilităților morale. Ca și cauză primară ar fi interesul național, astfel responsabilitatea nu poate fi aruncată în totalitate pe umerii liderului. Exemplu: Invazia Irakului din 2003 a fost explicată cu ajutorul unui singur nivel de analiză, cel individual.³⁰

Situațiile diverse constau în diferențele existente la nivel societal, dar și la nivelul comportamental al fiecărui popor în parte, unele fiind mai predispuse să acționeze militar decât altele. Ca exemplu al unor societăți cu înclinație spre mediere/negociere avem țările nordice (Scandinavii, Canadienii) care reprezintă un punct de reper la nivel internațional atunci când în discuție intervine un caz care se poate media. Situațiile diverse provin și din partea liderilor, care au puterea de decizie în cadrul statelor.

1.2. Hard Power

1.2.1. Ce este Hard Power

Termenul de "hard power" se refera la puterea unei națiuni de influențare a altor actori statali și nu numai, utilizând diverse metode coercitive – fie ele economice sau militare. Termenul este definit mai explicit de către cercetătorii contemporani în domeniile relațiilor internaționale și diplomației publice. Joseph Nye, de exemplu, identifică puterea tare ca fiind "capacitatea de a folosi morcovii și bețele puterii economice și militare pentru ca ceilalți să-și urmeze voința"³¹ Ernest Wilson - autor, profesor și decan al Școlii USC - o descrie ca fiind capacitatea de a constrânge pe "altul să acționeze în moduri în care acea entitate nu ar fi acționat altfel"³² Kurt Campbell și Michael O'Hanlon, autori ai "Hard Power: Noua Politică a

²⁹ Idem;

³⁰ Coser, Lewis et al, "Conflict and Critical Theories", http://www.sagepub.com/upm-data/13636_Chapter7.pdf -accesat la data de 22.05.2017; pag 229;

³¹ Nye, Joseph S. Power in the Global Information Age: From Realism to Globalization. London, New York: Routledge, 2004.

³² Wilson, Ernest J. "Hard Power, Soft Power, Smart Power." The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science 616 (2008): 110-124. Sage Publications. L.A. Mar. 2008.

Securității Naționale, "Definesc hard power ca „aplicarea puterii militare pentru a îndeplini scopurile naționale - adică desfășurarea de trupe terestre, bunuri navale și muniții de precizie pentru a asigura un obiectiv național vital "³³.

Strategiile hard power includ o gamă largă de măsuri orientate spre constrângerea sau amenințarea altor entități în conformitate cu dorințele celor care le exercita. Aceste măsuri ar putea include folosirea "bățului", cum ar fi amenințarea cu atac militar sau punerea în aplicare a unui embargo economic sau ar putea include și utilizarea "morcovilor", cum ar fi promisiunea de protecție militară sau reducerea barierelor comerciale. Cu toate acestea, "bățul" este preferat față de "morcov". Astfel, conform concluzionam ca cele mai utilizate tactici de hard power tind să supra-accentueze intervenția militară, sancțiunile economice și diplomația coercitivă.

Una dintre cele mai evidente exerciții de putere grea este folosirea intervenției militare. Aceasta presupune, pur și simplu, utilizarea forței militare pentru a-și atinge obiectivele. Numai secolul al XX-lea are o serie de astfel de exemple: Invazia din 1979 a Afganistanului de către Uniunea Sovietică, o încercare de a susține guvernul marxist din Afganistan; Invazia din 1939 a Poloniei de către Germania care a declanșat cel de-al doilea război mondial; invazia din 1900 a Chinei de către Alianța de Țară pentru al opri pe Rebeliunea boxerului; Invazia din 2003 a Irakului din partea Statelor Unite asupra preocupărilor legate de capabilitățile de arme ale Irakului. Acestea sunt doar câteva dintre nenumăratele exemple de utilizare a armatei pentru atingerea scopurilor unui stat.

Forța militară, totuși, nu este singura măsură coercitivă în arsenalul unui stat. Aplicarea presiunii economice poate fi aplicată pentru scopuri similare. Embargoul comercial al SUA asupra țărilor cum ar fi Cuba, Iran și Irak în a doua jumătate a secolului XX oferă exemple de exemplificare a exercitării unei astfel de puteri. De exemplu, Legea sancțiunilor din Iran din 1995 a fost pusă în aplicare ca răspuns la programul nuclear iranian și presupusa sa finanțare a unor organizații precum Hezbollah, Hamas și Jihadul islamic palestinian. Sancțiunile au fost concepute pentru a limita investițiile în câmpurile petroliere și infrastructura Iranului. Astfel, prin împiedicarea dezvoltării unui sector-cheie al economiei petroliere din Iran - SUA

³³Campbell, Kurt M. and O'Hanlon, Michael E. *Hard Power: The New Politics of National Security*. New York: Basic Books, 2006. 7

speră să descurajeze Iranul să se angajeze într-o activitate neprietenoasă.³⁴ Totodată sancțiunile economice exercitate de Uniunea Europeană asupra Rusiei, intra în aceeași categorie cu cele enumerate mai sus.

Amenințarea fie prin utilizarea forței militare sau economice, de asemenea, funcționează ca un exercițiu de hard power. Această strategie - așa cum a fost descrisă de Alexandru George, care se referă la aceasta ca o "diplomație coercitivă" - implică susținerea cerințelor unui adversar "cu o amenințare de pedeapsă în cazul în care cel care dorește să se impună considera că nu este suficient de credibil și puternic pentru a-l convinge să respecte cererea."³⁵ Astfel, amenințarea forței militare sau economice - fie declarată explicit, fie implicit recunoscută - servește ca o metodă de convingere. Ilustrațiile diplomației coercitive în acțiune pot fi văzute în Kosovo în 1998 și între China și SUA la începutul anilor 1990. În primul, consimțământul președintelui Milosevic cu privire la Rezoluția 1199 a Consiliului de Securitate al ONU în acordul Milosevic-Holbrooke ar fi putut fi decis, după cumva, de "ordinea de activare" ale NATO: amenințarea unei campanii aeriene în Kosovo³⁶ În mod similar, Memorandumurile de înțelegere dintre SUA și China de la începutul anilor 1990 privind drepturile de proprietate intelectuală au fost produse doar după ce China a fost amenințată și cu o sancțiune comercială³⁷.

1.2.2. Cum a apărut

Termenul de „Hard Power” a fost definit în momentul când Joseph Nye a dat o formă ideii de „Soft Power”. Aceasta poate face ca din punct de vedere filosofic acești doi termeni să fie relativi. Prin aceasta, acceptăm că nu putem să înțelegem una din noțiuni fără a o defini în opoziție cu cealaltă. În această situație, acest lucru se întâmplă, întrucât, fără o clasificare a tipurilor de putere, nu ar mai exista nici un astfel de termen și nici nu am mai putea înțelege de ce un anumit tip de putere este „hard power” dacă nu l-am pune în opoziție cu „soft power”.

Din punct de vedere istoric putem observa mai mulți filosofi care scriu despre hard power, înainte de definirea concretă a acestuia. Astfel putem observa faptul că Niccolò Machiavelli

³⁴ Katzman, Kenneth. The Iran Sanctions Act (ISA). CRS Report for Congress. 2007. Feb.-Mar. 2008

³⁵ George, Alexander L. "Coercive Diplomacy." The Use of Force: Military Power and International Politics. Ed. Robert J. Art and Kenneth Waltz. U.S.A.: Roman & Littlefield, Inc., 2004. 70

³⁶ Leuridijk, Dick A. "Kosovo: a Case of Coercive Diplomacy." The Helsinki Monitor (1999): 8-17. Mar. 2008

³⁷ Baum, Charles. "Trade Sanctions and the Rule of Law: Lessons From China." Stanford Journal of East Asian Affairs 1 (2001): 46-72. Feb.-Mar. 2008 <http://www.stanford.edu/group/sjeaa/journal1/china4.pdf>

măsoară puterea în capacitate militară; Hobbes descrie în Leviatan ideea de putere absolută extinsă dincolo de capacități militare – incluzând și puterea economică; Hans Morgenthau pune accent pe forța în puterea politică, iar Henry Kissinger descrie descurajarea nucleară.

Toate aceste exemple nu fac decât să întărească legătura interdependentă dintre acești doi termeni. Astfel, chiar dacă se va menționa termenul de hard power înainte de sfârșitul anilor 80 (Momentul lansării cărții lui Joseph Nye) trebuie să luăm în calcul faptul că vorbim strictamente de accepțiunea prezentă, acest termen nefiind folosit înainte de această dată. Acest lucru face ca hard power să fie cumva elementul primitiv și cel mai de bază mod de afișare a puterii.

1.2.3. Aplicabilitate și limitări

În timp ce utilizarea hard power poate servi la inducerea conformității, ea prezintă, de asemenea, unele deficiențe flagrante în ceea ce privește legitimitatea și credibilitatea. Strategiile de hard power care nu țin cont de imaginea internațională a unei țări pot avea consecințe grave. Dacă credibilitatea unei țări peste hotare se deteriorează, atitudinile de neîncredere tind să crească în timp ce cooperarea internațională se diminuează, astfel încât capacitatea țării de a-și atinge obiectivele este afectată³⁸. Consecințele dependenței americane de hard power în înlăturarea lui Saddam Hussein de la putere și gestionarea crizei ulterioare din Irak reprezintă un exemplu nefericit. Datele de sondaj relevă creșterea antiamericanismului și deziluzia față de politica externă americană. Opinia mondială sa mobilizat împotriva Statelor Unite și a exercitării puterii sale puternice în Irak și Afganistan³⁹, care la rândul său a împiedicat capacitatea SUA de a-și atinge obiectivele de politică pe mai multe fronturi. În cazul Uniunii Europene, măsurile economice luate împotriva Rusiei au luat prin surprindere ca fiind unele din cele mai dure măsuri luate vreodată de organizația suprastatală, însă acestea nu au avut efecte negative dramatice.

În ceea ce privește exemplul Statelor Unite, s-ar putea considera că este nevoie și de alte metode de acțiune pe plan politic – sugerându-se o îmbinare hard power cu utilizarea cu

³⁸ Nye, Joseph S. "The Decline of America's Soft Power." *Foreign Affairs*. (May/June 2004). Mar. 2008. <http://www.foreignaffairs.org/20040501facomment83303/joseph-s-nye-jr/the-decline-of-america-s-soft-power.html>

³⁹ "Global Unease with Major World Powers." *PewGlobal.Org*. 27 June 2007. Pew Research Center. Mar. 2008. <http://pewglobal.org/reports/display.php?ReportID=256>

îndemânare a diplomației⁴⁰. Aceasta ar presupune o abordare mai nuanțată în care un stat încearcă să-și legitimeze puterea. Mai degrabă decât să se bazeze exclusiv pe utilizarea coercitivă a puterii militare și economice, un stat ar încerca să strângă acceptul prin atractivitatea culturii și ideologiei sale sau prin proliferarea normelor și valorilor sale. Această abilitate este aceea de a stabili ordinea de zi în politica mondială, de a oferi un exemplu de referință valorilor sau instituțiilor pe scena internațională, pe care Joseph Nye le numește putere indirectă sau soft.⁴¹

În cele din urmă, cu toate acestea, Nye și alți savanți sugerează că succesul unui stat în atingerea scopurilor sale nu se bazează exclusiv pe utilizarea hard sau soft power. Pentru acești gânditori, succesul depinde de o combinație a celor două - ceea ce a fost considerat "putere inteligentă" (Smart Power)⁴²

1.3. Soft Power

1.3.1. Ce este Soft Power

Soft power este un concept dezvoltat de Joseph Nye de la Universitatea Harvard pentru a descrie abilitatea de a atrage și coopta, mai degrabă decât prin constrângere (hard power), prin forță sau prin acordarea de bani ca mijloc de convingere. Soft power este abilitatea de a modela preferințele altora prin atracție. O caracteristică definitorie a soft power este aceea că este necoercitivă; Moneda soft power este cultura, valorile politice și politicile externe. Recent, termenul a fost folosit și pentru schimbarea și influențarea opiniei sociale și a opiniei publice prin canale relativ mai puțin transparente și prin lobby prin intermediul unor organizații politice și nepolitice puternice. În 2012, Nye a explicat că, cu soft power, "cea mai bună propagandă nu este propaganda", explicând în continuare că în timpul Epocii informațiilor "credibilitatea este cea mai rară resursă"⁴³.

Soft power este un termen folosit în teoria relațiilor internaționale pentru a descrie capacitatea unui organism politic, cum ar fi un stat, de a influența indirect comportamentul sau interesele

⁴⁰ Campbell, Kurt M. and O'Hanlon, Michael E. *Hard Power: The New Politics of National Security*. New York: Basic Books, 2006. 9.

⁴¹ Nye, Joseph S. *Power in the Global Information Age: From Realism to Globalization*. London, New York: Routledge, 2004.

⁴² Nye, Joseph. "Think Again: Soft Power." *Foreign Policy*. (1 Mar. 2006) Mar. 2008. <http://yaleglobal.yale.edu/display.article?id=7059>

⁴³ Nye, Joseph, "China's Soft Power Deficit" (8 May 2012).

<https://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304451104577389923098678842>

altor organe politice prin mijloace culturale sau ideologice. Termenul conceput de profesorul Joseph Nye, rămâne cel mai important protagonist al acestuia, într-un articol din Atlantic Monthly. Deși utilitatea sa ca teorie descriptivă nu a rămas necontestată, puterea soft a intrat de atunci în discursul politic popular ca o modalitate de a distinge efectele subtile ale influenței culturale asupra comportamentului altora față de măsuri coercitive mai directe, cum ar fi acțiunea militară sau stimulentele economice. În cuvintele lui Nye, "Conceptul de bază al puterii este abilitatea de a influența ceilalți pentru ai face să facă ceea ce doriți. Există trei modalități majore de a face acest lucru: unul este acela de a le amenința cu bastoane, al doilea este de a le plăti cu morcovi, a treia este pentru a le atrage sau a le coopta, astfel încât ei să vadă ceea ce vrei. Dacă poți face pe alții să fie atrași, și să-și dorească ceea ce dorești, te costă mult mai puțin în morcovi și bete."

De aceea, soft power reprezintă a treia cale de a-i face pe alții „să-și dorească ce vrei tu". Puterea soft este în contrast cu puterea hard, care a fost, în trecut, măsura realistă dominantă a puterii naționale, prin măsurători cantitative, cum ar fi dimensiunea populației, activele militare concrete sau produsul intern brut al unei națiuni. Unul dintre determinanții cheie ai diferenței dintre puterea hard și cea soft este diplomația. Soft power este o evaluare calitativă a gradului în care valorile sau cultura percepute de o națiune (sau individul) inspiră afinitate din partea altora. Nye susține că puterea soft este mai mult decât influența, deoarece influența se poate baza și pe puterea greșită a amenințărilor sau plăților. Soft power este mai mult decât convingere sau capacitatea de a muta oamenii prin argument, deși aceasta este o parte importantă a acesteia; este de asemenea, capacitatea de a atrage, iar atracția duce deseori la o înțelegere. Soft power nu utilizează forța sau banii pentru a determina cooperarea, în schimb folosește o atracție pentru valori comune, dreptatea și datoria de a contribui la realizarea acestor valori.

1.3.2. Cum a apărut

Joseph Nye a inventat termenul într-o carte din 1990, legată natura schimbătoare a puterii americane. În această carte, el a scris: "atunci când o țară primește alte țări să-și dorească ceea ce dorește - s-ar putea numi putere co-optivă sau soft, spre deosebire de puterea tare sau de comandă de a ordona altora să facă ceea ce dorește" El a dezvoltat în continuare conceptul în cartea sa din 2004, *Soft Power: Mijloacele de succes în politica mondială*. Termenul este acum utilizat pe scară largă în afacerile internaționale de către analiști și oameni de stat. De exemplu, secretarul american al apărării, Robert Gates, a vorbit despre necesitatea de a spori puterea soft americană prin "o creștere dramatică a cheltuielilor privind instrumentele civile de securitate națională - diplomație, comunicări strategice, asistență străină, acțiune civică și reconstrucție și dezvoltare economică."⁴⁴ În 2011, când Xi Jinping se pregătea să preia puterea de la secretarul general Hu Jintao, al 17-lea Comitet Central al Partidului Comunist Chinez a dedicat o întreagă sesiune plenară problemei culturii, comunicarea finală declarând că a fost Obiectivul național de a "construi țara noastră într-o superputere culturală socialistă".⁴⁵ Și în 2014, Xi a anunțat: "Ar trebui să creștem puterea soft a Chinei, să oferim o narațiune chineză bună și să comunicăm mai bine mesajele Chinei către lume".⁴⁶

⁴⁴ Robert M. Gates, Secretary of Defense, Manhattan, Kansas, Monday, November 26, 2007. <http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1199>

⁴⁵The red carpet, China's film industry, December 21st, 2013 <http://www.economist.com/news/christmas-specials/21591741-red-carpet>

⁴⁶David Shambaugh, China's Soft-power Push, Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2015-06-16/china-s-soft-power-push>

Conform raportului din 2015 Soft Power World Rankings din Comres, Portland Communications și Facebook⁴⁷, Marea Britanie deținea în 2015 punctul de top în soft power,

Rank	Country	Index Score
1	United Kingdom	75.61
2	Germany	73.89
3	United States	73.68
4	France	73.64
5	Canada	71.71
6	Australia	68.92
7	Switzerland	67.52
8	Japan	66.86
9	Sweden	66.49
10	Netherlands	65.21

urmată de Germania pe locul al doilea. Primul zece este completat de Statele Unite, Franța, Canada, Australia, Elveția, Japonia, Suedia, Olanda. Raportul privind prezența globală înregistrează cea mai mare valoare a Uniunii Europene pentru o prezență soft, atunci când este considerată ca un întreg⁴⁸

Figura 1. Indexul Soft power 2015

În anul 2016 Marea Britanie a căzut o poziție, clasându-se anul trecut pe locul 2 și lăsând loc Statelor Unite să o detroneze. Alte state ce și-au pierdut poziția în clasament sunt Germania, Olanda și Franța în timp ce Japonia și Canada s-au ridicat în clasament. Din declinul statelor europene putem observa că Brexitul, problemele economice și problema refugiaților au avut efecte negative asupra întregii Europe.

⁴⁷http://comresglobal.com/wp-content/uploads/2015/07/Report_Final-published.pdf

⁴⁸[ibidem](#)

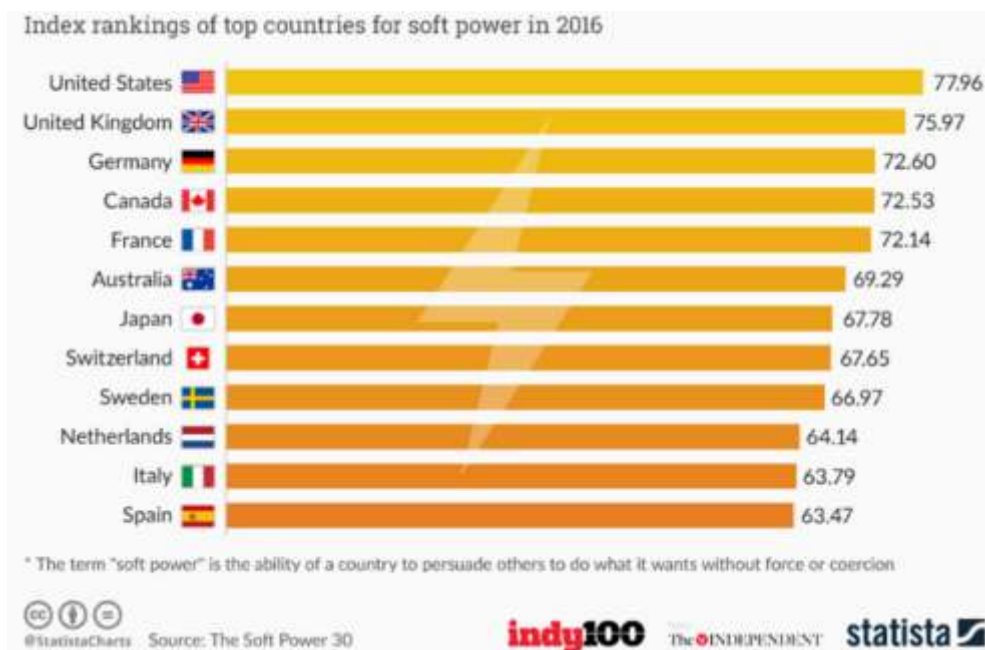

Figura 2. Indexul Soft power 2016

O parte din metodologia clasamentului se bazează pe date obiective - analizând o serie de surse diferite, împărțite în șase categorii: Enterprise, Culture, Digital, Government,

Engagement și Education.

Figura 3. Cele 6 elemente de baza pentru calcularea soft power

1.3.3. Aplicabilitate si limitari

Succesul soft-ului depinde în mare măsură de reputația actorului în cadrul comunității internaționale, precum și de fluxul de informație între actori. Astfel, puterea soft este deseori asociată cu creșterea globalizării și a teoriei relațiilor internaționale neoliberale. Cultura populară și mijloacele de informare în masă sunt în mod regulat identificate ca o sursă de putere redusă, precum răspândirea unei limbi naționale sau a unui set special de structuri normative; O națiune cu o cantitate mare de putere soft și bunăvoința pe care o generează poate să-i inspire pe alții să concluzeze, evitând necesitatea unor cheltuieli scumpe de putere.

Puterea soft a fost criticată ca fiind ineficientă de autori ca Niall Ferguson în prefața la *Colossus*. Autorii neorealiști și alți autori raționaliști și neoficiali resping puterea sub formă soft, afirmând că actorii din relațiile internaționale răspund doar la două tipuri de stimulente: stimulente economice și forță.

Ca idee, concept, poate fi dificil să se facă distincția între puterea soft și puterea hard. De exemplu, Janice Bially Mattern susține că folosirea de către George W. Bush a expresiei "sunteți fie cu noi, fie cu teroriștii" a fost, de fapt, un exercițiu de hard power. Deși forța militară și economică nu a fost folosită pentru a împinge alte state să se alăture coaliției sale, a fost folosită un alt fel de forță. Acest tip de forță amenință identitatea partenerilor săi, forțându-i să respecte sau riscă să fie etichetați ca fiind rele. De aceea, soft power nu este atât de soft.⁴⁹ Cu toate că o acțiune propriu-zisă nu a fost luată, se pot interpreta aceste vorbe ca o "amenințare implicită" și că sancțiunile economice sau militare directe ar putea să apară.

⁴⁹Janice BiallyMattern, "Why 'Soft Power' Isn't So Soft: Representational Force and the Sociolinguistic Construction of Attraction in World Politics," *Millennium: Journal of International Studies* 33, no. 3 (2005): 586.

1.4. Smart Power

1.4.1. Ce este Smart Power

În relațiile internaționale, termenul de "putere inteligentă" se referă la combinația dintre puterea hard și strategiile de soft power. Este definit de Centrul pentru Studii Strategice și Internaționale ca "o abordare care subliniază necesitatea unei armate puternice, dar investește foarte mult în alianțe, parteneriate și instituții de toate nivelurile pentru a extinde influența americană și a stabili legitimitatea acțiunii americane".⁵⁰

Joseph Nye, fost secretar adjunct al apărării sub conducerea lui Clinton și autor al mai multor cărți despre strategia de putere inteligentă, sugerează că strategiile cele mai eficiente din politica externă de astăzi necesită un amestec de resurse de putere hard și soft. Angajarea unei puteri grele sau a unei puteri lente într-o anumită situație se va dovedi, de obicei, inadecvată.⁵¹ Nye folosește exemplul terorismului, argumentând că lupta împotriva terorismului necesită o strategie de putere inteligentă. El recomandă faptul că utilizarea pur și simplu a resurselor de soft power pentru a schimba inimile și mințile guvernului taliban ar fi inefficientă și necesită o componentă de hard power. În dezvoltarea relațiilor cu lumea musulmană, totuși, sunt necesare resurse de putere soft, iar utilizarea hard power ar avea efecte dăunătoare.

Potrivit lui Chester A. Crocker, puterea inteligentă "implică utilizarea strategică a diplomației, a convingerii, a consolidării capacității și a proiecției puterii și a influenței în moduri eficiente din punct de vedere al costurilor și care au legitimitate politică și socială" - în esență angajarea ambelor forme de putere și toate formele de diplomație.⁵²

⁵⁰ Richard L. Armitage and Joseph S. Nye, Jr. CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America. Center for Strategic and International Studies. Retrieved 12 April 2012.

⁵¹ Gavel, Doug. "Joseph Nye on Smart Power". Harvard University Kennedy School.

⁵² Crocker, Chester A.; Hampson, Fen Osler; Aall, Pamela R. (2007). *Leashing the Dogs of War: Conflict Management in a Divided World*. US Institute of Peace Press. p. 13.

1.4.2. Cum a apărut

Originea termenului de "putere inteligentă" este în dezbatere și a fost atribuită atât lui Suzanne Nossel, cât și lui Joseph Nye.

Suzanne Nossel, adjunctă a ambasadorului Holbrooke la Națiunile Unite în timpul administrației Clinton, este creditată cu termenul într-un articol din Afaceri Externe intitulat "Smart Power: Reclaiming Internationalism Liberal", în 2004.⁵³

Joseph Nye, însă, susține că puterea inteligentă este un termen pe care l-a introdus în 2003 "pentru a contracara percepția greșită că soft power poate produce o politică externă eficientă de una singură".⁵⁴ El a creat termenul pentru a numi o alternativă la puterea străină Politică a administrației Bush. Nye constată că strategia de putere inteligentă denotă capacitatea de a combina puterea hard și soft, în funcție de context și observând dacă puterea hard sau soft ar fi mai eficientă într-o anumită situație. El afirmă că multe situații necesită putere hard; Cu toate acestea, în cazul opririi programului de arme nucleare din Coreea de Nord, de exemplu, puterea hard ar putea fi mai eficientă decât puterea soft. Potrivit ziarului Financial Times, "pentru a câștiga pacea, SUA va trebui să demonstreze cât mai multă pricepere în exercitarea puterii soft, așa cum o are în folosirea puterii hard pentru a câștiga războiul"⁵⁵. Puterea smart se adresează multilateralismului și îmbunătățește politica externă.

O narațiune de putere smart reușită pentru Statele Unite în secolul douăzeci și unu, susține Nye, nu va obseda maximizarea puterii sau păstrarea hegemoniei. Mai degrabă, ea va găsi "modalități de a combina resursele în strategii de succes în noul context al difuzării puterii".⁵⁶ O strategie de succes inteligentă va oferi răspunsuri la următoarele întrebări: 1) Ce obiective Sau care sunt rezultatele preferate?⁵⁷ 2) Care sunt resursele disponibile și în ce contexte?⁵⁸ 3) Care sunt pozițiile și preferințele țintelor încercărilor de influență?⁵⁹ 4) Care sunt formele

⁵³Nossel, Suzanne. "Smart Power". Foreign Affairs. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2004-03-01/smart-power><https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2004-03-01/smart-power>

⁵⁴Nye, Joseph. "Get Smart: Combining Hard and Soft Power". Foreign Affairs <https://www.foreignaffairs.com/articles/2009-07-01/get-smart?page=1>

⁵⁵<http://www.economist.com/news/britain/21657655-oxbridge-one-direction-and-premier-league-bolster-britains-power-persuade-softly-does-it>The Economist. 18 Iulie 2015; Verificat la 12.06.2017

⁵⁶Nye, Joseph S. *The Future of Power*. New York: PublicAffairs. (2011). pp. 207–208.

⁵⁷Ibidem

⁵⁸Ibidem

⁵⁹Ibidem

comportamentului de putere care putea să reușească?⁶⁰ 5) Care este probabilitatea succesului?⁶¹

1.4.3. Aplicabilitate și limitări

Pentru a implementa abordări inteligente privind energia electrică atât pe plan intern, cât și pe plan internațional, Statele Unite trebuie să dezvolte un cadru legal pentru utilizarea capacităților de alimentare inteligente. Dezvoltarea unei baze legale pentru o putere inteligentă, însă, necesită un concept clar al acestor amenințări asimetrice, adesea dificil. Domeniul cibernetic, de exemplu, prezintă un concept extrem de nebulos. Prin urmare, provocarea va concepe amenințările asimetrice înainte de a formula un cadru legal⁶².

Incapacitatea de a promova abordări de putere smart din cauza eșecurilor organizaționale din cadrul agențiilor reprezintă un alt obstacol în calea implementării cu succes a puterii smart. Instituțiile și agențiile care se ocupă de securitate deseori nu dispun fie de autoritatea sau resursele adecvate pentru a se angaja în crearea unei strategii de smart power. Singura modalitate de a oferi sustenabilitate pe termen lung în domeniul smart power este de a aborda aceste eșecuri organizaționale și de a promova coordonarea și accesibilitatea resurselor de putere hard și soft⁶³.

Odată cu criza financiară în curs, nevoia urgentă de resurse financiare reprezintă un obstacol major în calea implementării puterii smart. Potrivit secretarului Gates, "este nevoie de o creștere dramatică a cheltuielilor pentru instrumentele civile de securitate națională - diplomație, comunicări strategice, asistență străină, acțiuni civice, reconstrucție și dezvoltare economică". Pentru a implementa cu succes Puterea bugetului american trebuie să fie reechilibrată, astfel încât programele non-militare în domeniul afacerilor externe să primească mai multă finanțare. Cu toate acestea, sacrificarea cheltuielilor pentru apărare va fi întâmpinată cu o rezistență puternică.⁶⁴

⁶⁰ Idem p. 209

⁶¹ Ibidem

⁶² Idem p. 23

⁶³ Idem p. 15

⁶⁴ Idem p. 34

Comunicări strategice

"Asimetriile percepției", reprezintă un obstacol major în calea comunicațiilor strategice. O strategie de energie inteligentă pe termen lung va atenua percepțiile negative.⁶⁵

⁶⁵ Idem p. 17

2. Capitolul 2.

2.1. Context Istoric

Analiza caracterului și rolului diplomației într-o lume a cărei ordine este în continuă mișcare și transformare prezintă o serie de aspecte corelate. Din punct de vedere istoric, funcționarea sistemelor de stat a fost facilitată de două forme de sisteme diplomatice, care se află în strânsă legătură. Primul este sistemul diplomatic global ce aparține sistemului internațional, iar al doilea este sistemul diplomatic național care este condus de guvernele naționale și afectează direct politica internațională a statelor. Sfârșitul Războiului Rece a mutat dilema securității de la „Est și Vest” la noi centre. Cu toate acestea, evenimentele pe plan internațional din ultimii ani fac acești poli să revină din nou în centrul atenției. Acești factori sunt cu atât mai mult pregnanți cu cât creșterea naționalismului a înregistrat cote alarmante în ultimii ani și cu atât mai evidențiat cu cât Marea Britanie a activat deja articolul 50 de ieșire din Uniunea Europeană.

Sfârșitul Războiului Rece a adus cu el sfârșitul unei lumi bipolare și nașterea unei ere caracterizate de multilateralism. Totodată, acesta a găsit o Europa (de vest) de stânga dornică de schimbare și o Europa de est fragmentată și slăbită. Cu toate că majoritatea revoluțiilor au fost de catifea, războaiele și revoltele nu au încetat să apară odată cu golul de putere ce s-a produs. Cele mai concludente exemple pentru această situație sunt războaiele civile din Balcani care au durat până în 2001, deși zona respectivă nici în prezent nu se caracterizează prin pace deplină, având în vedere situația incertă pe plan internațional a Kosovo-ului. Acest lucru creează o imagine slăbită a țărilor Est Europene ce au făcut parte din fostul URSS dar și a Rusiei. Aceasta din urmă pierzându-și zona de influență și pierzând totodată și războiul ideologic. În această Europa slăbită, țările fostelor Comunități Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO) și Comunități Economice Europene (CEE) s-au unit, pentru a forma în 1993, Uniunea Europeană. Astfel, Europa de stânga va deveni de dreapta odată ce polul estic de putere se va dizolva. Totodată UE va ajuta la cererea stabilității în regiune și va crea un pol de putere ce va înlocui golul lăsat de destrămarea URSS-ului. Mai mult decât atât, principalele valori pentru stabilitate și securitate în zona vor fi create prin cooperare în interdependență.

Astfel, prin Tratatul de la Maastricht, UE a creat o politică externă și de securitate comună întărită de o politică comună de securitate și apărare în 1999. Stabilitatea și securitatea

Europei sunt strâns legate de stabilitatea și securitatea regiunii regionale. Cu fiecare extindere a frontierelor sale, UE s-a confruntat cu oportunități și cu provocări – o Politică Europeană de Vecinătate urmând să fie răspunsul acestor situații. Aceasta politica întărește de asemenea eforturile pentru realizarea obiectivelor Strategiei Europene de Securitate⁶⁶. În Europa de Est, Politica Europeană de Vecinătate (2004) și Inițiativa Parteneriatului estic (2008) au fost văzute ca alternative la strategia de extindere, deși nu au fost declarate oficial⁶⁷. Sfârșitul Războiului Rece a venit pentru UE cu posibilitatea de a aplica în afara granițelor sale modelul de integrare care a adus pacea și prosperitatea țărilor din Europa de Vest după cel de-al Doilea Război Mondial. Astfel, Bruxelles a încercat să aducă stabilitatea și securitatea acestei regiuni prin "o perspectivă de securitate liberală a transformării normative bazată pe valorile fundamentale ale UE – democratizarea, statul de drept, drepturile omului, economia de piață"⁶⁸. UE a început să se impună ca putere civilă și normativă atât la nivel regional, cât și la nivel internațional.

Un model de politică de vecinătate se poate observa și în zona euroasiatică. Astfel putem vorbi despre mai multe organizații internaționale din această arie.

În primul rând Comunitatea Statelor Independente (CSI) alcătuită din 10 (9 plus un stat asociat) din cele 15 foste state ale blocului Sovietic. (Desigur, această configurație a avut de suferit în timp). Aceasta a luat ființă la data de 8 decembrie 1991 și deși are anumite puteri supranaționale, se dorește să fie o organizație care să ofere libertate membrilor săi. Principiile fundamentale ale CSI sunt: recunoașterea reciprocă și respectarea suveranității statelor-membre; renunțarea la forță (denotă de fapt o renunțare la aplicarea hard power între statele membre); egalitatea în drepturi și garantarea independenței decizionale pe plan intern.

⁶⁶European Security strategy: *A Secure Europe in a Better World*, Brussels, 12 decembrie 2003, p.7-8.

⁶⁷Moga, T.L., Alexeev, D. *Post-Soviet States Between Russia and the EU: Reviving Geopolitical Competition? A Dual Perspective*, *The Quarterly Journal*, 2013, vol. 13, issue 1, pp.41-51, p. 41

⁶⁸Idem p. 43

2.2. Importanta Geoeconomiei

Avand in vedere cele explicate mai sus, nu putem sa ignoram factorul economic in geopolitica internationala. Cu atat mai mult cu cat analizam evenimentele prin prisma hard si soft power precum si din punctul de vedere al urmarii sanctiunilor impuse de UE asupra Rusiei.

Conceptul de geoeconomie a fost conceput inițial pentru acest tip de analiză politică de către strategul și politologul Edward Luttwak într-un eseu semnal în 1990.⁶⁹ Luttwak a criticat în mod esențial optimismul care înconjoară sfârșitul Războiului Rece, noua interdependență globală și consecințele sale benefice, în care "logica conflictului în sine, contradictoriu, sumă zero și paradoxală", ar fi, în schimb, "o transformare mult mai puțin completă a acțiunii statului" prin apariția geoeconomiei.⁷⁰ Conceptul de geoeconomie, inventat și prezentat de un non-economist, a început o dezbatere între cercetătorii relații internaționale și economiști. În revizuirea cărții lui Luttwak, economistul Raymond Vernon a sugerat că ideea fundamentală a geoeconomiei a fost de a umple golurile pentru "rândurile subdezvoltate ale Geopoliticii" după Războiul Rece.⁷¹ Cercetători în domeniul relațiilor internaționale, în special, au contrazis că economiștii laissez-faire sunt "în câmpul stâng [...] deoarece sunt orbi față de faptul că activitatea economică este prin ea însăși, o sursă de putere".⁷²

Geoeconomia a câștigat o anumită popularitate la Washington în anii 1990, mai ales în primii ani ai administrației Clinton. Potrivit lui Thirlwell, aceasta a fost în mod obișnuit legată de anxietatea cauzată de concurența economică din Japonia.⁷³ Cu toate acestea, liberalismul economic a câștigat mult mai multă tracțiune sub forma globalizării, luată aici în sensul strict al cuvântului, constând în integrarea economică internațională a piețelor pentru bunuri, servicii, capital și forță de muncă. Cadrul de cooperare al multilateralismului a făcut, de asemenea, câțiva pași importanți, în special în domeniile regionale (NAFTA, ASEAN, UE),

⁶⁹ *Op. Cit.*, Luttwak, 1990., p. 25.

⁷⁰ *Ibid.*, p. 125.

⁷¹ Vernon, R. "Unclear and Present Danger: Review of 'The endangered American dream'." *The National Interest* 34, published in 1993. available at: <http://nationalinterest.org/bookreview/unclear-and-present-danger-446>

⁷² Samuel Huntington, "Why International Primacy Matters", 1993, *International Security* Vol. 17, No 4, p. 72.

⁷³ *Ibid.* pp. 68-83.

comerț internațional (Organizația Mondială a Comerțului) și mediu (Convențiile de la Rio, Protocolul de la Kyoto). În special în Europa, interdependența tot mai mare – împreună cu progresele în multilateralism și corpul în creștere al dreptului internațional – a fost considerată a crea un mediu internațional pașnic în spiritul Pax Mercatoria.⁷⁴ Premisa fundamentală a ordinii post-războiului rece în Europa a fost că integrarea economică va conduce la o coeziune politică mai strânsă atât în cadrul UE, cât și în vecinătatea acesteia. Este greu de găsit un document de strategie al politicii externe a UE care să nu includă această noțiune. De asemenea, aprofundarea interdependenței și solidarității a fost considerată ca promovarea "modelului european", delegarea autorității politice la sfera supranațională și redefinirea puterii ca supraveghere în diferite rețele, susținând astfel ideea că "Europa nu va conduce lumea ca un imperiu, ci, prin modul european de a face lucrurile, va fi devenit calea lumii"⁷⁵

Ca urmare a armonizării și a globalizării comerțului internațional în general, pentru Rusia, similar cu China, veniturile la export au crescut și Rusia a devenit o gazdă majoră pentru investițiile străine directe (ISD), ca urmare a inițiativelor pentru o mai bună integrare în comerțul internațional. Monitorul Global al Tendințelor de Investiții publicat de UNCTAD indică faptul că, pentru prima dată în istorie, Rusia a devenit al treilea cel mai mare beneficiar al ISD. Cu toate acestea, după cum se va observa, noile tensiuni geopolitice dintre Rusia, Ucraina și țările occidentale au inversat această tendință pozitivă și, ca urmare, ISD a scăzut la un nivel record în 2014 și 2015.⁷⁶

După "momentul unipolar" și progresul liberalismului economic al anilor '90,⁷⁷ a existat o tendință notabilă și în creșterea a puterilor regionale de a examina problemele comerțului și comerțului prin prismele securității naționale și politicii externe. Cercetătorii par să se concentreze pe acest aspect, chiar dacă nu folosesc termenul "gloeconomie", și analizează politica mondială sub bannerele generale ale "lumii cu sumă zero",⁷⁸ "multipolaritate",⁷⁹ sau

⁷⁴ Immanuel Kant, 1795 *Perpetual Peace* (New York: Cosimo, 2005), p. 39.

⁷⁵ Leonard, M. *Why Europe Will Run the 21st Century* (New York: Public Affairs, 2005), p. 245.

⁷⁶ http://rbth.co.uk/business/2015/01/29/russia_is_facing_record_capital_and_investment_outflow_43261.html.

⁷⁷ Layne, C. 1993. "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise", *International Security* 17 (4), pp. 5-51.

⁷⁸ Rachman, G. *Zero-sum World: Politics, Power and Prosperity After the Crash* (London: Atlantic Books, 2010).

⁷⁹ Kupchan, C. 1998. "After Pax Americana: benign power, regional integration, and the sources of a stable multipolarity", *International Security* 23 (2), pp. 40-79

"ordine multipolară"⁸⁰. Aceștia apreciază că "marile strategii ale geopoliticului secolului XXI vor fi urmărite în principal prin mijloace economice".⁸¹ Cu toate acestea, creșterea geoeconomiei nu înseamnă în nici un caz că liberalismul economic, multilateralismul bazat pe reguli cu tratatele legale sau geopolitica puterii militare convenționale sunt lucruri din trecut. Nici nu afirmă că, comportamentul geoeconomic este un fenomen nou, deoarece a existat întotdeauna un grad semnificativ de suprapunere și convergență între aceste domenii ale politicilor, cum ar fi economia internațională, relațiile externe și securitatea.⁸² Cu toate acestea, la fel de important este și faptul că în timp s-au produs schimbări semnificative atât în importanța relativă a acestor legături, cât și în atenția acordată acestora. Trebuie menționat că în analiza relațiilor internaționale comportamentul geoeconomic câștigă importanță relativă, și ca urmare a faptului că cercetătorii și analiștii încep să dea mai mare atenție.

Figura 4. Provocările politicii externe

Există multe motive interdependente pentru această schimbare relativă a politicii mondiale și, împreună, acești factori stau la baza relevanței actuale a geoeconomiei. Primul factor major este creșterea Chinei și schimbările ulterioare ale puterii economice globale.⁸³ O mare parte din discuțiile academice și politice contemporane din politica mondială se referă la

⁸⁰Turner, S., "Russia, China and a multipolar world order: The danger in the undefined", *Asian Perspective* Vol. 33, No. 1, pp. (2009) 159-184

⁸¹Berneke A., 2015. "The "Grand Chessboard" of the 21st Century Geopolitical Strategies of the Multi-polar World", *National Security Review*, Special Issue / MMXV.

⁸²Mattlin, M. and Wigell, M. "Geoeconomics in the Context of Restive Regional Powers", *Asia Europe Journal* (2015)

⁸³Fenby, J. Will China Dominate the 21st Century? (Cambridge: Polity, 2014) and Mearsheimer, J. 2014. "Can China Rise Peacefully?", *The National Interest*, 8 April 2014.

implicațiile strategice ale unei lumi multipolare sau, mai îngust, la consecințele economice rezultate din creșterea Chinei. Acordul posibil care a urmat transformării a fost numit de unii analiști drept "târgul global".⁸⁴ A doua problemă înrudită este creșterea modelului capitalist de stat pentru dezvoltare. Versiunile capitalismului elaborat din punct de vedere birocratic sunt specifice fiecărui guvern care le practică, cu instrumente de lucru primare, inclusiv corporații naționale de petrol și gaze, alte întreprinderi de stat, campioni naționali de proprietate privată, fonduri de investiții suverane și bănci de stat.⁸⁵ În al treilea rând, Criza financiară și umilirea sistemului de piață dereglementat începând cu anul 2008 au slăbit argumentul liberal și au evidențiat legătura dintre economie și securitate. Criza financiară a avut consecințe largi, de exemplu în Europa, unde o opinie obișnuită a fost de multă vreme că UE se "distrugea sub ponderea sa"⁸⁶ în afacerile internaționale, datorită preocupării sale cu evoluțiile interne. Această condiție a devenit mai gravă în contextul crizei din zona euro. În al patrulea rând, accentul tot mai mare în relațiile internaționale asupra deficitului de resurse⁸⁷ evidențiază siguranța aprovizionării și gândirea cu suma zero. Creșterea rapidă, industrializarea și urbanizarea economiilor populate ale Asiei au provocat temporar prețuri ridicate ale resurselor și revenirea anxietăților neo-Malthusiene.

Importanța actuală a geoeconomiei evidențiază diferențele și asemănările cu perspectivele geopolitice tradiționale. De exemplu, direcția geopolitică bazată pe "hard power", cu alte cuvinte, puterea și cheltuielile militare, depinde într-o mare măsură de puterea economică. În același timp, țările sunt reticente în utilizarea forței militare și, în schimb, se bazează pe influența lor economică pentru politicile și strategiile lor externe. Deși acest lucru se poate realiza pe fondul comercializării de produse sau resurse valoroase (de exemplu petrol și gaz), se poate obține și prin participarea directă la sistemul financiar al statului prin comerțul cu servicii și investiții - de exemplu, cea mai mare bancă comercială din Rusia, Sberbank, a devenit un factor important nu numai în economiile statelor membre ale UE, cum ar fi Austria și Ungaria, ci și în UE în general, începând din 2012.⁸⁸ În consecință, strategiile și

⁸⁴ Hutchings, R. and Kempe, F. "The Global Grand Bargain", *Foreign Policy*, 5 November 2008.

⁸⁵ Bremmer, I. *The End of the Free Market: Who Wins the War between States and Corporations?* (New York: Portfolio, 2010).

⁸⁶ Thomas, D. 2012. "Still Punching below Its Weight? Coherence and Effectiveness in European Union Foreign Policy", *Journal of Common Market Studies* Vol. 50, No. 3, pp. 457-474.

⁸⁷ Lee, B. 2013. *The Geopolitics of the Modern Resource Boom*. *Americas Quarterly* Vol. 7, No. 1, pp. 44-50.

⁸⁸ Press release: Sberbank, the leading Russian bank, and Cetelem, Europe's leading consumer credit player, unite efforts to develop the consumer credit market in Russia <https://group.bnpparibas/en/press->

realitățile geoeconomice includ angajarea diferitelor mecanisme comerciale și, la rândul lor, influența și obiectivele politicii externe.

2.3. Puterea in Uniunea Europeana

De la începutul integrării europene, literatura academică a modelat Comunitatea Europeană și apoi UE ca actor internațional. Inițial, cercetarea sa concentrat asupra naturii și identității acestui actor, care a făcut obiectul unor studii pentru specialiștii din domeniul dreptului internațional care se ocupă de personalitatea juridică internațională a UE.⁸⁹ Prin încercarea de a identifica criteriile pentru a defini UE ca putere, dezbaterile au ajuns să dezvolte idei precum cele ale lui Michael Masini „Diplomație fără stat” sau Ian Manners „putere normativă”.⁹⁰

Existența unui singur actor, care să sprijine politica externă a UE, este un subiect important care a fost discutat de mult în comunitatea științifică.⁹¹ Uniunea Europeană se este un actor, care ridică multe provocări teoretice pentru știința politică: nu este o organizație internațională, nici o entitate ce duce o politică externă precum un stat, nici un sistem de alianțe regionale. În consecință, complexitatea este cel mai potrivit cuvânt pentru a caracteriza Uniunea Europeană și acțiunea sa externă

[release/sberbank-leading-russian-bank-cetelem-europe-s-leading-consumer-credit-player-unite-efforts-develop-consumer-credit-market-russia](#)

⁸⁹ Despre UE ca actor internațional, vezi BRETHERTON Charlotte, VOGLER John, “The European Union as a Global Actor”, Routledge, Londra, 1999; Antonio TIZZANO, “La personnalité internationale de l’Union européenne”, in Revue du Marché unique européen, 1998, no. 4, pp.11-40.

⁹⁰ Ian MANNERS, “Normative Power Europe: A Contradiction in Terms”, Journal of Common Market Studies, 2002, vol. 40, no. 2, pp.235-258.

⁹¹ Pentru un studiu aprofundat, vezi și EDWARDS G. REGELSBERGER E. (eds.), „The external Relations of the European Union”, Continuum, Londra, 2001; GINSBERG, Roy, „The European Union in International Politics”, Baptism by Fire, Lanham, Maryland, Rowman & Littlefield, 2001.

Abordând direcțiile de politică externă în ceea ce privește politicile comunitare se confruntă cu faptul că cele două modele decizionale la nivelul UE și al statelor membre îngreunează procesul decizional. Pornind de la ideea lui Robert Putnam cu privire la teoria alegerii raționale, a conceptului de jocuri pe două niveluri („two level games”)⁹², aplicată la procesul decizional al UE, acestea aduce în discuție faptul că guvernele naționale joacă simultan aceste jocuri pe două niveluri. Pe de o parte la nivel intern, se are în vedere consolidarea puterii și poziției oficiale prin construirea coalițiilor de susținere în cadrul grupurilor de presiune politice, în timp ce la un nivel superior (internațional, european), aceiași jucători întesc negocierea în scopul întăririi poziției interne, răspunzând necesităților grupurilor de presiune interne⁹³. Moravcsik menționează efectul asupra grupurilor de presiune și subliniază că ele sunt cele care influențează guvernele să adopte o anumită strategie politică la nivel european⁹⁴, astfel că în final decizia la nivelul UE depinde de cele mai multe ori de negocieri purtate între guvernele statelor membre. Moravcsik admite totuși că în ceea ce privește deciziile de tipul „haute politique”, ca exemplu am putea menționa cooperarea în materie de politică externă, securitate și apărare, pierderile de suveranitate sunt mai greu acceptate de către statele participante.

Analizând politica externă a relațiilor UE putem întâlni mai mulți factori relevanți atunci când vorbim de țările din Parteneriatul Estic: proximitatea geografică, problemele economice, datele demografice reies mai multe întrebări cheie: cine se ocupa de politica externă europeană? Cine stabilește procesul decizional al politicii externe europene? Care sunt instrumentele utilizate pentru politica externă europeană? Una din soluțiile găsite în ceea ce privește politica externă a UE a fost semnarea Tratatului de la Lisabona, ce a intrat în vigoare în 2009.

Unul dintre lucrurile criticate la viziunea „two-level games” aduce în discuție posibilitatea unor „multi-level games”, considerând că sistemul politic european este caracterizat de o

⁹² Robert PUTNAM, “Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games”, *International Organization* 42 (3), 1988, pp.427-460.

⁹³ René SCHWOK, “Théories de l’intégration européenne”, Montchrestien, Paris, 2005, pp.83-94.

⁹⁴ Andrew MORAVCSIK, “The choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht”, Ithaca, Cornell University Press, 1988.

multitudine de actori decizionali interconectați (supranaționali, naționali și sub-naționali)⁹⁵. Dacă vom analiza că actorul UE are efecte și asupra sistemului internațional, atunci un studiu amanunțit al acțiunii externe a UE va cuprinde o analiză a sintagmei *agent-structură*⁹⁶, îndreptată în două direcții: UE și sistemul internațional pe de-o parte și pe de altă parte UE și statele care o compun. Având în vedere că UE este un actor colectiv, format din mai multe state, mai multe studii au adoptat ipoteze constructiviste pentru a observa constituirea sa în relație cu actorii externi dar și cu componenții interni⁹⁷.

Analiza relațiilor externe ale UE necesită o adaptare a instrumentelor cercetării în studiile de caz. Sunt relevanți anumiți factori care devin importanți în analiza relațiilor UE și un alt actor, în cazul de față țările din Parteneriatul Estic: proximitate geografică, aspectele economice, demografice, istoria relațiilor etc. În studiul politicii externe europene, apar șase întrebări standardizate: cine elaborează politica externă europeană; care este natura procesului decizional al politicii externe europene; care sunt problemele care alcătuiesc agenda externă europeană; care sunt instrumentele utilizate de către politica externă europeană; care este contextul în care a fost elaborată politica; care sunt *outputs* generate de acest proces.⁹⁸ În continuare voi prezenta cadrul instituționalizat pentru acțiunea externă a UE, precum și platforma generată de tratatul de la Lisabona, semnat în 2007 și intrat în vigoare în 2009.

Din punct de vedere istoric, Uniunea Europeană este o putere civilă. Acțiunile acesteia s-au bazat pe instrumente de natură diplomatică, culturală, politică și nu în ultimul rând, de natură economică.⁹⁹ Schimbările din ultima perioadă nu sunt lipsite de scepticism, cu atât mai mult cu cât François Duchânez menționează în scrierile lui: "Comunitatea Europeană va profita la maxim de oportunitățile sale dacă va rămâne în conformitate cu caracteristicile sale interioare (...) în primul rând scopuri și mijloace civile și un sentiment de acțiune colectivă, care, la

⁹⁵ Garry MARKS, Liesbet HOOGE, Kermit BLANK, "European Integration since the 1980s. State-centric Versus Multi-level Governance", *Journal of Common Market Studies*, 34 (3), 1996, pp. 343-378.

⁹⁶ În jargonul instituționalismului alegerii raționale, statele membre sunt numite "structură", iar instituțiile sunt calificate drept "agenți" (Vezi Mark POLLACK, "The Engines of European Integration: Delegation, Agency and Agenda Setting", Oxford, Oxford University Press, 2003).

⁹⁷ Un studiu consacrat este cel al lui Alexander WENDT, "Collective Identity and the International State", *American Political Science Review*, Vol. 88, no. 2, iunie 1994, pp. 384-396.

⁹⁸ Brian WHITE, "The European Challenge to Foreign Policy Analysis", *European Journal of International Relations*, 1999, Vol.5(1), pp. 48.

⁹⁹ Smith, K.E. (2005) *Still 'civilian power EU?'*, European Foreign policy Unit Working Paper, 2005/1. pp. 1

rândul lor, exprimă, oricât de imperfect, valorile sociale ale egalității, justiției și toleranței”¹⁰⁰. De cealaltă parte a monedei se afla Hans Maull, care menționează faptul că "puterile civile se concentrează asupra mijloacelor non-militare, în primul rând economice, pentru a-și asigura obiectivele, dar păstrează puterea militară pentru a proteja alte mijloace de interacțiune internațională.”¹⁰¹ – perspectiva din urma potrivitându-se cel mai bine pentru situația actuală a Uniunii Europene. Acestea sunt cu atât mai mult întărite cu cât sancțiunile impuse de UE sunt cele mai dure măsuri “soft power” ce pot și fi luate. În 2015, Jean Claude Juncker a menționat nevoia formării unei armate comune. Acest subiect a stat la baza multor proiecte și controverse printre care și propunerea la sfârșitul anului trecut a unui plan comun de apărare precum sfatul NATO ca fiecare stat să aibă un buget minim de 2% ce ar trebui alocat fondului de apărare.

2.4. Acțiunea externă a Uniunii Europene: cadru instituțional

Un prim pas spre o mai bună reglementarea a politicii externe al uniunii europene îl reprezintă Tratatul de la Lisabona ce propune consolidarea și instituționalizarea modului de abordare a domeniului de securitate și aduce în discuție dezvoltarea Politicii Externe și de Securitate Comună (PESC). Un alt aspect important îl constituie adoptarea Politicii de Securitate și Apărare Comună (PSAC), consemnând instituirea de Înalt Reprezentant al Uniunii pentru Politica Externă de Securitate și înființarea Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE).¹⁰² Nu este stabilită exact forma și conținutul Serviciului de Acțiune Externă a UE sau rolul definit al Înaltului Reprezentant, dar stabilește o agendă pentru dezbateri ulterioare, lăsând totuși neclare pozițiile de președinți a 3 instituții (Comisia, Consiliul European și Consiliul de Miniștri). În același timp conferă de asemenea Parlamentului European un control mai mare asupra sistemului diplomatic al UE, în special în ceea ce privește bugetul UE și extinderea puterii sale de „avis conform” asupra acordurilor internaționale. Totodată aceste schimbări au cauzat o dezbateră continuă asupra poziției și funcționalității acestui Serviciu de Acțiune Externă în cadrul UE dar și a influenței sale în rândul instituțiilor europene.

¹⁰⁰Duchêne, Fr., *The European Community and the Uncertainties of Interdependence*, in Kohnstam, M. and Hager, W. (eds.), *A Nation Writ Large? Foreign-Policy Problems before the European Community*, London: MacMillan., 1973, pp. 73

¹⁰¹Maull, H., *Germany and the Use of Force: Still a Civilian Power?*, Australian National University, National Europe Centre Paper, no. 16. (2002), pp.19-20.

¹⁰² Art. 24-41 din TUE, Tratatul de la Lisabona, semnat în 2007, intrat în vigoare în 2009.

Acest tratat prevede în special faptul că acest domeniu este supus unor reguli speciale. În același timp se păstrează caracterul interguvernamental și principiul unanimității pentru luarea deciziilor și se acordă o importanță deosebită dimensiunii civile a gestionării crizelor.¹⁰³ O altă regulă abordată este reprezentată de regulile prin care majoritatea calificată este suficientă pentru adoptarea deciziilor:

- Atunci când se adoptă o decizie care definește o acțiune sau atunci când se ia o poziție a Uniunii, în temeiul unei decizii a Consiliului European privind interesele și obiectivele strategice ale Uniunii;
- Atunci când se adoptă o decizie privind o acțiune sau o poziție a Uniunii, la propunerea Întotului Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate prezentată ca urmare a unei cereri exprese pe care Consiliul European i-a adresat-o din proprie inițiativă, sau la inițiativa Întotului Reprezentant;
- Atunci când se adoptă o decizie care pune în aplicare o decizie ce definește o acțiune sau o poziție a Uniunii;
- Atunci când se numește un reprezentant special.¹⁰⁴

Reglementările introduse în Tratatul de la Lisabona cu privire la extinderea numărului de misiuni, „în cadrul cărora Uniunea poate recurge la mijloace civile și militare”, ce „includ acțiunile comune în materie de dezarmare, în ceea ce privește misiunile umanitare și de evacuare, misiunile de consiliere și de asistență în probleme militare, misiunile de prevenire a conflictelor și de menținere a păcii. Aceste misiuni pot contribui la combaterea terorismului, inclusiv prin sprijin acordat țărilor terțe în combaterea terorismului pe teritoriul acestora”.¹⁰⁵ Tratatul de la Lisabona introduce fondul inițial de gestionare a operațiilor și o îmbunătățire a capacităților cu sprijinul Agenției Europene pentru Apărare¹⁰⁶. Se precizează faptul că politica Uniunii respectă obligațiile cereșe din Tratatul Atlanticului de Nord pentru anumite state membre ce „consideră că apărarea lor comună se realizează în cadrul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) și este compatibilă cu politica comună de securitate și de apărare stabilită în cadrul acesteia.”¹⁰⁷ Un alt element de noutate pentru UE este constituit de „clauza de apărare reciprocă”, potrivit căreia, în cazul în care un stat membru ar

¹⁰³ Art.24 alin.(1) din TUE.

¹⁰⁴ Art.31 din TUE

¹⁰⁵ Art. 43 din TUE.

¹⁰⁶ Art. 42 alin. (3), Art.45 din TUE.

¹⁰⁷ Art.42 alin.(2) din TUE.

fi obiectul unei agresiuni armate pe teritoriul său, celelalte state membre ar fi obligate să îi acorde ajutor și asistența prin toate mijlocele de care dispun, în conformitate cu articolul 51 din Carta Organizației Națiunilor Unite.¹⁰⁸

Acțiunea externă a UE prezintă o importanță majoră în Tratatul de la Lisabona¹⁰⁹. În același timp sunt expuse valorile UE pe scena internațională – democrația, statul de drept, universalitatea și indivizibilitatea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, respectarea demnității umane, principiile egalității și solidarității, precum și respectarea principiilor Cartei Organizației Națiunilor Unite și a dreptului Internațional. Tratatul de la Lisabona oferă o bază juridică în ceea ce privește acțiunile Uniunii în ceea ce privește acordarea ajutorului umanitar prin înființarea Corpului voluntar european de ajutor umanitar.¹¹⁰ Sunt prevăzute de asemenea pozițiile pe care aceste structuri de securitate le vor ocupa în noua platforma instituțională a UE (vezi Figura 6).

Figura 6. Strategia Europeană de Securitate și importante sub-strategii

¹⁰⁸ Art. 42 alin. (7) din TUE.

¹⁰⁹ Dispozițiile Titlului V (articolele 21-46) din TUE și ale Părții a cincea (articolele 205-222) din TFUE;

¹¹⁰ Vezi TFUE, Titlul III “Cooperarea cu țările terțe și ajutorul umanitar” din Partea V “Acțiunea externă a Uniunii” (Art. 214 din TFUE).

(Sursă: *Handbook CSDP*, Austria, 2010)

Modalitățile prin care UE poate fi un actor global important vor depinde în viitor nu numai de abilitățile de a conecta toate elementele componente ale sale (e.g. instituțiile) și statele membre, care rămân decisive în problemele externe și de securitate), dar și de puterea de a concretiza o strategie comună a politicii internaționale a UE pentru a ghida acțiunea sa externă ca un întreg. UE rămâne o „civilian power” care recurge la forță doar în circumstanțe și momente excepționale, cu legitimitate internațională. „*Soft power* devine, cu toate acestea, *real power*”¹¹¹. Cu ajutorul Tratatului de la Lisabona, UE își sporește puterea de a prelua un rol comparabil cu statutul și aspirațiile sale. Acest lucru presupune ca, în formularea politicii sale și în toate ariile legate de politica internațională, „UE trebuie să se comporte în concordanță cu trei principii de bază - autonomie, consistență și coerență – totodată încercând să construiască o ordine multilaterală globală.”¹¹²

Prioritate pentru UE este reprezentată chiar de Europa însăși - continentul - și vecinătatea sa imediată, fiind totodată și regiunea în care instrumentele sale ca putere civilă sunt cele mai eficiente și unde *soft power* este încadrată cu succes. Politica de vecinătate și de extindere a UE, acum sub același Comisar, sunt principalele instrumente care încurajează Uniunea înspre construcția unei ordini regionale europene pacifiste și democratice, care să includă vecinătatea imediată. În ceea ce privește politica externă a UE trebuie să fie ghidată de principiul universalismului. UE se confruntă cu necesitatea balansării între un universalism autentic și o prioritizare a zonelor geografice unde acțiunea sa poate să facă o diferență importantă, ca în prevenirea violenței în masă, stabilizarea regimurilor democratice aflate sub amenințare sau în eventualitatea unor prejudicii aduse securității internaționale. O astfel de prioritizare ar trebui să fie bazată pe principiul eficienței și să fie în concordanță cu interesele comune ale UE, ca interese opuse intereselor de scurtă și medie durată ale statelor membre¹¹³. În cadrul actualului sistem de strategii de securitate al UE prin care sunt clasificate amenințările interne și externe, obiectivele strategice și implicațiile politice pentru Uniune, normele sunt redactate mai degrabă la nivel abstract. Totodată este nevoie de identificarea unor subcategorii ale strategiilor, care să se axeze pe următoarele elemente, în ordine logică și sistematică (vezi Figura 7):

¹¹¹ Alvaro de VASCONCELOS, „*A strategy for EU foreign policy*”, EUISS (Institute for Security Studies) Report for 2010, Report No.7, iunie 2010, p.3.

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Idem, p.7

- Strategii și politici specifice pentru o anumită țară / regiune, axate pe Vecinătatea Europeană, Parteneriatul Estic;
- Strategii orizontale care să confrunte proliferarea, legătura între securitate și dezvoltare, implicațiile securității în concordanta cu schimbarea climatică și cyber security;
- Strategii și programe pentru salvagardarea securității interne, ce au în vedere „clauza solidarității”(ce permite opțiunea utilizării activelor militare în scopuri interne);
- Contra-terorism și combaterea strategiilor de radicalizare și de apel la terorism;
- Conceptele și procesele CSDP, atât ca obiective civile și militare, cât și ca elemente de „Battlegroup” și „Collective defence”.¹¹⁴

Linkage of internal and external Security

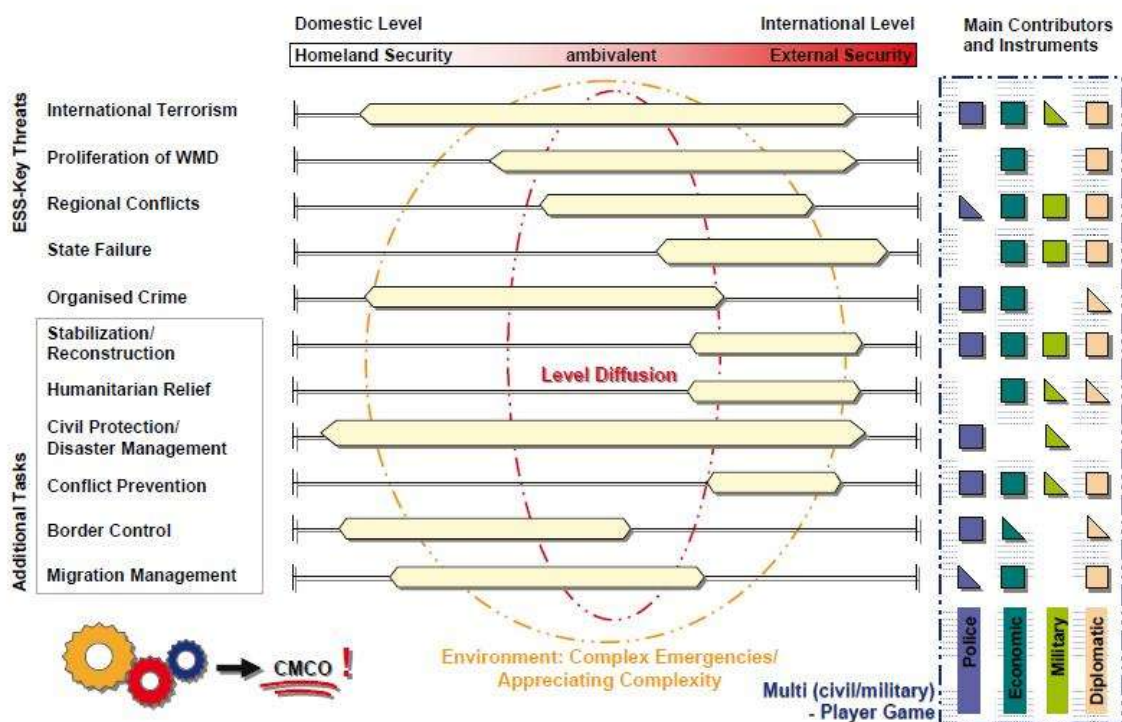

Figura 7. Legătura între Securitatea internă și externă
(Sursă: *Handbook CSDP*, Austria, 2010)

¹¹⁴*Handbook CSDP* (The Common Security and Defense Policy of the European Union), Austria, 2010, p.21.

Aceste documente menționate sunt destinate coordonării politicilor interne între UE și statele membre, dar nu sunt direcționate către țările externe Uniunii. Politicile de securitate internă și externă sunt însă interconectate între ele (vezi Diagrama 3). Un fel „Homeland security system” (între UE și statele membre) reprezintă o condiție pentru existența unei politici externe să fie active și eficiente. Lucrurile pot fi considerate și invers: într-un context global de securitate, securitatea internă a Uniunii poate fi salvagardată numai prin promovarea unor politici externe și de securitate preventive și corespunzătoare, ce pot face față riscurilor externe. Pentru a face față conflictelor, riscurilor și amenințărilor transnaționale, de orice natură, este imperioasă o coordonare a instrumentelor de securitate (politice, economice, militare și diplomatice). În ceea ce privește percepția fiecărui stat membru al Uniunii asupra Strategiei de securitate europene și deciziile ce pot fi luate în acest sens vor avea o influență puternică asupra definirii Serviciului European de Acțiune Externă. Construcția relațiilor externe ale Uniunii depinde de voința și implicarea politică a statele membre de a pune în aplicare noile prevederi ale Tratatului de la Lisabona.¹¹⁵ Tratatul de la Lisabona nu dorește să confrunte practica diplomatică națională cu cea de la nivel european, ci mai degrabă oferă sinergie prin implicare mutuală. În concluzie, Tratatul deține un potențial enorm în ceea ce privește consolidarea unei Uniuni mai coerente pe scena internațională, iar acest lucru nu poate fi realizat fără a avea în vedere poziția pe care statele membre o vor adopta cu privire la politica de apărare și securitate comună.

Ian Manners, în studiul său despre puterea normativă a Europei¹¹⁶ și face analiză în urma studierii ideilor lui Carr,¹¹⁷ Duchene¹¹⁸ și Galtung¹¹⁹. Pe de o parte, Carr face distincția între puterea economică, puterea militară și puterea asupra opiniei celorlalte state. Mai mult decât atât, Duchene consideră Comunitatea Europeană o "idee forță", pornind de la credințele "părinților fondatori" și continuând prin apelul său la temperamente politice foarte diferite între statele membre. Galtung crede că "puterea ideologică este puterea ideilor" deoarece

¹¹⁵ Simon DUKE, "The Lisbon Treaty and External Relations", EIPASCOPE 2008/1, p.16, disponibil online: http://aei.pitt.edu/11042/1/20080509183907_SCOPE2008-1-3_SimonDuke.pdf, consultat la data de 04 iunie 2017.

¹¹⁶ Ian Manners, "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?", *Journal of Common Market Studies*, 2002, vol.40, no. 2, pp. 235-258. p. 239.

¹¹⁷ Edward Hallet Carr, *The Twenty Years' Crisis (1919-1939): An introduction to the Study of International Relations*, 2nd edition, London: MacMillan. 1962, p. 108),

¹¹⁸ Francois Duchene, *The European Community and the Uncertainties of Interdependence*, în Kohnstam, M. and Hager, W. (eds.), *A Nation Writ Large? Foreign-Policy Problems before the European Community*, London: MacMillan. 1973, p.2,7

¹¹⁹ Johan Galtung, *The European Community: A Superpower in the Making*, London: Allen & Unwin. 1973, p. 33.

ideile expeditorului pătrund și formează voința și puterea celui ce recepționează mesajul prin intermediul culturii". După evaluarea acestor argumente, putem spune că "una dintre problemele în ceea ce privește noțiunile de putere civilă și militară sunt reprezentate deconcentrarea lor normativă". În acest fel, pentru a înțelege căile pe care UE acționează și forța puterii sale normative, ar trebui să înțelegem mai întâi caracteristicile identității sale internaționale, ce deriva din contextul său istoric, din politica sa hibridă (formele supranaționale și internaționale de guvernare) și din constituția sa juridică (elite, bazate pe tratate, ordinea juridică).¹²⁰ Combinate aceste caracteristici au determinat UE să pună principii și norme universale în centrul relațiilor sale cu statele sale membre¹²¹ și cu restul lumii¹²². De asemenea o definiție generală a conceptului de "putere normativă" este prezentată în lucrarea lui Laidi¹²³: "o putere a cărei identitate și strategie se bazează pe o preferință pentru un sistem bazat pe trei principii esențiale:

1. Caracteristici - care au fost negociate și nu impuse;
2. Să fi fost legitimate în mod egal de organismele internaționale;
3. Și să fie aplicabile tuturor actorilor sistemului internațional, indiferent de gradul lor în cadrul acestuia".

2.5. Puterea Rusiei

Rusia, pe de altă parte, pare să urmeze o abordare mai realistă. Relația dintre Rusia și UE după războiul rece a fost dominată de schimbări geostrategice, iar răspunsurile politice (mai degrabă reactive decât strategiile planificate) ale UE la schimbările politice din Rusia după 1991 pot fi privite în trei etape suprapuse.¹²⁴ Prima dintre aceste etape constă în perioada

¹²⁰ Ian Manners, "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?", *Journal of Common Market Studies*, 2002, vol.40, no. 2, pp. 235-258. p. 240.

¹²¹ Michael Merlingen et al., *The Right and the Righteous? European Norms, Domestic Politics and Sanctions against Austria*, *Journal of Common Market Studies*, vol. 39, no. 1, pp.59-77. 2001)

¹²² Vezi Andrew Clapham, *Where is the EU's Human Rights Common Foreign Policy, and How is it Manifested in Multilateral Fora?*, in Alston, P. (ed.), *The EU and Human Rights*, Oxford: Oxford University Press, pp. 627-83. 1999 și Karen Smith, *The EU, Human Rights and Relations with Third Countries: 'Foreign policy' with an Ethical Dimension?*, in Smith, K., Light, M. (eds.), *Ethics and Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 185-203 2001.

¹²³ Zaki Laidi, *The Normative Empire. The Unintended Consequences of European Power*, Garnet Policy Brief, no. 6, February.2008, p.1.

¹²⁴ James Hughes, *EU Relations with Russia: Partnership or Asymmetric Interdependence?*, London: LSE Research Online, accesat la data 10.05.2017: <http://eprints.lse.ac.uk/651/1/Hughes.EU-Russia.2006.pdf>. 2006, p. 2.

imediată post-1991, "pe baza unei re-divizării conceptuale a Europei postcomuniste", decuplarea UE de la țările Europei Centrale și de Est, considerate drept candidați potențiali și care au primit ajutor la integrare, precum și statele din fosta Uniune Sovietică și Rusia, într-o relație bazată pe ajutor și cooperare.¹²⁵ A doua etapă începe din 1994, când UE pune accentul pe "parteneriatul" cu Rusia, în special din cauza dependenței sale energetice crescânde față de vecinul estic, dezvoltând noi instrumente - Acordul de Parteneriat și Cooperare în 1994, Strategia Comună în 1999.¹²⁶ Cea de-a treia etapă, care începe în anul 2000, creează o conducere rusă mai aspră și o UE cu conflicte interne între "vechile" state membre și "noile" state membre.¹²⁷

Opinia politică realistă consideră că statele sunt actorii dominanți ai politicii mondiale, că forța este un instrument util în politică și chiar eficient și că securitatea militară are o primă importanță atunci când vine vorba despre politica globală.¹²⁸ În plus, integrarea politică între state este redusă și durează atâta timp cât ea servește intereselor naționale ale statelor mai puternice, actorii transnaționali nu sunt importanți din perspectivă politică sau nici măcar nu există și numai folosirea forței sau amenințarea folosirea forței permite statelor să supraviețuiască, sistemul rămânând constant atâta timp cât oamenii de stat reușesc să-și adapteze interesele, ca și într-un echilibru de putere.¹²⁹

Faptul că Rusia consideră că statele ca actori dominanți în politica globală poate fi observată în continuare în relația sa cu UE. Rusia discută cu reprezentanții UE, pe de o parte, și cu oficiali ai statelor membre cu care are interese comune, pe de altă parte. Rusia profită de decalajul care a apărut între statele membre ale UE pe baza integrării politice, a politicii de extindere și, mai ales, a abordării față de Rusia. Mark Leonard și Nicu Popescu¹³⁰ disting cinci abordări politice față de Rusia între statele membre. Primii sunt "caii troieni" (Cipru și Grecia), "care adesea apără interesele Rusiei în sistemul UE și sunt dispuși să judece poziții comune ale UE". În al doilea rând, există "partenerii strategici" (Franța, Germania, Italia și

¹²⁵ Ibidem

¹²⁶ Ibidem

¹²⁷ Ibidem

¹²⁸ Robert Keohane și Joseph Nye, *Putere și interdependență (Power and Interdependence)*, trans. Adriana Ștraub, Iași: Polirom. 2009, p. 67.

¹²⁹ Idem p. 68

¹³⁰ Mark Leonard și Nicu Popescu *Power Audit of EU-Russia Relations*, European Council on Foreign Relations. 2007, p. 2.

Spania) "care se bucură de o" relație specială "cu Rusia, care uneori subminează politicile comune ale UE". În al treilea rând, Pragmatistii prietenoși (Austria, Belgia, Bulgaria, Finlanda, Ungaria, Luxemburg, Malta, Portugalia, Slovacia și Slovenia) "mențin o relație strânsă cu Rusia și tind să-și pună interesele de afaceri peste obiectivele politice". În al patrulea rând, "Pragmatistii înghețați" (Cehia, Danemarca, Estonia, Irlanda, Letonia, Olanda, România, Suedia, Regatul Unit) "se concentrează mai mult pe interesele de afaceri decât pe ceilalți, alte probleme". În cele din urmă, "noii purtători ai războiului rece" (Lituania și Polonia) "care au o relație deschisă cu Moscova și sunt dispuși să folosească dreptul de veto pentru a bloca negocierile UE cu Rusia".

Celelalte aspecte ale teoriei realiste pot fi observate în acțiunile de politică externă ale Rusiei. Rusia și-a promovat imaginea unei "democrații imperfecte", lobby pentru prioritizarea intereselor pragmatice față de valorile liberale.¹³¹ În plus, Moscova a învățat să folosească cadrul juridic în avantajul său, selectând doar acordurile care i se potrivesc, și nu întregul corp, eludând astfel Bruxellesul prin exploatarea legăturilor bilaterale¹³².

Distincția principală a celor doi actori internaționali este că "UE reprezintă o idee de ordine bazată pe consens, interdependență și supremația legii, în timp ce politica externă a Rusiei este motivată de căutarea puterii, independenței și controlului"¹³³. Teoriile fundamentale pentru politicile externe ale celor doi actori, Rusia și UE, sunt clar diferite. Rusia exploatează faptul că UE ar putea recurge la forța militară doar ca o ultimă soluție, lucru ce ar cumpără Rusiei suficient timp pentru a încurca situația în beneficiul ei. În acest caz, nu este competiție, nici simbioză, ci o ciocnire.

2.6. Acțiunea Externa a Rusiei

¹³¹Moshes, A., *EU-Russia Relations: unfortunate continuity*, Foundation Robert Schuman, European Issues, no. 129, 24th February. 2009, p. 2.

¹³²Idem, p. 3.

¹³³Mark Leonard și Nicu Popescu *Power Audit of EU-Russia Relations*, European Council on Foreign Relations. 2007, p. 8.

Din 2008, abordarea Moscovei este una mai pragmatică, iar politica sa externă actuală este "suveranizarea", consolidarea puterii la domiciliu. Ce înseamnă "acasă" în acest moment pentru Rusia, când a depășit clar granițele sale? Putin vede o lume cu centrul comunității rusești, într-o formă de cercuri concentrice, toate pornind de la Rusia și Ucraina la mijloc, urmate de Belarus și așa mai departe.¹³⁴ Formula "Rusia și Ucraina" este explicată în discursul lui Putin din 18 martie, după anexarea Crimeei, prin argumentul că ei sunt "un popor" și că "nu pot trăi unul fără celălalt". Rusia se vede ca apărător al Comunitățile vorbitoare de limbă rusă și drepturile lor, Vestul fiind un inamic caracterizat de declinul moral, care dorește să oprească lumea rusă de a-și câștiga unitatea.¹³⁵

Rusia, care și-a recăpătat acum puterea și, mai important, încrederea, încearcă să-și recâștige influența în regiune anexând teritorii pe care le poate folosi ca pârghie ori de câte ori dorește și atâta timp cât dorește (Transnistria în Moldova, Abhazia și Osetia de Sud în Georgia, Nagorno-Karabakh în Azerbaidjan și Crimeea în Ucraina). Faptul că Rusia menține relații de bună vecinătate pentru a recunoaște independența și integritatea teritorială a statelor post-sovietice¹³⁶ poate fi observată în cazul Belarusului, care a acceptat chiar să facă parte din Uniunea Economică Eurasiatică (UEE). Aceasta organizație este construită ca o alternativă la integrarea europeană pentru statele post-sovietice. Chiar dacă conține titlul "economic" în titlul său, această uniune are baza unei comunități spirituale și civilizatoare, "lumea rusă", formată din "oameni de limbă rusă care se concentrează în jurul Rusiei, care se identifică cu religia creștină ortodoxă și Cultura și prețuiesc aceleași valori comune, indiferent de cetățenia lor sau de originea etnică "¹³⁷.

Rusia a reușit, în anii care au urmat venirii lui Putin la putere, să exploateze punctele slabe ale actorilor internaționali în ansamblu și, în special, cei ai UE:

În primul rând, Rusia afirmă că Occidentul, în special Statele Unite, "încalcă legea internațională, folosește o politică de forță și urmărește o abordare efectivă neo-colonială

¹³⁴Menkiszak, The Putin Doctrine. The formation of a conceptual framework for Russian dominance in the post-Soviet area, Centre for Eastern Studies Commentary, no. 131/28.03.2014. p. 1

¹³⁵Idem, p. 2.

¹³⁶Idem, p. 1.

¹³⁷Idem, p. 2.

pentru a-și consolida poziția geopolitică"¹³⁸, Acesta fiind exact ceea ce a făcut Putin în Crimeea.

În al doilea rând, Rusia a profitat de handicapul politic pe care îl suferă UE - nu este un stat. Laïdi a afirmat că "normeleucid politica", că "ele par mai puțin legitime decât deciziile politice naționale"¹³⁹. Moscova folosește legăturile sale culturale și istorice puternice cu țările Parteneriatului Estic, întărită de stimulente economice puternice și cu efect scurt, pentru a menține un echilibru al puterii. Putin nici nu vrea să câștige, nici să piardă mai mult decât a avut deja. Ca răspuns la aceste acțiuni ruse, UE a început să combine preferința pentru norme cu „realpolitik” pentru a-și susține interesele¹⁴⁰, dar această nouă abordare a apărut dintr-o necesitate strategică sau dintr-o necesitate de a satisface Viziunile diferite ale statelor membre? Dacă vine de la o necesitate strategică, atunci UE poate spune că a făcut un pas înainte în integrarea politică, dar dacă este o modalitate de a satisface diferitele opinii ale statelor membre, atunci Rusia va detecta cu siguranță această slăbiciune și o va exploata și mai mult decât a făcut-o deja. În plus, necesitatea abordării realpolitice a UE poate să vină din incapacitatea UE de a prevedea o puternică redresare economică și politică a Rusiei și de convingerea că sfârșitul războiului rece ar însemna "a trăi într-o lume în care conflictele tradiționale dintre state erau pe Înfrângerea, dând loc unei logici a interdependenței care ar cere guvernarea prin norme".¹⁴¹

În al treilea rând, Rusia apare ca o "alternativă ideologică față de UE care oferă o abordare diferită a suveranității, puterii și ordinii mondiale"¹⁴² și nu se mai teme că PEV / Parteneriatul estic Dyad își va eroda influența¹⁴³, în principal pentru că crede, prin afirmația lui Gleb Pavlovski, că "UE a provocat și a sprijinit revoluțiile colorate, dar nu a reușit să gestioneze consecințele. Uită-te la mizeria din Serbia și Ucraina".¹⁴⁴

¹³⁸Ibidem.

¹³⁹ZakiLaïdi, *The Normative Empire. The Unintended Consequences of European Power*, Garnet Policy Brief, no. 6, February. 2008, p.2

¹⁴⁰Zaki Laïdi, *Norms over Force*, trans. *La norme sans la force: L'énigme de la puissance européenne*(Paris, Presses de Sciences Po, 2005), Palgrave: Basingstoke, p.5.

¹⁴¹Zaki Laïdi și Lamy, p., *A European Approach to Global Governance*, *Progressive Politics*, 1(1), September 2002, p. 51.

¹⁴²Mark Leonard și Nicu Popescu *Power Audit of EU-Russia Relations*, European Council on Foreign Relations. 2007, p. 8.

¹⁴³Idem p. 13.

¹⁴⁴Ibidem.

În plus, Moscova exploatează imaginea "victimei". Pe de o parte, se prezintă în mod deliberat ca fiind o "victimă" a Occidentului, care a fost neglijat de două decenii, în timp ce Occidentul a continuat să rescrie regulile care guvernează relația lor¹⁴⁵ - Extinderea NATO și a UE, planurile pentru scutul rachetelor parțiale și balistice în Europa, noile baze militare americane din Europa și campania din Kosovo. Pe de altă parte, ea descrie vecinii săi ca "victime", ca "daune colaterale" pentru Occident, care încearcă mereu să-și maximizeze beneficiile.

Pentru Rusia, relația sa cu UE se bazează pe concurență, Rusia se dezvăluie ca fiind o antiteză a UE. Ea își propune să reprezinte pentru vecinii săi din Europa de Est și din Caucazul de Sud, tot ceea ce UE nu este - un adevărat partener. În acest moment, victoriile sunt văzute ca o strategie de supraviețuire¹⁴⁶, iar situația lui Putin este similară cu mersul pe bicicleta, unde, dacă nu pedalează, va cădea.¹⁴⁷ Pentru UE, relația sa cu Rusia este o simbioză, pentru că are nevoie de Rusia pentru a putea avea efectul și rezultatul pe care îl caută în vecinătatea estică, ceea ce nu se poate întâmpla fără consimțământul Rusiei.

Relația dintre Rusia și Uniunea Europeană nu este o simbioză, nici o competiție efectivă. Fiecare parte a relației îl vede așa cum dorește și își stabilește propriile reguli de joc. Putem numi o interdependență asimetrică¹⁴⁸, "o relație care este formată pe ambele părți prin utilități și norme calculate, prin logica consecințelor și adecvării"¹⁴⁹. În cele din urmă, UE nu schimbă Rusia, dar Rusia schimbă cu siguranță UE¹⁵⁰ prin blocarea obiectivelor europene, prin refuzul de a accepta normele europene, autoritate.

¹⁴⁵Idem p. 19.

¹⁴⁶Idem p. 12

¹⁴⁷Ibidem

¹⁴⁸James Hughes , *EU Relations with Russia: Partnership or Asymmetric Interdependence?*, London: LSE Research Online, accesat la data 10.05.2017: <http://eprints.lse.ac.uk/651/1/Hughes.EU-Russia.2006.pdf>. 2006, p.2

¹⁴⁹Idem p.1

¹⁵⁰Mark Leonard și Nicu Popescu *Power Audit of EU-Russia Relations*, European Council on Foreign Relations. 2007, p. 26

3. Capitolul 3. Implicatii Geoeconomice – Hard versus Soft Power

3.1. Acțiunile UE

După absorbția de către Rusia a peninsulei din Crimeea, UE a introdus măsuri restrictive împotriva Rusiei în trei etape succesive, care au fost periodic revizuite. Regulamentul adoptat adoptat la 18 decembrie 2014 (Consiliul UE, 2014a), a actualizat decizia din 23 iunie 2014 (Consiliul UE, 2014b) prin interzicerea în principal a investițiilor, serviciilor și fluxurilor comerciale ale UE în Crimeea și Sevastopol (ultima adăugire la lista actuală de sancțiuni a UE poate fi de asemenea văzută în contextul politicii UE de nerecunoaștere față de teritoriile anexate, și nu în politica de sancțiuni a UE împotriva Rusiei ca atare).

Acestea au fost intensificate în etape, întrucât pachetele inițiale nu au avut impact. În total, ele cuprind în prezent:

- Sancțiuni diplomatice: Summitul G8 programat să aibă loc la Sochi în iunie 2014 a devenit G7 la Bruxelles; A fost anulat summit-ul UE-Rusia, programat, de asemenea, pentru luna iunie la Sochi; Discuțiile privind vizele și un nou acord au fost suspendate; Diferite programe bilaterale de cooperare au fost suspendate.
- Sancțiuni individualizate: numărul de interdicții privind vizele și / sau înghețarea activelor UE a fost extins progresiv la un total de 119 persoane și 23 de entități în Rusia și Crimeea.
- Sancțiuni economice: trebuie suspendate noi operațiuni ale Băncii Europene de Investiții (BEI) și ale Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) (Rusia a devenit cel mai mare beneficiar al operațiunilor BERD); Importurile din Crimeea sunt interzise, cu excepția cazului în care sunt certificate de către Ucraina; Exporturile de produse militare și de produse cu dublă utilizare sunt interzise; Licențele de export vor fi refuzate pentru echipamentele energetice (dezvoltarea apei adânci în Arctica și șisturi); Accesul la piețele de capital din UE și serviciile conexe este strict restricționat pentru băncile și corporațiile ruse importante (Sberbank, VTB, VEB, Gazprombank și Rosselkhozbank). Se vorbește despre suspendarea Rusiei de sistemul de plăți bancare internațional SWIFT, dar acest lucru nu este încă decis.

După extinderea de la nivel individual la nivel sectorial, după cum se arată în figura 1, politica actuală a sancțiunilor față de Rusia vizează următoarele obiective:

- a) entități private și persoane fizice prin interzicerea vizelor și blocarea activelor;
- b) piețele financiare prin interzicerea împrumuturilor UE pe termen lung pentru cele cinci principale bănci de stat (Sberbank, VTB, Gazprombank, Vnesheconombank (VEB) și Rosselkhozbank);
- c) sectorul energetic prin restricții asupra activităților Rosneft, Transneft și Gazprom Neft;și
- d) industria de apărare prin intermediul listei negre a producătorilor de tehnologie rusească "cu dublă utilizare" (civilă și militară), cum ar fi "Saiga" care produce puști Kalashnikov.

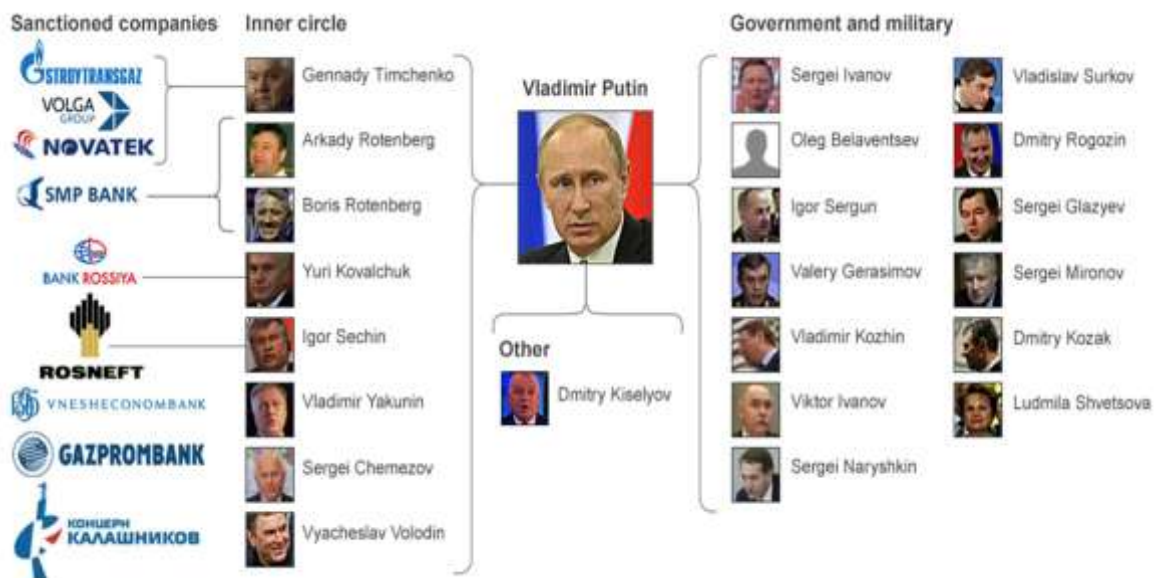

Figura 8. Tintele sancțiunilor actuale față de Rusia

Această serie de sancțiuni în sprijinul cauzei ucrainene este cea mai îndepărtată măsură pe care UE a depus-o până acum în a-și asuma răspunderea Rusiei pentru acțiunile deliberate destabilizatoare în țările suverane vecine. Un scenariu asemănător sa dezvoltat în urmă cu șase ani în Georgia, când trupele ruse au intrat în regiunile separatiste georgiene din Osetia de Sud și Abhazia, însă aceasta nu a condus UE să impună sancțiuni. Mai mult, raportul Tagliavini, comandat de Consiliul UE (2008), a eliberat parțial Rusia de responsabilitatea pentru agresiune, atribuindu-i răspunderea pentru prima dată Georgiei. De asemenea, de la

destrămarea Uniunii Sovietice, statele "aproprate din străinătate" ale Rusiei au asistat la ruperea circumscripțiilor electorale cu implicarea directă sau indirectă a Rusiei. Conflictele înghețate / prelungite ale Transnistriei în Moldova, Osetia de Sud și Abhazia în Georgia și, într-o oarecare măsură, și în Nagorno-Karabah, între Azerbaidjan și Armenia, pot fi atribuite și Kremlinului. În aceste cazuri relativ similare, UE nu a fost la fel de simplă ca în Crimeea chiar acum, sau cum a sugerat Nicu Popescu - UE a fost chiar "reticentă" să acționeze.¹⁵¹

În ceea ce privește impactul, conducerea Rusiei pretinde că nu este îngrijorată de sancțiunile diplomatice. G8 nu mai contează, iar G20, care ar fi mai gravă, deoarece aduce toate puterile emergente, nu este atinsă. Interzicerea vizelor și înghețarea activelor nu ar părea o preocupare pentru majoritatea persoanelor vizate, care, dimpotrivă, sunt mult mai probabil să se simtă că au primit o medalie de onoare pentru că și-au redobândit Crimeea și au ridicat steaguri rusești asupra Donetsk și Lugansk . Majoritatea acestor persoane nu vor avea active externe și pot alege alte destinații turistice, de la Turcia până la Thailanda. Cu toate acestea, principalele sancțiuni economice sunt foarte grave pentru Rusia. În timp ce G8 a fost suspendată, o nouă G7 revigorată a adoptat o poziție comună privind sancțiunile.

Sancțiunile financiare au deja un impact evident. Fostul ministru de finanțe, Alexei Kudrin, a vorbit despre preocupările sale grave privind evoluțiile macroeconomice, cel puțin pe termen lung, deoarece, pentru moment, Rusia are rezerve financiare mari de aproximativ 470 miliarde de dolari, care ar putea fi utilizate pentru a compensa întreprinderile și băncile care trebuie să refinanțeze împrumuturile Pe piețele internaționale de capital. Cât de gravă sunt aceste preocupări pentru conducerea Kremlinului este greu de spus. În piețele financiare occidentale, întreprinderile rusești sunt practic închise. Acest lucru merge dincolo de băncile individualizate, deoarece există un refuz mai larg al pieței de a lua riscuri politice percepute, UE și SUA afirmând în mod clar că sancțiunile pot fi extinse (sau retrase) în continuare. Arestarea lui Vladimir Yevtushenko pe 17 septembrie a ridicat temeri. Surse informate de la Moscova interpretează acest arest ca o încercare de a-și profita bunurile pentru a fi transferate către Rosneft, care are credite restante în valoare de 42 miliarde de dolari, care trebuie refinanțate. Mai mult, se spune că primele trei bănci rusești au nevoie de 75 de miliarde de dolari pentru a re-finanța împrumuturile în anul următor. La fel cum această afacere începea

¹⁵¹Popescu, N., "EU and the Eastern Neighbourhood: Reluctant Involvement ", (2009), p. 5.

să semene cu "Yukos 2", mai multe personalități de frunte au intervenit împotriva arestării sale în public, până la punctul în care Ievtushenko a fost eliberat provizoriu din arest la domiciliu. Aceste tipuri de protest față de Kremlin sunt acte rare pentru astfel de indivizi proeminenți.

Problema esențială este măsura în care conducerea rusă este îngrijorată de izolarea progresivă a economiei față de comerț, investiții și finanțare din partea Occidentului. Un argument susținut de "liberali" este că acest lucru va împinge economia Rusiei într-o stare de stagnare înapoiată. Alții, de exemplu spiritele naționaliste din Duma, văd acest lucru mai pozitiv ca o oportunitate pentru Rusia de a deveni mai independent de Occident. Realitățile macroeconomice grele devin totuși evidente. Ritmul de creștere în anul 2013 a fost deja serios în scădere, iar creșterea PIB-ului este prognozată de Banca Mondială pentru 2014 ca fiind de doar 0,5%, după o scădere înregistrată în primul trimestru.¹⁵² Sanțiunile occidentale afectează climatul general de afaceri, precum și sectoarele specifice, combinând acum cu o scădere semnificativă a prețului petrolului (de 28%, de la un maxim de 125 USD / baril în aprilie 2011 până la 89 USD până la 7 octombrie 2014) Veniturile din petrol servind drept o resursă crucială pentru bugetul rusesc.

Livrările de gaze din Rusia nu au fost supuse unor sancțiuni, deși UE caută să-și diversifice proviziile, pentru care există mari posibilități pe termen mediu și lung. Comisia Europeană a publicat o listă cu 10 proiecte pe termen scurt (până în 2016) și 13 proiecte pe termen mediu (până în 2020), care constau în principal în conexiunile rețelelor de gazoducte, capacități de flux invers și facilități de recepție GNL sporite pentru a spori opțiunile de aprovizionare. Există, de asemenea, posibilități de creștere a livrărilor din Norvegia, Africa de Nord și din zona caspică. "Opțiuni" este cuvântul cheie folosit pentru a caracteriza acest set de proiecte, ceea ce va permite o reducere radicală a dependenței UE față de aprovizionarea cu gaze rusești, dacă circumstanțele politice ar face acest lucru necesar. Cu toate acestea, pentru moment, o întrerupere a importurilor din Rusia ar începe să rănească economia europeană, după câteva luni de scădere a stocurilor. Moscova pare să se afle într-un mod de așteptare și vezi înainte de a concluziona că veniturile sale din gazele naturale din Europa vor scădea drastic. Cu toate acestea, atunci când Moscova vede că această perspectivă devine credibilă,

¹⁵²World Bank, *Russian Monthly Economic Developments*, September 2014.

chiar și până în 2020, va avea un alt factor negativ important pentru a include în evaluările sale economice.

Există și afacerea Mistral. Cele două nave de război uriașe, ale căror aprovizionare din Franța a fost contractată de guvernul lui Sarkozy, reprezintă instrumente ideale pentru ca Rusia să-și desfășoare puterea militară oriunde pe mare și ocean, dar mai întâi în Marea Neagră ca o amenințare pentru Ucraina și Georgia, Ca o prezență în Marea Mediterană și Pacific. Contradicția, în principiu, cu strategia UE privind sancțiunile a fost inițial luată în considerare prin excluderea contractelor preexistente. Dar contradicția a devenit prea jenantă și Franța a anunțat amânarea livrării primei nave Mistral cu puțin timp înainte de summitul NATO din Țara Galilor, fără a anula contractul.

3.2. Contra-acțiunile Rusiei

Importurile de alimente din UE, SUA, Norvegia și Australia au fost interzise timp de un an. Acest lucru a afectat unii producători și furnizori din UE, dar proporțiile sunt mai mici.

	Billion euro	% EU GDP
EU GDP	13,473	100
EU total exports worldwide	1,733	13
EU agri-food exports worldwide	120	0.9
EU agri-food exports to Russia	12	0.09
Sanctioned EU agri-food exports to Russia	5	0.04
<i>Minus products already restricted early 2014</i>	3.5	0.03

Sources: European Commission, Eurostat and DG Trade.

Figura 9. Exporturi ale Uniunii Europene

Comisia Europeană estimează că aproximativ 40% din exporturile agroalimentare ale UE către Rusia sunt sancționate. Din fluxurile de 5 miliarde de euro afectate, 1,5 miliarde de euro

au fost deja afectate de restricțiile impuse la începutul anului. În consecință, impactul general al noilor sancțiuni poate fi estimat la 0,03% din PIB-ul UE. De asemenea, Comisia a intervenit pe diferite piețe pentru produse agricole proaspete în luna august pentru a reduce impactul pe piață al sancțiunilor, punând în stoc anumite cantități.

Există un impact macroeconomic negativ care nu poate fi determinat prin deteriorarea climatului de afaceri, care, într-o perioadă de recuperare întârziată de recesiune, este o problemă serioasă. Cu toate acestea, răspunsul politic se corelează cu sarcina generală de a se relua creșterea macroeconomică, pentru care Banca Centrală Europeană a anunțat, pe 2 octombrie, un program uriaș de achiziții de active, care ar putea ajunge la un bilion (mii de miliarde de euro) euro.

Sanțiuni ruse împotriva Ucrainei și Moldovei

Aceste sancțiuni au fost foarte extinse pentru Ucraina, după cum urmează:

- iulie 2013, interzicerea ciocolatelor Roshen (companie controlată de cei aleși ulterior, Președintele Poroșenko)
- august 2013, întârzieri vamale grave pentru exporturile Ucrainei în Rusia
- octombrie 2013, interzicerea livrărilor ucrainene de autoturisme, apoi parțial ridicată
- februarie 2014, interzicerea livrărilor de la cel mai mare producător ucrainean de păsări de curte
- aprilie 2014, interzicerea livrărilor de brânză de la cinci companii ucrainene
- iunie 2014, interzicerea cartofilor ucraineni
- iunie 2014, oprirea livrărilor de gaze către Ucraina
- iulie 2014, interzicerea produselor lactate din Ucraina
- august 2014, interzicerea livrărilor ucrainene de produse alcoolice

Cele mai multe dintre aceste sancțiuni au fost introduse pe motivul prezumția nerespectării normelor de sănătate rusești sau de siguranță alimentară. Cu toate acestea, în timp ce dovezile științifice pentru justificarea lor sunt complet netransparente, motivația politică este evidentă. Oprirea gazelor implică aspecte legate de preț și datorie, care fac obiectul unor discuții trilaterale în curs de desfășurare, în care Comisia acționează în calitate de mediator.

Rusia a adoptat în continuare o lege care să o abiliteze să anuleze preferințele comerciale libere acordate Ucrainei în cadrul Acordului de liber schimb al CSI din 2011, dar nu a pus în aplicare aceste negocieri trilaterale cu UE. Ca răspuns, Ucraina a adoptat un proiect de lege care autorizează anularea reciprocă a preferințelor comerciale față de Rusia, care nu se preconizează a fi adoptată până în ziua alegerilor parlamentare din 26 octombrie 2014.

De asemenea, Rusia a sancționat Republica Moldova cu o listă similară a restricțiilor agroalimentare și, în plus, a anulat, începând cu 1 septembrie 2014, preferințele comerciale CSI pentru produsele moldovenești.

Este de remarcat faptul că Belarus și Kazahstan nu au urmat Moscova în aceste sancțiuni, ceea ce înseamnă o încălcare a uniunii lor vamale. Belarusul devine un centru comercial și de transport al aprovizionării către Rusia, cu diverse livrări de produse agroalimentare din Moldova, Ucraina și UE, prelucrate în Belarus, pentru a deveni "făcute în Belarus" din punctul de vedere al regulilor de origine și Trecerea legal într-o Rusia fără tarife. În plus, există o cantitate necunoscută de livrări "ilegale".

La 6 august 2014, ca răspuns la măsurile restrictive adoptate de UE (și SUA și aliații săi), Federația Rusă a impus un embargo pe un an asupra importurilor de carne, pește, brânză, fructe, legume și produse lactate, nu numai din UE și din SUA, dar și din Australia, Canada și Norvegia (Comisia Europeană, 2014a). Înainte de embargou, exporturile de produse agricole din UE către Rusia au fost de 11.864 milioane de euro, reprezentând 10% din totalul exporturilor de produse agroalimentare din UE (Comisia Europeană, 2014b).

Se pare că UE a provocat deja pagubele maxime pe care le poate face prin aplicarea unei politici globale de sancțiuni - instrumentul electric sau cel puțin cel mai greu instrument al puterii moi la dispoziția UE. În schimb, opțiunile de retorsiune ale Kremlinului nu se limitează la interdicția importurilor agricole din UE.

3.3. Energie

Este cunoscut faptul că UE nu este în măsură să ofere suficientă energie din surse proprii, cele 28 de state membre fiind forțate să importe petrol sau gaze din alte zone, ceea ce le face extrem de vulnerabile și dependente. Cea mai mare parte a acestor importuri provine din Rusia, ale cărei dispute cu așa-numitele țări de tranzit amenință să perturbe dispoziția normală, așa cum sa întâmplat în 2009. Relațiile UE-Rusia au o importanță majoră pentru ambii jucători, Actorul folosește aceste legături comerciale și strategice drept levier pentru influență, atunci devine instabil și periculos pentru cealaltă parte. Rusia profită de cardul energetic, cunoscând cu bună știință că statele membre ale UE sunt puternic dependente de petrol și, în special, de aprovizionarea cu gaz.

Chiar dacă relația UE-Rusia este de avantaj reciproc, fiecare parte își urmărește, în esență, propriul interes național. Rusia caută contracte pe termen lung pentru a furniza țărilor europene gaz și petrol, în timp ce UE cere Rusiei să respecte regulile pieței libere și a concurenței, precum și cele ale drepturilor omului și ale democrației. Acest lucru este dificil de realizat atunci când partenerul dvs. de afaceri este Rusia condusă de actuala conducere. Rusia lui Vladimir Putin pare a fi o nostalgie a erei imperiale, iar cartea energetică este singurul instrument de supraviețuire în noua ordine mondială a globalizării.

Unele state membre UE, precum Estonia, Lituania, Letonia sau Finlanda, depind 100% de gazul rusesc, în timp ce Slovenia, Slovacia, Polonia, Grecia, Cehia sau Austria importă peste 50% din necesarul lor din Rusia, altele importând într-o proporție mica, dar suficientă pentru a crea dependență. UE percepe relația cu Rusia ca fiind una dintre simbioză, ministrul de externe al Poloniei, Radoslaw Sikorski, declarând că "Moscova are nevoie de banii noștri"¹⁵³. Din punctul de vedere al Rusiei, pare a fi o competiție energetică, Rusia încercând să

¹⁵³Die Spiegel, martie 2014

demonstreze că dacă Vladimir Putin strănuta, întreaga Europă îngheață. Mai mult, Rusia nu respectă cel de-al treilea pachet de liberalizare a energiei. Aceasta a obligat Comisia Europeană să anunțe că 6 contracte cu statele membre ale UE și Serbia nu respectă legislația Uniunii Europene și trebuie renegociate.

În aceste condiții, Uniunea Europeană a întreprins o serie de măsuri bine calculate care vizează reducerea dependenței energetice față de Rusia. Una dintre aceste alternative este importul de gaz fie din Orientul Mijlociu, fie din regiunea Mării Caspice. Aceste alternative vor fi viabile abia după anul 2019, când construcția conductei trans-adriatice va fi terminată. Prin această conductă, Europa va avea acces la 10 miliarde de metri cubi de gaz natural, în fiecare an, din Azerbaidjan.¹⁵⁴

O altă soluție este strategia Europa 2020, care stabilește prioritățile politicii energetice până în 2020 și prezintă măsura care trebuie luată pentru a face față provocărilor legate de reducerea consumului de energie și asigurarea aprovizionării cu energie la un preț competitiv. Studiile arată că, dacă se ating obiectivele Strategiei Europa 2020, statele membre UE ar putea economisi 60 de miliarde de euro până în 2020, bani care ar putea fi utilizați pentru dezvoltarea de noi tehnologii pentru sectorul energiei verzi și ar putea crea 600.000 de locuri de muncă, fiind atins indicatorul de eficiență¹⁵⁵.

Gazul natural lichefiat (GNL) reprezintă o altă soluție luată în considerare de statele membre, menționată în strategia de dezvoltare a diferitelor țări. Importul de energie din SUA ar putea fi o altă alternativă, luată în considerare la summitul UE-SUA din martie 2014, când liderii celor două superputeri au revigorat discuțiile privind securitatea energetică și comerțul transatlantic, pe fondul escaladării conflictului din Crimeea. Importul de gaz din Statele Unite ale Americii a devenit posibil după revoluția gazului de șist, după combinarea a două tehnici miniere diferite: foraj orizontal și fracking.

Această revoluție americană va avea consecințe globale, redesenarea liniilor de alimentare cu energie, transformând SUA de la cel mai mare consumator de energie la unul dintre cei mai

¹⁵⁴Barroso, iunie 2013.

¹⁵⁵Strategia Europa 2020 pe scurt, 2012

importanți furnizori de energie din lume. Această competiție va avea un efect asupra prețurilor, iar câștigătorii acestei competiții vor fi cei mai mari consumatori: UE și China. Un factor de împiedicare va fi prețul de transport suplimentar și lipsa infrastructurii pentru acest tip de importuri. Cu toate acestea, este necesar să fie luate în considerare și faptul că, în urma alegerilor prezidențiale din Statele Unite ale Americii, înțelegerea dintre aceasta și Uniunea Europeană este pusă sub semnul întrebării. Situația pare dusă la limită cu atât mai mult cu cât cancelarul Germaniei, Angela Merkel a afirmat recent într-o declarație de presă faptul că vremea "în care ne puteam baza unii pe alții e aproape încheiată"¹⁵⁶

În articolul lor "America's Energy Edge", Robert D. Blackwill și Meghan L. O'Sullivan (martie 2014) afirmă că în această nouă ordine Rusia va fi cea mai afectată, deși are resurse uriașe de petrol și gaze, deoarece geopolitică Avantajul deținerii de resurse energetice se va diminua. Cel mai mare câștigător al revoluției privind gazele de șist va fi Europa, care va avea mai mulți furnizori și o poziție mai puternică în viitoarele negocieri UE-Rusia. Așa cum am scris mai sus, există alternative la gazele rusești, iar UE depune eforturi considerabile pentru a le pune în practică. Dar pentru a atinge aceste obiective, sunt necesare resurse financiare și timp.

3.4. Legături comerciale

După prăbușirea URSS, economia rusă a început un proces de transformare de la începutul anilor 2000. Noul lider, Vladimir Putin, a construit noul sistem economic în jurul marilor rezerve rusești de gaz și petrol. Astfel, Rusia a profitat de lipsa resurselor energetice din Europa pentru a deveni cel mai important furnizor de petrol și gaze.

¹⁵⁶Interviu Angela Merkel după summitul G7 din 2017 <http://www.hotnews.ro/stiri-international-21790198-angela-merkel-dupa-summitul-g7-vremea-care-puteam-baza-unii-altii-aproape-incheiata.htm>

% of gas coming from Russia: European countries have different degrees of natural gas dependency on Russia

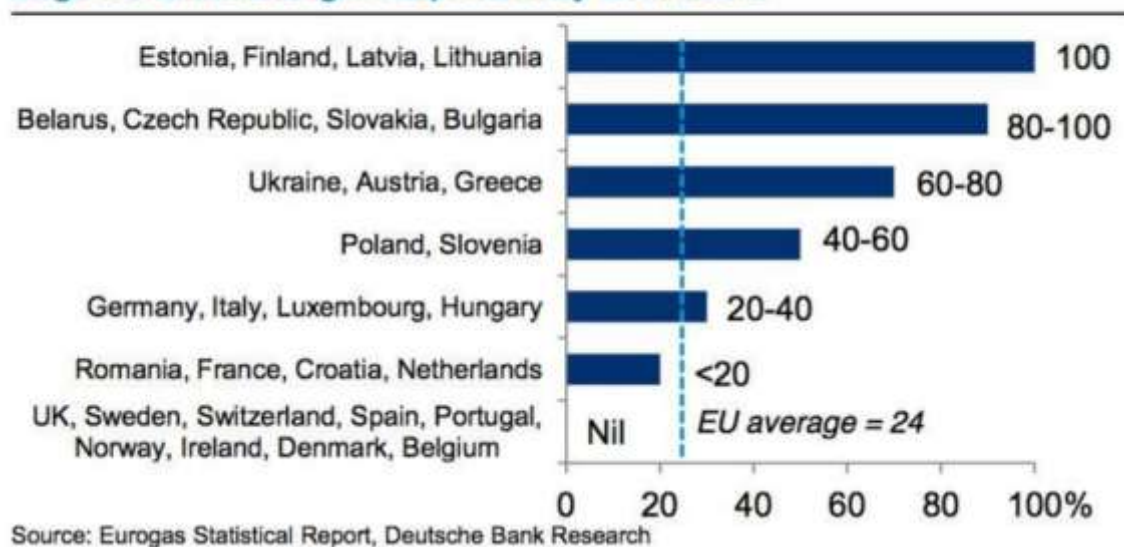

Figura 10. Dependentă de gaz Rusesc a Uniunii Europene

După cum s-a arătat în figura 10,13 din cele 28 de țări europene, toate din Europa de Est și de Nord, importă mai mult de 50% din consumul de gaze naturale din Rusia. Acest aspect subliniază faptul că Rusia are o manevră superioară în ceea ce privește legăturile comerciale. Vorbind strict în număr, poate părea așa. Având în vedere importanța energiei în lumea de astăzi, Rusia pare să aibă un avantaj geostrategic față de UE. Dar dacă analizăm în detaliu comerțul comercial dintre acești actori, vedem o imagine diferită.

Potrivit raportului Comisiei Europene din iulie 2013, țările UE importă din Rusia combustibili în principal (petrolul și produsele petroliere reprezintă 65% din exportul rusesc către țările UE), niciun alt grup de produse nu depășește 8% din exportul rus spre UE.

Același raport evidențiază faptul că exporturile UE către Rusia constau în echipamente și produse, printre altele produse agricole (11,4%), din care 8,5% reprezintă produse alimentare, chimice (15,8%), în special produse farmaceutice (6,4%), mașini și echipamente de transport (49,6%), care include, printre altele, echipamente de telecomunicații și de prelucrare a datelor electronice (12%), produse pentru automobile (14,3) și mașini neelectrice (16,5).

Product Groups	Imports		Exports	
	Value (Mio €)	Share in total (%)	Value (Mio €)	Share in total (%)
TOTAL	212,882	100.0	123,016	100.0
Primary products	173,532	81.5	14,032	11.4
-Agricultural products	4,197	2.0	11,694	9.5
--Food	2,033	1.0	10,489	8.5
---of which Fish	349	0.2	215	0.2
--Raw materials	2,164	1.0	1,205	1.0
-Fuels and mining products	169,335	79.5	2,339	1.9
--Ores and other minerals	1,702	0.8	453	0.4
--Fuels	162,448	76.3	1,395	1.1
---of which Petroleum and petroleum products	138,964	65.3	1,345	1.1
--Non ferrous metals 5,186	5,186	2.4	491	0.4
Manufactures	17,096	8.0	107,261	87.2
-Iron and Steel	4,393	2.1	1,620	1.3
-Chemicals	6,276	3.0	19,412	15.8
--of which Pharmaceuticals	34	0.0	7,806	6.4
-Other semi-manufactures	3,898	1.8	9,490	7.7
-Machinery and transport equipment	1,970	0.9	61,035	49.6
--Office and telecommunication equipment	102	0.1	8,169	6.6
---Electronic data processing and office equipment	25	0.0	3,888	3.2
---Telecommunications equipment	59	0.0	3,941	3.2
---Integrated circuits and electronic components	18	0.0	341	0.3
--Transport equipment	742	0.4	23,434	19.1
---of which Automotive products	66	0.0	17,548	14.3
--Other machinery	1,125	0.5	29,270	23.8
---Power generating machinery	592	0.3	1,777	1.4
---Non electrical machinery	253	0.1	20,273	16.5
---Electrical machinery	280	0.1	7,220	5.9
-Textiles	47	0.0	1,088	0.9
-Clothing	22	0.0	3,410	2.8
-Other manufactures	491	0.2	11,177	9.1
--of which Scientific and controlling instruments	172	0.1	3,198	2.6
Other products	5,922	2.8	1,095	0.9

Figura 11. Interdependentele UE - Rusia

Conform tabelului de mai sus, exportul Rusiei cuprinde produse primare, în special resurse naturale, în timp ce UE oferă echipamente și produse tehnologice ridicate. Aceasta înseamnă că UE are un avantaj tehnologic clar, în timp ce Rusia se concentrează în principal pe exportul de materii prime.

Datele menționate anterior evidențiază faptul că Rusia este încă o economie în curs de dezvoltare, caracterizată printr-o mică competitivitate, extrem de dependentă de comerțul cu UE. O posibilă pauză în legăturile comerciale UE-Rusia ar însemna un colaps sever pentru Rusia. Prin urmare, avantajul geostrategic al Rusiei față de UE pare să-și piardă forța.

Pe lângă faptul că este principalul partener comercial al Rusiei, UE este și cel mai mare investitor străin din Rusia. Cu toate acestea, statele membre nu investesc în mod egal în Rusia, cel mai important investitor din țara de est fiind Germania. În 2013, legăturile comerciale dintre Germania și Rusia au crescut la 77 de miliarde de euro ¹⁵⁷În ansamblu, putem vedea că legăturile comerciale creează relații interdependente, o întrerupere a cărora ar putea duce la o criză economică din Rusia. Analistii de afaceri de la Oxford Economics estimează că un embargo la 80% din vânzările de gaze și petrol ar conduce la o contracție a PIB-ului de 10% până la sfârșitul anului 2015, în timp ce PIB-ul zonei euro ar scădea cu 1,5% în aceeași perioadă

Este de așteptat ca această relație comercială să se confrunte, deoarece revoluția gazului de șist se extinde în Europa și în alte părți ale lumii, exercitând presiuni asupra prețurilor la gaz și petrol.

3.5. Conflicte înghețate

Rusia consideră că influența sa în Europa de Est, în special în fostele state sovietice, este amenințată atât de politica UE, cât și de creșterea sferei de influență a SUA. În acest scop, Rusia sprijină, dacă nu fabrică, conflictele artificiale, așa-numitele "conflicte înghețate".

¹⁵⁷Hesse, Neubacher, Neukirch, Pauly, ReiermannșiSchepp, *Germany to play central but expensive role in sanctions against Russia*, Accesat la 15.05.2017 at<http://www.spiegel.de/international/europe/germany-to-play-central-but-expensive-role-in-sanctions-against-russia-a-959019.html>

Un conflict înghețat este un conflict armat care se află într-un echilibru nerezolvat, nu pacea - nu războiul, consecința unei superiorități militare a grupului minoritar, cu ajutorul extern, iar independența grupului minoritar nu este recunoscută, încălcând legea internațională¹⁵⁸ Așa cum Zbigniew Brzezinsky a susținut la Globsec 2013, "vecinul din Est este un stat post-imperial mare profund confundat de propriile iluzii și nostalgii și cu conducerea lui încă dorind statutul de superputere și subordonarea fostului său Provincii, în special Ucraina și Belarus - și, eventual, Georgia ". Pentru a menține fostele republici sovietice sub influența sa, Rusia a alimentat mișcările separatiste în Republica Moldova, Azerbaidjan și Georgia, conflicte care au condus la statele separatiste de facto, nerecunoscute de comunitatea internațională, precum Transnistria, Nagorno-Karabah, Abhazia sau Osetia de Sud. Cel mai periculos aspect al acestor conflicte înghețate este că se pot încălzi oricând, așa cum ne-a demonstrat episodul georgian. Acest conflict nu a fost nou, existând încă de la începutul anilor '90.¹⁵⁹

Implicarea Uniunii Europene în fostele state sovietice din Europa de Est și Caucazul de Sud pune presiune asupra Rusiei, care încearcă să mențină UE și NATO în larg. Dar Putin presupune că UE sau NATO vor refuza o țară cu probleme teritoriale sau de suveranitate. Aderarea Ciprului la Uniunea Europeană evidențiază contrariul.

Dominanța Rusiei în cartierul estic este mai mult decât evidentă. Rusia are un avantaj militar, economic și cultural în acest domeniu,¹⁶⁰ în timp ce Uniunea Europeană începe să devină atrăgătoare pentru cetățenii care doresc să îmbrățișeze valorile democratice.

Până acum, Europa și SUA nu au reușit să ofere alternative viabile pentru amenințarea Rusiei față de fostele state sovietice. Un parteneriat estic sau un tratat de liberalizare a vizelor nu sunt încă capabile să conțină amenințarea rusească.¹⁶¹ Aceasta înseamnă că atât SUA, cât și

¹⁵⁸Tocci, N., *The EU and Conflict Resolution*, Routledge/UACES contemporary European studies series, New York: Routledge.2007, p.2.

¹⁵⁹(The Economist, 2009)

¹⁶⁰Korosteleva, E., *The European Union and its Eastern Neighbours. Towards a more ambitious partnership?*, London and New York: Routledge. 2012, p. 116.

¹⁶¹(Cornell, 2014).

UE ar trebui să-și schimbe abordarea și strategiile, pentru a se opune oricărei viitoare agresiuni rusești.

4. Capitolul 4. Geoeconomia și Gazele Naturale

4.1. Geoeconomia în comerțul cu gaze naturale între UE și Rusia

Sub conducerea lui Vladimir Putin, "un punct de referință fundamental pentru ideologia economică a Rusiei este securitatea națională".¹⁶² În această perspectivă, ideologiile liberale sunt văzute ca dușmani ai "economiei naționale" - a cărei reușită ar trebui măsurată împotriva capacității de a asigura Interesele naționale ale Rusiei, nu împotriva "valorilor false ale liberalismului economic".¹⁶³ Pentru Rusia, acest mod geo-economic de operare implică aproape în mod inevitabil gazul natural.¹⁶⁴ Rusia este printre cei mai mari exportatori de energie din lume, dar fără vânzarea produselor sale energetice, valoarea Din exporturile rusești este mai mică decât cea a polonezilor.¹⁶⁵ Luttwak a observat deja că tendința statelor de a acționa geo-economic va varia foarte mult, chiar mai mult decât tendința lor de a acționa geopolitic.¹⁶⁶ Activitatea geo-economică este contextuală și limitată și permisă de doi factori largi: ideologia politică și interacțiunile dintre stat și sectorul privat.¹⁶⁷ În primul rând, în domeniul ideologiei politice, unele state se opun actului geo-economic din motive instituționale, doctrinare și politice, mai ales dacă sunt profund angajate în politica morală sau într-o atitudine laissez-faire.

O luptă politică are loc în sfera internă a diferitelor țări în diverse contexte politice, în care unele circumstanțe solicită activismul geo-economic din partea statului, iar altele se opun. Pe de altă parte, după cum sa discutat mai târziu în acest articol, comportamentul geopolitic tradițional, cum ar fi o proiecție de putere militară convențională, va limita, de asemenea,

¹⁶²Yakunin, V. I., Bagdasaryan, V. E. and Sulakshin, S. S. *Economic Policy Ideology*, Moscow: Governance and Problem Analysis Centre, 2009, pp. 226–231

¹⁶³ Ibidem

¹⁶⁴S., 2014. "Scenarios for Russia's natural gas exports to 2050", *Energy Economics*, Vol. 42, pp. 262-170.

¹⁶⁵Vezisi: The Atlas of Economic Complexity by the Massachusetts Institute of Technology, available at: <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/rus/>.

¹⁶⁶Luttwak, E. 1990. "From Geopolitics to Geoeconomics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce", *The National Interest* Vol. 20, pp. 125-130, p. 128.

¹⁶⁷ Idem, 128 – 130.

posibilitățile strategiilor geoeconomice. În al doilea rând, o variabilă la fel de importantă este și natura coexistenței între operatorii economici de stat și cei privați. Coexistența lor poate fi pasivă, de exemplu în cazul unui grup mare de întreprinderi de servicii mici, localizate. În sectorul energetic, relația este de obicei diferită, așa cum se manifestă în cazul Rusiei și al gigantului său energetic, Gazprom. Potrivit lui Luttwak, există o puternică interacțiune pozitivă "între întreprinderile grele din punct de vedere politic care au nevoie de sprijinul statului pe scena economică mondială" sau, invers, statul "căutând să ghideze companiile mari pentru propriile scopuri geoeconomice".¹⁶⁸ În contextul rusesc, Yakunin et al. Trage exemple de succes din interdependențele strânse dintre stat și mediul de afaceri din industria militară, nucleară, petrolieră și gaze.¹⁶⁹ Gazprom deține un monopol legal în exporturile de gaze naturale și este direct sub controlul Kremlinului. Strategia energetică a Rusiei a fost analizată prin prisma unei "relații simbiotice" între stat și companiile de frunte⁴⁷

Așa cum a remarcat Luttwak, în jocul geoeconomic "statul poate fi atât utilizator și utilizat, cât și companii atât instrumente, cât și instrumente instrumentale".¹⁷⁰ Cu toate acestea, în pofida relației de control destul de clare, merită remarcat faptul că Gazprom și Kremlinul (ca putere verticală a lui Putin) pot avea și interese divergente. Interesul Rusiei nu este un monolit și, deși Gazprom beneficiază de poziția sa privilegiată, este limitat și de prețurile de gaze naturale atât pe plan intern, cât și pe plan internațional, precum și politici rigide din punct de vedere geoeconomic, precum criza gazelor ucrainene în 2009. Potrivit analiștilor, Decizia critică și, pentru Gazprom, decizia extrem de costisitoare de a opri gazul a fost probabil făcută de către prim-ministrul Putin.¹⁷¹ În februarie 2010, deoarece Rusia putea din nou să se bazeze pe un guvern simpatic la Kiev, prețul gazului a fost redus cu aproape 30% și Rusia a câștigat un nou contract de 30 de ani pentru Sevastopol.¹⁷² Reducerea prețurilor a fost atât de mare încât guvernul rus a finanțat-o direct către Gazprom.¹⁷³ Criza gazului din 2009, precum și operațiunile militare actuale în Ucraina, indică destul de clar că interesul comercial al Gazprom este depășit de politica de putere a Kremlinului.

¹⁶⁸ Idem, p. 129.

¹⁶⁹ Yakunin, V. I., Bagdasaryan, V. E. and Sulakshin, S. S. *Economic Policy Ideology*, Moscow: Governance and Problem Analysis Centre, 2009, pp. 226–231

¹⁷⁰ Luttwak, E. 1990. "From Geopolitics to Geoeconomics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce", *The National Interest* Vol. 20, pp. 125-130, p. 128.

¹⁷¹ Pirani, S., Stern J and Yafimava, K. 2009. "The Russo-Ukrainian gas dispute of January 2009: a comprehensive assessment", Oxford Institute for Energy Studies. p. 12.

¹⁷² Pirani, S., Stern J and Yafimava, K. 2010. "The April 2010 Russo-Ukrainian gas agreement and its implications for Europe", Oxford Institute for Energy Studies

¹⁷³ Ibidem.

4.2. Politica Rusiei în domeniul gazelor naturale se transformă în geoeconomie.

Există puține întrebări că, în anii 1990, UE și Rusia au fost strâns aliniată în ceea ce privește principalele caracteristici ale ordinii energetice europene. Primii ani de după război rece au văzut nașterea Comunității Energetice Europene în 1990, Carta europeană a energiei în 1991, Tratatul privind Carta Energiei în 1994 și Acordul de Parteneriat și Cooperare din 1994. Agenda era de a realiza o funcționarea sistemului în conformitate cu principiile pieței deschise și statul de drept, pe baza normelor și standardelor occidentale, pe piața europeană a energiei pe scară mai largă, "cuprinzând țările producătoare de la Atlantic până la Vladivostok".¹⁷⁴ Funcția non-energie a acestor aranjamente de guvernare a contribuit la stabilitatea globală europeană prin stimularea integrării, contribuind la dezvoltarea pieței unice, precum și la exportul de norme juridice către Europa de Est.¹⁷⁵

Agenda inițială optimistă informată de statul de drept a intrat în dificultăți evidente, pe măsură ce Rusia și-a întărit treptat poziția. Poziția emergentă a Rusiei a fost una profund geoeconomică, bazată pe practici bilaterale, centrate pe stat și suveranitate.

Mulți cercetători au analizat politicile Rusiei, în care utilizează controlul asupra fluxurilor energetice în Europa ca mijloc de a-și spori influența asupra politicii externe și statutul de putere regională.¹⁷⁶ Aceeași poziție se regăsește și în documentele politice fundamentale ale Rusiei, cum ar fi Energia Strategia pentru 2020, care deja în 2003 a menționat în mod explicit

¹⁷⁴Haukkala, H. 2014. "Towards a Pan-European energy order? Energy as an object of contention in EU-Russia relations", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12 No.4, pp. 1-26 and Dizdarevic, N. 2014. "Regulatory Aspects Behind a Realization of the South Stream", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12, Issue 2.

¹⁷⁵Axelrod, R. S. 1996. "The European Energy Charter Treaty: Reality or Illusion?" *Energy Policy* Vol. 24, No. 6, pp. 497–505.

¹⁷⁶Legvold, R. (ed.) *Russian Foreign Policy in the 21st Century & the Shadow of the Past* (New York: Columbia University Press, 2007); Goldman, M. I. *Petrostate: Putin, Power, and the New Russia* (Oxford and New York: Oxford University Press, 2008); Finon, D. and Locatelli, C. 2008. "Russian and European gas interdependence: Could contractual trade channel geopolitics?", *Energy Policy* 36 (1), pp. 423–442; P. Aalto (ed.) *The EU–Russian Energy Dialogue: Europe's Future Energy Security* (Aldershot: Ashgate, 2009); Perovic, J., Orttung, R. W. and Wenger, A. (eds) *Russian Energy Power and Foreign Relations: Implications for Conflict and Cooperation* (London and New York: Routledge, 2009); Nowak, B. 2010. "Forging the External Dimension of the Energy Policy of the European Union", *The Electricity Journal* 23 (1), pp. 57–66

că resursele energetice constituie un instrument al politicilor interne și externe ale Rusiei¹⁷⁷, precum și cea mai recentă strategie energetică din 2009, care prevede că "obiectivul politicii energetice a Rusiei este Utilizarea cea mai eficientă a resurselor energetice naturale și creșterea economică durabilă, îmbunătățirea calității vieții populației și promovarea pozițiilor de politică externă ". Aceasta este o indicație clară că Rusia consideră resursele sale energetice și companiile ca instrumente de influență politică, nu doar ca operatori economici. În aprilie 2004, Tratatul privind Carta Energiei, semnat în timpul Președinției Elțin, a fost eliminat din agenda Dumii de Stat pentru a "contrazice în mod categoric interesele naționale ale Rusiei" și pentru a fi "impus Rusiei din afară" .¹⁷⁸

Este esențial să observăm că negocierile privind comerțul cu energie în anii 2000 nu au fost doar de natură juridică și tehnică, cu poziții raționale care derivă din securitatea aprovizionării în raport cu securitatea cererii și diferitele așteptări privind prețurile corespunzătoare și contractarea. Negocierile au avut subtoni de politică de mare putere, inclusiv "armă energetică" politizată care amenință UE și, pe de altă parte, UE planifică și folosește standarde duble politice pentru a "pedepsi" economia rusească și puterea rusă. În 2009, Rusia sa retras în mod oficial din Tratatul privind Carta energiei, afirmând că motivul principal a fost accesul terților prin regim, care ar permite fostelor țări sovietice să acceseze infrastructura dominată de companiile rusești. Nu este sigur din punct de vedere juridic dacă Tratatul privind Carta energiei ar face acest lucru, dar Rusia a decis să pună problema ieșirii din Tratat în acest mod.

Unii analiști au observat că "în cele din urmă discuția [în jurul TCE] sa transformat într-o Spațiu, în care unele dispoziții inexistente ale TCE au fost dezbătute cu hotărâre [...]. Această "bază virtuală" a creat contextul informațional pentru adoptarea de către Rusia a deciziei de a se retrage din TCE. "¹⁷⁹ Mai mult, Rusia a adoptat două statute federale, care au vizat restricționarea accesului investitorilor străini și al companiilor rusești de energie electrică

¹⁷⁷Ministry of Energy of the Russian Federation. 2003. *The Summary of the Energy Strategy of Russia for the Period of up to 2020*. Available at [http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_\(Eng\).pdf](http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_(Eng).pdf) accesat la 12.06.2017

¹⁷⁸Haukkala, H. 2014. "Towards a Pan-European energy order? Energy as an object of contention in EU-Russia relations", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12 No.4, pp. 1-26 and Dizdarevic, N. 2014. "Regulatory Aspects Behind a Realization of the South Stream", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12, Issue 2. P. 9.

¹⁷⁹Nochevnik, 'Energy Charter: to abolish impossible to modernise', *Russian National Economic Journal*, No 2 (440): pp. 118-136.

controlate de stat Piețele de petrol și gaze din Rusia în amonte.¹⁸⁰ Frustrați de lipsa de succes în abordarea bazată pe tratate, UE a continuat să continue dialogul privind energia sub auspiciile Dialogului bilateral privind energia din 2000, iar UE-Rusia Planul energetic din 2011. Între timp, UE a început să creeze un regim de reglementare complet integrat pentru piața internă a energiei printr-o serie de instrumente juridice, continuând eforturile de materializare a unui regim multilateral de comerț cu energie. Retragerea Rusiei și solicitarea unei alternative Cadru a acționat aparent ca un catalizator al procesului de modernizare a Cartei energiei și chiar a servit inițiativei UE de a crea Un regim multilateral de comercializare a energiei. În mod deosebit, când a fost finalizată prima etapă a acestei modernizări, a fost aprobată declarația politică care a urmat, Carta Internațională a Energiei (cu o serie de țări noi, inclusiv China). Figura 1 oferă o imagine de ansamblu a prețului gazelor naturale oferit de Gazprom ca forță centrifugală în cadrul UE. Prețurile sunt negociate în funcție de țară și atașate fluctuează cu prețurile petrolului mondiale, conform unei formule. Prețurile și cantitățile de export au fost făcute publice pentru prima dată în 2013, în conformitate cu un nou regulament al UE.¹⁸¹ Comparând, de exemplu, prețurile plătite pentru 1000 de metri cubi de gaze de către Ungaria (391 dolari SUA) și Polonia (526 dolari) sau România (431 dolari) și Bulgaria (501 dolari), devine clar că diferențele nu pot fi explicate prin distanța de transport sau cantitatea de gaze. În schimb, ele sunt modelate de concurență vs. grad de dependență, negocieri bilaterale și reduceri politice.

¹⁸⁰The Federal Law (No57-FZ) *On Foreign Investments in Business Entities of Strategic Importance for National Defense and State Security* and the Federal Law (No58-FZ).

¹⁸¹Regulation (EU) No 994/2010 of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 concerning measures to safeguard security of gas supply and repealing Council Directive 2004/67/EC.

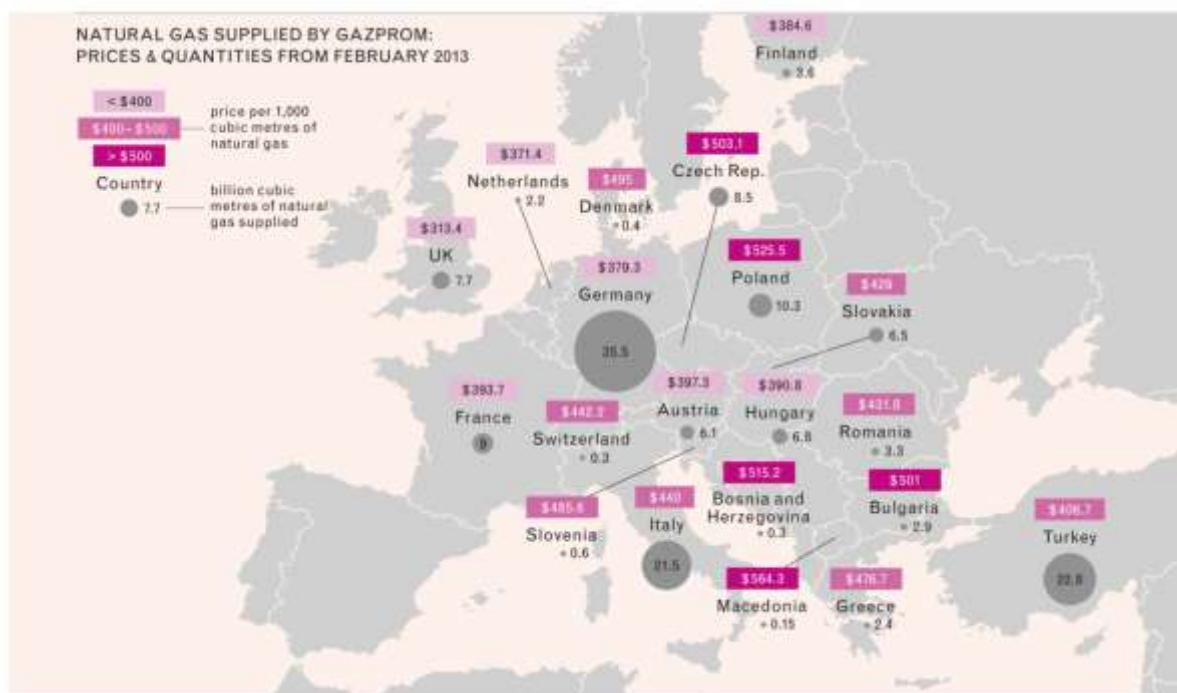

Figura 12. Pretul Gazelor naturale in Europa 2012

Rusia a folosit exportul de gaze ca morcov, pe de o parte, acordând reduceri în special guvernelor simpatice din fostele țări sovietice și "partenerilor strategici" din Europa de Vest și, pe de altă parte, ca un băț, dând "greu" Contracte către cele mai dependente state cu guverne nesatisfăcătoare. Într-adevăr, variația prețurilor la gaze (și a contractelor) între diferiți clienți din UE nu poate fi explicată din motive comerciale (Figura 12).¹⁸² Aici, comerțul cu gaze apare ca o "strategie de tip wedge" în care reducerile de gaz și renegocierea " Acordurile acționează ca un stimulent împotriva unității și solidarității UE. De exemplu, Gazprom a dat contracte favorabile și flexibile partenerilor săi germani (379,3 dolari pe 1000 de metri cubi, a se vedea figura 12), cum ar fi E.ON și gigantul chimic BASF,¹⁸³ companii care dețin, de asemenea, părți importante în câmpurile gazoase Yuzhno-Russkoye. Politicile de gaz orientate spre stimulare orientate spre încurajare au încurajat politicienii germani să nu urmărească unitatea și acțiunile colective ale UE în domeniul energiei.¹⁸⁴ În timp ce fostul cancelar german Schröder sa alăturat conducerii Gazprom și a sprijinit acțiunea rusă în Ucraina, cancelar Merkel a condus efortul de a Blochează reglementările UE propuse pentru a limita capacitatea companiilor străine de a cumpăra utilități energetice europene - o măsură

¹⁸²Stegen, S. K. 2011. "Deconstructing the 'energy weapon': Russia's threat to Europe as case study", *Energy Policy*, Vol. 39, No. 10, pp. 6505–6513

¹⁸³Turksen, U. 2014. "Euro--- vision of energy trade with Russia: Current problems and future prospects for EU solidarity in energy trade", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol. 12, Issue 4, pp. 1-40.

¹⁸⁴Judah B., et al., 2011. "Dealing with a Post-Bric Russia, European Council on Foreign Relations", p. 50

care vizează abordarea poziției monopoliste a Gazprom pe piețele UE de gaze. Rusia, la rândul său, consideră că relația cu Germania este un bun valoros pentru a afirma mai mult influența în afacerile europene.¹⁸⁵ Geoeconomia energetică similară se concentrează și pe alți actori și state. De exemplu, mulți actuali și actuali campioni naționali de energie, atât în statele mici cât și în statele membre mari ale UE, au legături strânse cu sectorul energetic rusesc. Cel mai important grup francez de energie electrică, EDF, are asocieri în participație cu Gazprom, în timp ce GDF (acum Engie) și Total sunt strâns legate de diverse companii rusești. De asemenea, ENI din Italia este un partener fondator al proiectului controversat al conductei South Stream (abordat mai jos). Instituțiile politice ale UE, Consiliul, Parlamentul și Comisia au adoptat în repetate rânduri un punct de vedere al unei "strategii comune în domeniul politicii externe în domeniul energiei", care depășește piața unică, subliniind necesitatea unei abordări strategice de politică externă în relațiile cu energia.

Mai multe state membre s-au alăturat poziției. Polonia, de exemplu, cu un contract nefavorabil de gaze (525,5 dolari pe 1000 de metri cubi, a se vedea figura 12) și alte câteva dispute cu Rusia, a lovit din greu "solidaritatea energetică" și europenizarea securității energetice de la criza gazelor rusești-gaze din 2006.¹⁸⁶ Cu toate acestea, în timp ce instituțiile UE, în special Comisia, au dorit să sublinieze o politică mai unificată în relațiile externe în domeniul energiei, această poziție a fost mult timp contracarată de geoeconomia energetică rusească și de acordurile bilaterale de energie ale statelor membre cu Rusia. Chiar și cele mai simple măsuri de transparență și coordonare au fost provocatoare pentru realizarea politicii energetice externe a UE. De exemplu, prima dată când prețurile gazului la Gazprom au fost puse la dispoziția publicului au fost în 2013, grație unui nou regulament UE,¹⁸⁷ deoarece Gazprom a insistat de multă vreme asupra faptului că acordurile de stabilire a prețurilor la gaze ar trebui păstrate confidențiale.¹⁸⁸ Mai mult, măsura cea mai extremă a situației geoeconomice legate de energie Putere, tăierea surselor de energie din motive politice, a devenit caracteristică comportamentului rus după o lungă perioadă de livrări fiabile.

¹⁸⁵Stelzenmuller C., "Germany's Russia Question – A new Ostpolitik for Europe", (April/March 2009) *Foreign Affairs*, 89; Helm D. "Russia, Germany and the European Energy Policy", 14 December 2006

¹⁸⁶Roth M. 2011 "Poland as a policy entrepreneur in European external energy policy: towards greater energy solidarity vis-à-vis Russia?" *Geopolitics*, Vol.16, Issue 3, pp. 600-625.

¹⁸⁷Dizdarevic, N. 2014. "Regulatory Aspects Behind a Realization of the South Stream", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12, Issue 2.

¹⁸⁸Turksen, U. 2014. "Euro--- vision of energy trade with Russia: Current problems and future prospects for EU solidarity in energy trade", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol. 12, Issue 4, pp. 1-40.

La sfârșitul anilor 2000, Rusia a fost încurcată în dispute cu mai multe țări în privința energiei, ceea ce a condus la decupaje politice. De exemplu, Rusia a întrerupt producția de gaze în Republica Cehă atunci când a sprijinit planul american de apărare antirachetă în 2008. Cele mai grave perturbări au fost disputa gazului din 2006 cu Ucraina, explozia conductei Turkmenistan-Rusia în 2009, disputele privind petrolul din 2006 și 2010 Cu Belarus și cea de-a doua criză a gazului din Ucraina în 2008/2009, ceea ce a dus la desprinderea majorității livrărilor către Europa Centrală și de Sud-Est. Un prim exemplu al dificultăților întâmpinate de unele țări din UE a fost situația celei mai mari instalații de îngrășăminte a Bulgariei, care a primit un fax la ora 4.30 dimineața la 6 ianuarie 2009 avertizând că alimentarea cu gaze va fi imediat întreruptă. O oprire instantanee ar fi putut distruge Capitalul vital, cum ar fi conductele centralei. La momentul analizei empirice analizate în această lucrare, impulsivitatea pentru South Stream în 2014, livrările de gaze către Ucraina au fost întrerupte din nou, de această dată ca o consecință a războiului convențional în Ucraina de Est.¹⁸⁹

4.3. Incercările UE de a crea o piață internă pentru gaz

Pe măsură ce Rusia și-a sporit asertivitatea și a apelat la mijloacele geo-economice în politica sa de gaze naturale, UE sa concentrat pe dezvoltarea unei piețe unice competitive pentru gaz, în special după eșecul abordării tratatelor multilaterale mai largi care a inclus țările partenere. Această strategie vizează, în parte, controlul influenței geo-economice a Rusiei, exprimată prin îngrijorarea cu privire la securitatea energetică în diferite documente UE. Abordarea UE în materie de legislație în domeniul energiei a fost informată prin principiile dreptului concurenței și pe baza accesului nediscriminatoriu al terților, a separării producției și a transportului de energie și a supravegherii reglementare de către o autoritate publică. În acest sens, UE Care vizează consolidarea poziției de negociere a statelor membre, asigurarea securității aprovizionării, buna funcționare a pieței interne și crearea unei certitudini juridice pentru investiții.¹⁹⁰ De asemenea, Înaltul Reprezentant al UE pentru afaceri externe și politica de securitate (HR) a fost invitat să ia Pe de o parte, dimensiunea securității energetice a

¹⁸⁹“Gazprom Cuts Russia’s Natural Gas Supply to Ukraine”, The New York Times, 16 June 2014.

¹⁹⁰ European Council, Conclusions on Energy, 04 February 2011, (EUCO 2/1/11 Rev 1, 8 March 2011).

muncii sale.¹⁹¹ Evoluțiile politicii și practicile de stat indică faptul că UE dorește "crearea unui cadru negociat bazat pe principiul" condițiilor egale de piață ", în timp ce companiile ruse controlate de stat urmăresc "beneficii egale pentru Partenerii lor în orice tranzacție ".¹⁹² Piața europeană a gazelor naturale a fost bazată pe monopoluri, de jure sau de facto, și limitată de granițele statului.¹⁹³

Cadrul de reglementare era bazat pe țară și campionii naționali erau protejați de concurența externă. Prețul gazelor utilizate depinde - și totuși, într-o măsură considerabilă - de contractele pe termen lung, take-or-pay, care sunt indexate cu prețurile concurente ale combustibililor, de obicei produsele petroliere. Motivația pentru contractele pe termen lung și cu indicele "take-or-pay" este de a aborda costurile ridicate ale investițiilor în transportul de gaze și preocupările legate de securitatea energetică ale furnizorului, dintre care Gazprom este cel mai semnificativ. Durata contractelor pe termen lung este de obicei de la 20 la 25 de ani. Într-un contract de preluare sau de plată, cumpărătorul are obligația de a plăti volume specifice dacă cumpărătorul utilizează gazul sau nu. O altă condiție prealabilă importantă a pieței, și anume infrastructura necesară de conectare, sa materializat lent. Comisia Europeană a depus eforturi de reglementare pentru a depăși această stare de fapt, prin intermediul mai multor directive care au fost completate de decrete și reglementări. O notă importantă de reglementare a fost cel de-al treilea pachet energetic propus de Comisie în 2007 și care a intrat în vigoare în 2009. Progresul pe teren la atingerea obiectivelor UE a fost lent, datorită mai multor factori, printre care statele membre reticente, A campionilor naționali, a structurii pieței și a distanțelor lungi, precum și a eșecurilor în reglementare.¹⁹⁴

Cu toate acestea, eforturile UE de a limita rolul contractelor take-or-pay și de a elibera părți din capacitatea rețelei au deschis drumul pentru evenimentele din 2010 , Când concurența pe piețele gazelor naturale ale UE a făcut în cele din urmă pași. Această evoluție sa materializat pe măsură ce prețurile ridicate ale petrolului și boom-ul de gaze de șist din America de Nord au coincis, primele care împing prețurile pe gaze pe termen lung și acestea din urmă lăsând

¹⁹¹ Ibidem

¹⁹² Oxenstierna, S. and Tynkkynen, V-P. Russian Energy and Security up to 2030 (London, Routledge, 2014) p. 91.

¹⁹³ Talus K. EU Energy Law and Policy: A Critical Account (Oxford: Oxford University Press, 2013).

¹⁹⁴ Ibidem

un excedent GNL pe piața mondială și aducând GNL relativ ieftin porturilor europene.¹⁹⁵ De atunci, gazele la prețuri la fața locului și-au sporit în mod continuu ponderea, în special în Europa de Vest,¹⁹⁶ dar, în mod crucial, părțile estice ale Uniunii sunt în mod semnificativ în urma concurenței. Este demn de remarcat faptul că schimbarea ideologică a fost dificilă pentru mai multe state membre ale UE, iar motivația geoeconomică a campionilor naționali de energie și a guvernelor de a "apăra turf" împotriva concurenței din alte state membre a fost în joc. Interacțiunea dintre stat și campionii naționali în domeniul energiei este încă intimă și ia multe forme în țările UE. Numai în iulie 2015 cele 15 țări ale UE și ale Comunității Energetice din regiunile Europei Centrale și de Sud-Est au ajuns la un acord general pentru a acționa împreună pentru a accelera construirea legăturilor lipsite de infrastructură de gaz și pentru a aborda problemele tehnice și de reglementare rămase care împiedică dezvoltarea unei piețe integrate a energiei în regiune.

¹⁹⁵Vihma, A 2013. "The Shale Gas Boom: The global implications of the rise of unconventional fossil energy", *FIIA Briefing Paper 122*.

¹⁹⁶Stern, J. and Rogers, H. 2014. "The Dynamics of a Liberalised European Gas Market: Key determinants of hub prices, and roles and risks of major players", *The Oxford Institute for Energy Studies*, Paper No. 94,

4.4. Geoeconomia în acțiune: Proiectul South Stream Pipeline

SSPP urmărește obținerea capacității de a transporta anual 63 miliarde de metri cubi de gaze naturale ale Gazpromului în Marea Neagră în Balcani și, în final, în Austria și Italia. Proiectul a fost anunțat în iunie 2007 și un memorandum de înțelegere semnat de Gazprom și Eni italiană în noiembrie 2007. În septembrie 2012 sa format un consorțiu în care Gazprom deține 50%, Eni are 20%, iar FED și German Wintershall fiecare dețin 15% din sectorul offshore.¹⁹⁷ Proprietatea conductelor în fiecare țară de tranzit ar fi împărțită între Gazprom și un partener național cu o împărțire egală. Conform planurilor, 30% din finanțare ar fi plătită de acționari, iar 70% ar proveni din finanțarea creditului.¹⁹⁸ De la început, percepția curentă a analiștilor a fost că proiectul este motivat de geo-economie - un avantaj strategic mai degrabă decât viabilitatea comercială.

Chiar dacă nu se așteaptă o creștere a pieței europene a gazelor,¹⁹⁹ și Gazprom trebuie să suporte o mare parte din costurile de construcție, estimate la 40 de miliarde de dolari,²⁰⁰ sau chiar 50 de miliarde de euro, potrivit unei alte estimări,²⁰¹ cazul economic pentru implementarea planului South Stream A fost "mereu slabă".¹⁰⁷ Cererea UE de gaz a scăzut din cauza performanțelor economice slabe din 2008, a cărbunelui ieftin generat de boom-ul american de gaze de șist din 2010 și de extinderea energiilor regenerabile, în special începând cu anul 2010. După cum a rezumat un analist proeminent, "South Stream este o linie telefonică foarte scumpă pe piețe care nu pot fi atât de lucrative". După cum sugerează profitabilitatea comercială slabă, motivația pentru South Stream a fost bazată, în schimb, pe avantajele geoeconomice și pe îmbunătățirea sferei de influență a Rusiei. În primul rând, Rusia ar putea să-și mărească influența asupra Ucrainei, privând țara de veniturile din tranzitul de gaze și pârgăria sa principală în Moscova ca stat de tranzit între Rusia și piețele

¹⁹⁷Dizdarevic, N. 2014. "Regulatory Aspects Behind a Realization of the South Stream", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12, Issue 2.

¹⁹⁸ "Final decision on South Stream pipeline in sight", Euractiv, 17 July 2012.

¹⁹⁹Honore, A. 2014. The Outlook of Natural Gas Demand in Europe. Oxford Institute for Energy Studies

²⁰⁰Stern, J., Pirani, S. &Yafimava, K. "Does the cancellation of South Stream signal a fundamental reorientation of Russian gas export policy?", *The Oxford Institute for Energy Studies*, Comment, January 2015

²⁰¹Maltby, T. 2013. "Europe's south-eastern pipedreams: South Stream as an energy security provider?", European Centre for Energy & Resource Security, EUCER Newsletter 22.

UE.²⁰² Cu SSPP, Gazprom ar dobândi un traseu alternativ către mulți clienți din Europa Care în prezent pot fi accesate numai prin Ucraina. Acest lucru ar lăsa Ucraina expuse la creșteri de prețuri și limite de timp, deoarece Gazprom ar putea să oprească livrările fără a incomoda alți clienți europeni. 110 Rusia a susținut cu fermitate SSPP de la criza gazelor naturale Ucraina-Rusia în 2006 și 2009, deoarece eludarea Ucrainei și câștigarea mâinii superioare în relațiile problematice de tranzit a câștigat o pondere politică, iar încercările de a negocia proprietatea parțială sau deplină a gazoductului ucrainean Rețeaua a eșuat. Mai mulți analiști văd South Stream în acest context ca un "Plan B" pentru Rusia, deoarece inițiativele de formare a unui consorțiu pentru gestionarea rețelei ucrainene nu au produs rezultate similare cu cele din Belarus, în care Gazprom a reușit în cele din urmă să achiziționeze 100% din acțiunile Beltransgaz în 2011.

În al doilea rând, Rusia și-a reluat influența în Europa de Sud-Est, slăbind alianța regiunii cu UE. Acest lucru ar avea loc prin creșterea cotei de piață și a dependenței țărilor față de gazoductul Gazprom ca o consecință. Cu SSPP, raționamentul geoeconomic, Rusia își poate consolida influența politică în țările de pe ruta proiectată, mai ales în rândul economiilor mici, care au relații dificile cu UE mai largă, cum ar fi Ungaria și Grecia, Un alt aliaj vechi, Serbia.²⁰³ Într-o măsură mai mică, o influență suplimentară ar putea fi exercitată asupra destinațiilor finale ale pieței mari Italia și Austria, importatoare de energie simpatică din punct de vedere politic care au adoptat un limbaj mai puțin inflamator în rândul țărilor UE față de campania geopolitică a Rusiei în Ucraina. În al treilea rând, Proiectul a împiedicat efectiv planurile concurente de a transporta gazul din Azerbaidjan prin intermediul Turciei pe piața UE.²⁰⁴

Un alt furnizor de gaze mari ar crește concurența în Europa de Sud-Est - o prioritate strategică de lungă durată a Bruxelles-ului - iar candidatul primar a fost câmpul de gaz Shah Deniz din apele Azerbaidjanului, potențial cuplat cu producția din Orientul Mijlociu.

²⁰²Dizdarevic, N. 2014. "Regulatory Aspects Behind a Realization of the South Stream", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12, Issue 2.

²⁰³Liuhto, K. 2010. *Energy in Russia's Foreign Policy*, Electronic Publications of Pan-European Institute 10/2010, pp. 26-28. Disponibil la: http://www.utu.fi/fi/yksikot/tse/yksikot/PEI/raportit-ja-tietopakettit/Documents/Liuhto_final_netiti.pdf

²⁰⁴Chow, E. 2015. "Russian Gas Stream or Dream", *Center for Strategic & International Studies*, 12 February 2015.

Planurile de proiect s-au concurat între ele sub forma modelului "Southern Corridor of Gas", susținut de UE. Într-adevăr, planul de construire a SSPP a apărut inițial în 2007, când UE, alarmată de prima criză a gazului ucrainean, O conductă concurențială. O luptă politică și juridică deosebită în geoeconomia dintre UE și Rusia nu a fost doar dacă să se construiască SSPP, dar în ce condiții conductele ar funcționa. Această chestiune a devenit politizată în contextul acordurilor bilaterale negociate și semnate de Rusia și țările partenere europene pe traseul proiectat de conducte între 2008 și 2011. Aceste acorduri interguvernamentale au fost încheiate cu statele membre ale UE Austria, Bulgaria, Croația, Grecia, Ungaria și Slovenia , Precum și Serbia, care negociază în prezent aderarea la UE.²⁰⁵ În același timp, Gazprom a semnat acorduri bilaterale privind cooperarea cu partenerii naționali autorizați și a înființat societăți mixte de proiecte în fiecare țară de tranzit, deținută în mod obișnuit la 50% Ambele părți.²⁰⁶ Semnarea acordurilor a fost, de obicei, completată cu un nou contract de gaz, precum cel pe care premierul bulgar, Boyko Borisov și CEO-ul Gazprom, Alexei Miller, le-a anunțat simultan cu acordul bilateral al SSPP din 2012, oferind Bulgariei o reducere de 20% Următorii 10 ani. În 2013, Gazprom a găzduit ceremonii oficiale de sudare în Bulgaria și Serbia, precum și o ceremonie de semnare în Ungaria.

Aceste evenimente au fost interpretate ca vitrine geoeconomice pentru seriozitatea Rusiei cu privire la proiect - calendarul evenimentelor sugerează că este posibil să existe o motivație geoeconomică pentru a impresiona Ucraina să opteze pentru Uniunea vamală a Rusiei. Pentru Comisia UE, proiectul era încă într-o Deoarece Gazprom nu a prezentat în mod oficial traseul precis al conductei. Pe scurt, acordurile SSPP reprezintă ordinul tradițional de energie și ar necesita scutiri notabile deoarece conțin dispoziții care încalcă legislația relevantă privind energia și concurența din UE. Primul cuprinde normele care vizează crearea pieței interne a gazelor naturale la nivelul UE, iar acestea din urmă includ regulile de concurență care vizează prevenirea abuzului de poziție dominantă și punerea în aplicare a procedurilor antitrust.

În conformitate cu legislația actuală a UE, operatorii de transport de gaze naturale trebuie să construiască interconexiuni de gaz în conformitate cu principiul accesului reglementat al terților. Autoritățile naționale pot solicita derogări de la regulile de acces ale terților.

²⁰⁵Dizdarevic, N. 2014. "Regulatory Aspects Behind a Realization of the South Stream", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12, Issue 2.

²⁰⁶ Ibidem

Autoritatea națională de reglementare trebuie să evalueze cererea de derogare prezentată de un operator, iar decizia autorității naționale de reglementare trebuie să fie aprobată de Comisie. Avizul Comisiei este obligatoriu. Pentru proiectele de infrastructură care afectează mai multe țări ale UE, Agenția pentru Cooperarea Autorităților de Reglementare din Domeniul Energiei (ACER) poate coordona diferitele cereri. Comisia și ACER acordă în mod excepțional derogări de la accesul terților sau punerea în aplicare a dispozițiilor privind separarea. Oficial, aceste scutiri se acordă pe baza unor criterii care subliniază, de exemplu, că investiția "trebuie să îmbunătățească securitatea aprovizionării și să stimuleze concurența pe piața de gaze".

Cu toate acestea, în practică, decizia de acordare a scutirilor este, în special, politică. După cum a subliniat un analist, în condițiile crizei din Ucraina și a sancțiunilor și contraacțiunilor economice ulterioare, Comisia "nu avea nici o dispoziție să acorde scutiri suplimentare Gazprom".²⁰⁷ Respectarea legislației UE ar adăuga costuri constructorului, de exemplu prin Adăugând o capacitate suplimentară la conducte.²⁰⁸ Mai important, din punct de vedere geoeconomic, aplicarea legislației UE relevante ar fi împiedicat în mod semnificativ capacitatea Rusiei de a folosi SSPP ca instrument politic și, prin urmare, a fost inacceptabil pentru Kremlin. Comisia UE a luat măsuri cu privire la acordurile bilaterale privind SSPP în timp ce progresează și problema a devenit din ce în ce mai politică. În septembrie 2012, Comisia a anunțat anchete privind acordurile și la scurt timp a început să faciliteze oficial coordonarea între statele membre relevante pentru a investiga în detaliu modul în care acordurile lor bilaterale s-au conformat regulilor UE privind piața energiei, legislația concurenței, normele privind achizițiile publice și reglementările de mediu.

În decembrie 2013, un cont a fost publicat în mod corespunzător cu privire la încălcările legislației UE constatate în acorduri.²⁰⁹ Așa cum era de așteptat, acordurile au ridicat îngrijorări cu privire la aspectele centrale ale normelor privind piața internă a energiei privind separarea proprietății și blocarea accesului terților. Comisia a identificat, de asemenea, un regim fiscal mai favorabil pentru Gazprom și partenerii săi (împotriva normelor UE privind

²⁰⁷ "South Stream project may now be a pipe dream", *Financial Times*, 24 August 2014.

²⁰⁸ Dizdarevic, N. 2014. "Regulatory Aspects Behind a Realization of the South Stream", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12, Issue 2.

²⁰⁹ "South Stream bilateral deals breach EU law, Commission says", *EurActiv*, 4 December 20

ajutoarele de stat), subcontractarea țărilor și acordarea unui tratament preferențial companiilor lor (împotriva normelor UE privind protecția concurenței), precum și societăților care stabilesc tarife (În raport cu regulile interne ale pieței UE privind energia).²¹⁰ Din punct de vedere politic, principalele probleme au vizat separarea, accesul terților și structura tarifelor, deoarece acestea au consecințe directe asupra puterii geoeconomice a comerțului cu gaze naturale. La începutul anului 2014, Gazprom "era pe punctul de a câștiga scutirea" de la normele de concurență pentru a furniza gaze suplimentare Germaniei, iar acest lucru a fost interpretat de unii ca un semn că Comisia ar putea fi, de asemenea, flexibilă în privința SSPP.²¹¹ Cu toate acestea, Comisia și-a întărit poziția de la preocupări în opoziție directă la sfârșitul lunii martie și a suspendat negocierile privind scutirile, deoarece criza din Ucraina a evoluat în război cu dovezi tot mai mari despre implicarea militară a Rusiei. Comisia a declarat că "deciziile privind scutirile [pentru South Stream] din cel de-al treilea pachet energetic sunt înghețate din motive politice".²¹² În același timp, Parlamentul European a considerat într-o rezoluție informală că "conducta South Stream nu ar trebui să fie Construit și că alte surse de aprovizionare ar trebui puse la dispoziție".

Cu toate acestea, o percepție destul de comună, chiar și după declanșarea crizei din Ucraina, a fost că ar fi ajuns la un compromis politic și juridic și că SSPP ar putea avansa în cele din urmă. În ciuda incertitudinii legale și politice, sa anticipat că ritmul SSPP ar fi greu de inversat, mai ales după analiștii din industrie și directorii companiilor. Cel mai important, conducerea rusă a calculat că acțiunile Comisiei și ale Parlamentului din martie nu au putut "și a împins construcția cu eforturi politice și economice sporite. După recesiunea politică și audierea posibilității desfășurării unei proceduri judiciare la Bruxelles în martie, Rusia a reacționat la poziția fermă a UE prin dublarea propriilor eforturi geoeconomice. Cu profunzimea legăturilor comerciale ale Europei cu Rusia și cu loialitățile conflictuale ale statelor membre, Gazprom a semnat un acord preliminar cu compania energetică OMV în luna mai pentru extinderea SSPP în Austria. În același timp, Gazprom a anunțat, de asemenea, tranzacții cu Grupul Elvețian Allseas și Saipem din Italia pentru a construi conductele subacvatice ale SSPP în Marea Neagră. Președintele Putin a vizitat Austria în iunie pentru a obține sprijin pentru acest proiect. În timpul vizitei la Moscova, în iulie, ministrul italian de externe Federica Mogherini și ministrul rus de externe, Serghei Lavrov,

²¹⁰Dizdarevic, N. 2014. "Regulatory Aspects Behind a Realization of the South Stream", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12, Issue 2.

²¹¹De Micco, P. 2013. "Delays to South Stream benefit Ukraine", Quick Policy Insight, Directorate-General for External Policies, European Parliament, p. 2.

²¹²"Russia's South Stream gas pipeline to Europe divides EU", *Financial Times*, 4 May 2014.

au declarat într-o conferință de presă că Italia și Rusia "confirmă obiectivul nostru de a finaliza proiectul de construcție a gazoductului South Stream ... și de a continua Activă în vederea eliminării tuturor problemelor care ar putea apărea, inclusiv în ceea ce privește dialogul cu Comisia Europeană"²¹³

Evidența loialității maghiare față de Kremlin a fost văzută în septembrie 2014, când Ungaria a întrerupt fluxurile reversibile de gaze din UE către Ucraina, la numai câteva zile după ce Miller a vizitat țara. Președintele Putin a călătorit în Italia și Serbia în octombrie pentru a sprijini Apoi președintele UE, Italia și Serbia privind SSPP, subliniind continuarea relațiilor de afaceri în ciuda crizei din Ucraina și "reducerea riscului de tranzit al gazelor naturale" cu South Stream. Ungaria a confirmat sprijinul său necondiționat pentru SSPP în noiembrie, adoptând un amendament la Normele privind achizițiile pentru conducte, destinate să prevină obiecțiile juridice de la Bruxelles la construirea SSPP. În iunie, Comisia Europeană a lansat o investigație juridică în Bulgaria și a declarat în raportul său anual de extindere că procesul de aderare al Serbiei va suferi dacă proiectul ar fi avansat înainte ca acordul cu Rusia să fie aliniat la acquis-ul comunitar al UE.

În septembrie, Parlamentul European a adoptat o rezoluție prin care solicită statelor membre să anuleze acordurile planificate privind sectorul energetic cu Rusia, inclusiv SSPP. Starea proiectului a fost confuză, nu numai din punct de vedere juridic și politic, ci și la nivel de bază al lucrărilor de construcție. Aici, Bulgaria a apărut ca principalul domeniu al geoeconomiei SSPP. Cealaltă țară posterioară de tranzit, România, are propriile sale rezerve de gaze naturale și este considerată o cauză pierdută din punct de vedere politic din partea Rusiei, în timp ce țările următoare pe ruta de tranzit, Serbia și Ungaria, pot fi întotdeauna incluse pentru a sprijini proiectul. Construcția SSPP Iar presupusa corupție implicată în contractele bulgare a fost una dintre principalele teme electorale din țară în vara anului 2014. Potrivit unor comunicate de presă, a avut loc "o întâlnire secretă între premierul bulgar și șeful Gazprom", după care conducerea Contractele au fost acordate "unei societăți controlate de un membru al cercului interior al lui Putin [Ghenadi Timchenko] și a companiilor bulgare conectate politic". Potrivit Consiliului European pentru Relații Externe, prețul proiectat al

²¹³Italian EU presidency backs South Stream”, EU Observer, 10 July 2014.

SSPP în Bulgaria, 7 milioane de euro pe Kilometru, a fost mai mult de două ori mai mare decât o construcție similară a conductelor în Germania.²¹⁴

Diferența dintre prețuri a fost interpretată ca un "tip sofisticat de cor Ruptura "care, prin intermediul subcontractorilor, ar aduce beneficii uriașe diferiților actori politici din Bulgaria - și că" același mecanism ar funcționa și în Serbia".²¹⁵ La sfârșitul lunii august 2014, Gazprom a transportat țevi în portul Varna din Bulgaria și a lucrat la construcția, în ciuda faptului că bulgarul bulgar, Plamen Oresharski, neagă prompt că există lucrări de construcție în curs de desfășurare, iar premierul Boiko Borisov, subliniind necesitatea aprobării de către UE înainte de lansarea oricărei lucrări pe conductă. În luna septembrie, Gazprom a anunțat că lucrările de construcție pe sârbă A început să curgă în curând.²¹⁶ Noul guvern de coaliție ales în Bulgaria în octombrie a fost considerat ca fiind înclinat mai mult spre Bruxelles decât guvernul socialist precedent, iar Borisov a subliniat oficial că va fi nevoie de un acord între Bruxelles și Kremlin înainte ca construcția să poată continua.²¹⁷

La 1 decembrie 2014, într-un eveniment surprinzător de evenimente pentru mulți, președintele Putin a anunțat că Rusia va renunța la proiect.²¹⁸ Printre cei surprinși s-au numărat cei mai apropiați parteneri europeni, cum ar fi Saipem, filiala contractantă a companiei energetice italiene ENI, Nu a primit nicio notificare oficială că proiectul a fost eliminat. Majoritatea contractanților și partenerilor nu au răspuns cererilor de comentarii, indicând confuzie după o decizie aparent bruscă și unilaterală a președintelui Putin. În comentariile sale, președintele Putin a încadrat pierderea SSPP ca o pierdere pentru Europa și a numit atunci Comisia drept principalul vinovat ", lipsind Bulgaria de posibilitatea de a se comporta ca un stat suveran". Stocul Gazprom a crescut ușor după ce s-au rupt știrile, indicând faptul că preocupările legate de rentabilitate au fost împărtășite în mare măsură între investitorii săi. Motivația geoeconomică a SSPP a fost astfel verificată de piață. Stocurile contractorilor europeni care se așteaptă să fie implicați în construcții au scăzut brusc,²¹⁹

²¹⁴“Bulgaria’s new coalition and the future of South Stream”, European Council on Foreign Relations, 11 November 2014.

²¹⁵ Ibidem

²¹⁶ “Gazprom: Serbia will start building South Stream in October”, EurActiv, 17 September 2014.

²¹⁷ “Bulgaria’s likely next PM says will build South Stream only if EU happy”, Reuters, 18 June 2014.

²¹⁸ “In Diplomatic Defeat, Putin Diverts Pipeline to Turkey”, *New York Times*, 1 December 2014.

²¹⁹ “Putin loses face with cancellation of ‘pharaonic’ South Stream”, *Financial Times*, 2 December 2014.

subliniind că decizia de a abandona South Stream a fost într-adevăr surprinsă pentru analiști și nu a fost anticipată de piețe. În ianuarie 2015, Gazprom a anunțat vicepreședintele Comisiei Europene că, în câțiva ani, Gazprom ar înceta să livreze către UE prin Ucraina și ar face disponibil doar o cantitate de gaz la granița greco-turcă. CEO-ul Miller a fost citat spunând că, deoarece "South Stream este mort", nu vor exista "alte opțiuni de tranzit pentru gaze decât noua conductă turistică Stream". Potrivit lui Miller, este de datoria partenerilor europeni să "pună în aplicare Infrastructura necesară".²²⁰

Cu toate acestea, este greu de estimat dacă cuvintele lui Miller aveau scopul de a impresiona audiențele interne sau de a lansa noi negocieri cu parteneri străini. Anunțul fluxului turcesc de 12 miliarde de dolari a întărit reputația Rusiei ca partener comercial fiabil. Deocamdată, proiectul Turciei Stream nu este decât un proiect. Ambele părți au semnat un memorandum de înțelegere și, probabil, vor negocia prețurile și cantitățile în timp util. Analiștii de piață și-au exprimat îndoielile cu privire la perspectivele exporturilor de gaze către UE prin Turcia, ceea ce ar necesita investiții substanțiale în noua infrastructură în sud- Estul Europei de către multe din aceleasi țări care încă mai dispun de dispariția SSPP.²²¹ Piața proprie a gazului din Turcia este în creștere, dar nu este suficient de rapidă pentru a permite importul de gaze la o scară comparabilă cu cea pe care SSPP intenționa să o mobilizeze.²²² Cu toate acestea, după cum a relatat cazul SSPP, proiectele de conducte pe scară largă sunt turbulente și predispuse la incertitudine politică: Chiar și atunci când conductele reale sunt transportate în jurul regiunii, proiectul poate fi oprit. Coborârea unui avion de luptă rusesc Su-24 de către forțele armate turcești ilustrează în mod ilustrativ antagonismul geopolitic dintre Turcia și Rusia în Siria, care a făcut ca Rusia să înghețe, cel puțin temporar, proiectul Turciei Stream. Geopolitica din Siria poate avea, de asemenea, Consecințe în relațiile energetice ale celor două puteri regionale care aspiră.

Între timp, în 2014, când lupta împotriva SSPP sa intensificat, Rusia a început în cele din urmă să înregistreze progrese în eforturile sale de diversificare a piețelor sale de gaze naturale. El a semnat două acorduri cu China de a furniza anual 30 de miliarde de metri cubi

²²⁰ "Russia to Shift Ukraine Gas Transit to Turkey as EU Cries Foul", Bloomberg, 14 January 2015.

²²¹ Chow, E. 2015. "Russian Gas Stream or Dream", *Center for Strategic & International Studies Commentary*, February 2015.

²²² Ibidem

de gaze de conducte - odată ce puterea proiectată a conductelor siberiene care leagă centrele de producție Krasnoyarsk, Irkutsk și Yakutia de frontiera chineză a fost construită optimist în patru până la cinci ani - proiectul termic este un progres în comerțul și investițiile ruso-chineze în domeniul energiei, oferta prevăzută de 38 de miliarde de metri cubi de gaz (în 2018) către China este doar o pătrime din volumul de gaz exportat în Rusia numai în 2013.²²³ Livrările de gaze destinate Chinei nu vor exploata aceleași depozite de energie utilizate în Europa. În al doilea rând, actualul mediu economic din Rusia, cu încetinirea economiei fără precedent din anii '90, prețurile scăzute ale petrolului, slăbirea gravă a monedei sale și problemele de acces la capital datorită sancțiunilor economice, constituie dificultăți pentru mai multe viitoare investiții la scară largă . Potrivit raportului de audit al Gazprom din 2014, Rusia a vândut cu 15% mai puțin gaz în 2014 decât în 2013, ceea ce înseamnă o pierdere de 2,2 miliarde de dolari de pe piața europeană.²²⁴

4.5. Trilateralizare, UE-Ucraina-Rusia

La 12 septembrie 2014 a avut loc o reuniune trilaterală importantă a Comisiei Europene, a Ucrainei și a Rusiei, la nivel comisar / ministerial, la care Rusia a prezentat cereri de modificare a Acordului de asociere, care include o zonă de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare (AA / DCFTA) . O parte din argumentul Rusiei a fost că au fost necesare măsuri pentru a preveni "necesitatea" ca Rusia să continue cu următoarea fază a sancțiunilor împotriva Ucrainei, în special suspendarea preferințelor tarifare libere din CSI. Rezultatul reuniunii a fost un acord al Comisiei și al Ucrainei de a amâna, până la sfârșitul anului 2015, "aplicarea provizorie" a componentei ZLSAC din acordul de asociere. În schimb, Rusia nu va renunța la preferințele comerciale CSI

²²³Granholm *et al.*, A Rude Awakening – Ramification of Russian Aggression towards Ukraine (Eds.), (FOI, June 2014, p. 75.

²²⁴Gregory P., Russia's Natural Gas Sales Plummet: Is Russia Captive To European Buyers?, Forbes, 24 Dec 2014, <http://www.forbes.com/sites/paulroderickgregory/2014/12/24/russias-natural-gas-sales-plummet-is-russia-captive-toeuropean-buyers/>

După reuniunea din 12 septembrie, ministrul rus Alexei Ulyukaev a scris comisarului De Gucht, într-o scrisoare scursă presei, căutând să pună acest acord într-o formă legală legală și să continue discuțiile trilaterale pentru rezolvarea problemelor nerezolvate. Cele mai practice dintre acestea ar putea fi problema standardelor tehnice și regulamentelor SPS pentru exporturile rusești către Ucraina ori de câte ori Ucraina implementează standardele UE. Dar alte întrebări rusești, cum ar fi modificarea AA / DCFTA, ar fi probabil nerezolvate. Ministrul ucrainean a spus că "nici un cuvânt" nu ar fi schimbat. În plus, în presă a fost raportat că președintele Putin a considerat necesar să urmeze scrisoarea Ulyukaev în scrisoarea sa adresată președintelui Poroșenko și președintelui Barroso, amenințând cu represalii imediate dacă Ucraina ar fi luat măsuri pentru punerea în aplicare a AA / DCFTA și solicitând "Modificare sistemică", ceea ce pare să însemne o extindere exorbitantă a acordului din 12 septembrie²²⁵

Un proces trilateral mai constructiv a fost în curs de desfășurare cu privire la condițiile de reluare a aprovizionării cu gaze rusești în Ucraina. Au avut loc mai multe întâlniri ale miniștrilor ruși și ucraineni ai energiei mediate de comisarul european pentru politică energetică, Gunther Oettinger. Negocierile au progresat în ceea ce privește condițiile de acordare a prețurilor și a datoriilor pentru reluarea livrărilor de gaze, cel puțin pentru lunile următoare, pentru a vedea totuși prin iarnă. La ultima întâlnire trilaterală de la Berlin din 26 septembrie, a fost depusă o înțelegere pentru un pachet de iarnă numit "Ucraina", în cadrul căruia Ucraina ar plăti 3,1 miliarde de dolari datoriei sale către Rusia până la sfârșitul anului, în schimbul livrărilor de gaze naturale în lunile de iarnă la 385 dolari La 1000 de metri cubi. Acordul nu este încă finalizat.

²²⁵ Putin warns Ukraine against implementing EU deal -letter by Robin Emmott, Septembrie 2014, <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-trade-idUSKCN0HI1T820140923>

5. Concluzii

UE și SUA au aplicat sancțiuni mondiale împotriva Rusiei din cel mai fundamental motiv, și anume că Kremlinul, în intervențiile sale în Ucraina, a încălcat toate normele de bază ale ordinii de securitate pan-europene consacrate prin Tratatul de la Helsinki din 1975. NATO Alianței au declarat deschis că nu vor merge la război cu Rusia asupra Ucrainei. În aceste condiții, în cuvintele potrivite ale fostului ambasador al Regatului Unit la ONU, nu există alte mijloace între cuvinte și război, cu excepția sancțiunilor, de a exercita presiuni. În ceea ce privește sancțiunile UE și SUA împotriva Rusiei, închiderea efectivă a piețelor financiare este mult mai importantă decât sancțiunile care vizează cetățenii și dăunează instituțiilor financiare mari din Rusia. Rezervele financiare ale Rusiei pot avea grijă de nevoile imediate, dar cu cât sancțiunile rămân mai mari, cu atât costurile macroeconomice sunt mai mari, până la potențialul de a deveni daune de importanță strategică și, în special, dacă prețul petrolului continuă să slăbească și UE progresează rapid și credibil spre a putea face fără gazul rusesc.

În ceea ce privește contra-sancțiunile Rusiei, restricțiile privind importul de alimente sunt de o importanță marginală. Deteriorarea climatului de afaceri european nu este binevenită, însă provocarea mult mai largă de a scoate economia din stagnare este abordată prin intervenția masivă a politicii monetare a Băncii Centrale Europene.

Sancțiunile Rusiei împotriva Ucrainei par a fi contraproductive în termeni economici simpli, stimulând o schimbare a eforturilor de marketing către piețele UE și pe piețele mondiale, departe de piața rusă. Mai mult, prin agresiunea sa, Rusia sa gravat ca un dușman în mintea majorității ucrainenilor, așa cum a fost cazul în Georgia cu războiul din 2008: astfel, pierderile de putere softpentru Rusia.

Pentru moment, sancțiunile și contra-sancțiunile dintre Rusia și Europa își formalizează înstrăinarea reciprocă, încrederea în Europa a Kremlinului scăzând la cel mai scăzut nivel din vremea pre-Gorbaciov. Rusia este percepută ca susținând o nouă zonă de conflict înghețată în estul Ucrainei și jucând un joc lung și oportunist, cu ameliorarea parțială și temporară a

ostilităților împotriva Ucrainei pentru a reduce sancțiunile, lăsând scenariile deschise pentru acțiunile ofensive reluate mai târziu, Coridor până în Crimeea. Dacă, pe de altă parte, Rusia și-a demonstrat voința concretă, credibilă și pe termen lung de a trece la un regim de pace cooperativ cu Ucraina, UE și SUA ar fi, fără îndoială, fericite să elimine sancțiunile. În absența unor astfel de semnale și angajamente obligatorii, logica ar fi să susțină cele mai semnificative sancțiuni economice atât timp cât este nevoie, cu pregătirea de a le intensifica.

SSPP a fost doar o altă dispută comercială între UE și Rusia, comparabilă cu litigiile privind tarifele feroviare cu statele baltice sau cu disputa fiscală cu Finlanda? Analiza și urmărirea proceselor prezentate aici nu sunt de acord cu această noțiune, subliniind că SSPP a fost o prioritate strategică pentru Rusia care a devenit victimă a aventurismului conducerii ruse Ucrainei sau chiar "una dintre cele mai mari victime ale conflictului Est-Vest Ucraina".²²⁶ În plus, perspectiva geoeconomică subliniază faptul că cazul SSPP este mai mult decât un răgaz trivial de război asupra unui proiect de conducte. După cum indică exercițiul de urmărire a procesului, conducerea rusă a estimat, în primăvara anului 2014, că ar putea promova simultan două strategii europene: una geo-economică (construirea SSPP) și una geopolitică (campania militară din Ucraina). Aici, Putin, deseori descris de comentarii politici ca un maestru de strateg,²²⁷ și-a depășit mâna. UE continuă să caute o politică globală comună pentru a face față agresiunii rusești în Ucraina, dar în politică Putin pare să fi reușit să crească unitatea, într-o anumită măsură, printre obiectivele politicii sale. Începând din martie 2014, UE a reușit să-și întărească linia pe SSPP. Contextul global al energiei, inclusiv prețurile ieftine ale cărbunelui, extinderea energiilor regenerabile, gazele naturale lichefiate și tranzacțiile spot, nu pot ține cont pe deplin de asertivitatea Comisiei Europene și de loialitatea statelor membre în cazul SSPP. La un nivel mai general, studiul de caz al SSPP evidențiază incompatibilitatea strategiilor geopolitice geoeconomice și tradiționale. Dependența Europei de Rusia față de gaze a fost privită în general ca limitând amploarea reacției UE la agresiunea militară a Rusiei în Ucraina.²²⁸ Cealaltă perspectivă, prejudiciul asupra puterii geoeconomice ruse cauzate de geopolitică în Ucraina, nu a fost abordat sau analizat în mod adecvat. Activitatea geoeconomică a Rusiei a fost de mult succes ca o putere centrifugală, divizată în cadrul UE. Campania geopolitică din Ucraina, în contrast evident, a reprezentat o forță

²²⁶ "South Stream gas project may now be a pipe dream", *Financial Times*, 24 August 2014.

²²⁷ Bassett L. "Mike Rogers: Putin is playing chess, Obama is playing with marbles", *Huffington Post*, 2 March 2014.

²²⁸ "A Conduit for Russian Gas, Tangled in Europe's Conflicts", *The New York Times*, 30 June 2014.

centripetală, determinând o unitate consolidată a UE, văzută în final, de exemplu, în cazul SSPP. Tendințele centripetale similare cauzate de o amenințare geopolitică percepută pot fi observate în conducerea germană emergentă în politica externă a UE,²²⁹ sancțiunile economice impuse împotriva Rusiei și reînnoirea unei discuții mai largi asupra unei uniuni energetice.

Deși analiștii contemporani sunt dornici să Evoca Von Clausewitz, se pare că pretențiile de geo-economie fiind o continuare a războiului prin alte mijloace sunt analitic saraci și potențial înșelătoare. Mijloacele de proiecție a puterii geopolitice și instrumentele puterii geoeconomice au efecte deosebit de diferite în lumea contemporană, interconectată. După cum a afirmat Makarychev, "Rusia și UE își construiesc politicile pe concepte drastic diferite ale puterii și conceptualizări divergente ale statului și ale funcțiilor sale".²³⁰ Dacă geopolitica și geoeconomia sunt strategii concurente (pentru Rusia), la fel sunt și geoeconomia și liberalismul economic UE). Moștenirea anilor 1990, promovând ordinea liberală și interdependența pentru a spori securitatea regională, poate împiedica capacitatea UE de a juca jocuri geoeconomice cu Rusia orientată spre capital, orientată spre stat. Timp de mult timp, Bruxelles, care acționează prin emularea acquis-ului comunitar, a impins Gazprom și partenerii săi să respecte regulile UE privind piețele energetice și concurența. Printre preocupările principale se numără accesul terților la conducte, separarea proprietății rețelei și furnizarea de gaze naturale și structura tarifelor pentru utilizarea conductelor.

Esența politică a acestor reguli este că Comisia UE încearcă să limiteze puterea geoeconomică a Rusiei prin crearea unei piețe unice elastice - sau, mai realist, o variantă a "concurenței reglementate", al doilea cel mai bun rezultat după o ordine bazată pe piața liberală. Rusia, pe de altă parte, a lansat un litigiu cu privire la cel de-al treilea pachet energetic al UE la Organizația Mondială a Comerțului. Aceasta este o mișcare neobișnuită, dar pozitivă pentru Rusia, deoarece mecanismul de soluționare a litigiilor din cadrul OMC oferă un sistem de judecare independent Pe care Rusia a evitat în mod continuu în trecut. În ciuda tendințelor centripetale recente, statele membre au sprijinit, în mod firesc, reacțiile politice diferite față de activitatea geoeconomică a Rusiei în sectorul energetic. Diferitele

²²⁹ Pond E. 2015 "Germany's Real Role in the Ukraine Crisis", *Foreign Affairs* Vol. 94, No. 2, pp. 173-176

²³⁰ Makarychev A., 2014. Russia, Ukraine and the Eastern Partnership: From Common Neighborhood to Spheres of Influence?, *Insight Turkey*, Vol. 16, No.3, pp. 181-199.

înțelegeri sau nerespectări ale solidarității UE, precum și acțiunile unilaterale pentru a face față geoeconomiei rusești vor testa coeziunea internă a Uniunii în viitor. Este esențial să menționăm că pozițiile naționale în cadrul UE nu sunt niște derivate clare ale comerțului cu Rusia în domeniul energiei. De exemplu, gazul rusesc reprezintă o parte mai mare a consumului de energie primară din Finlanda decât cea a Poloniei. Prin urmare, se poate susține că criticile frecvente și vocale ale Poloniei față de geoeconomia energetică rusească - în special conductele Nord Stream și South Stream - nu sunt Cu privire la securitatea energetică ca atare, ci mai degrabă la politica de securitate convențională. Polonia presupune, într-o anumită măsură, că Ucraina devine mai puțin suverană, cu cât se vor confrunta Polonia cu mai multă securitate din Orient. Anii de luptă pentru SSPP vor lăsa o cicatrice pe relațiile energetice dintre UE și Rusia. Lupta geoeconomică asupra regulilor comerțului cu gaze naturale din Europa continuă în negocierile dintre Bruxelles și Kremlin, în campaniile electorale naționale din mai multe state membre ale UE, în consiliile de consiliu corporative și în litigiile civile din Europa. Deși rezultatul final stă în echilibru, ideea invincibilității energetice rusești, în care "politica energetică poate defini în cele din urmă forma relațiilor dintre Rusia și Occident în timpul ultimei crize din Ucraina", a fost compromisă de caderea planului pentru SSPP.

Relația dintre UE și Rusia nu poate fi definită strict și total ca o simbioză sau ca o competiție. În funcție de domeniul în care se află bătălia, relația își schimbă natura. Pe de o parte, la nivel ideologic este o confruntare. UE încearcă să se stabilească ca o putere normativă în regiunea estică prin susținerea acțiunilor care contribuie la dezvoltarea societății civile și a instituțiilor democratice, în timp ce Rusia subminează astfel de acțiuni, controlând elitele și mass-media. Pe de altă parte, simbioza trebuie observată atunci când privim legăturile energetice și comerciale, deși geostrategice, Rusia devine din ce în ce mai dependentă.'

Anexe

Rank	Country	Index Score
1	United Kingdom	75.61
2	Germany	73.89
3	United States	73.68
4	France	73.64
5	Canada	71.71
6	Australia	68.92
7	Switzerland	67.52
8	Japan	66.86
9	Sweden	66.49
10	Netherlands	65.21

Figura 1. Indexul Soft power 201

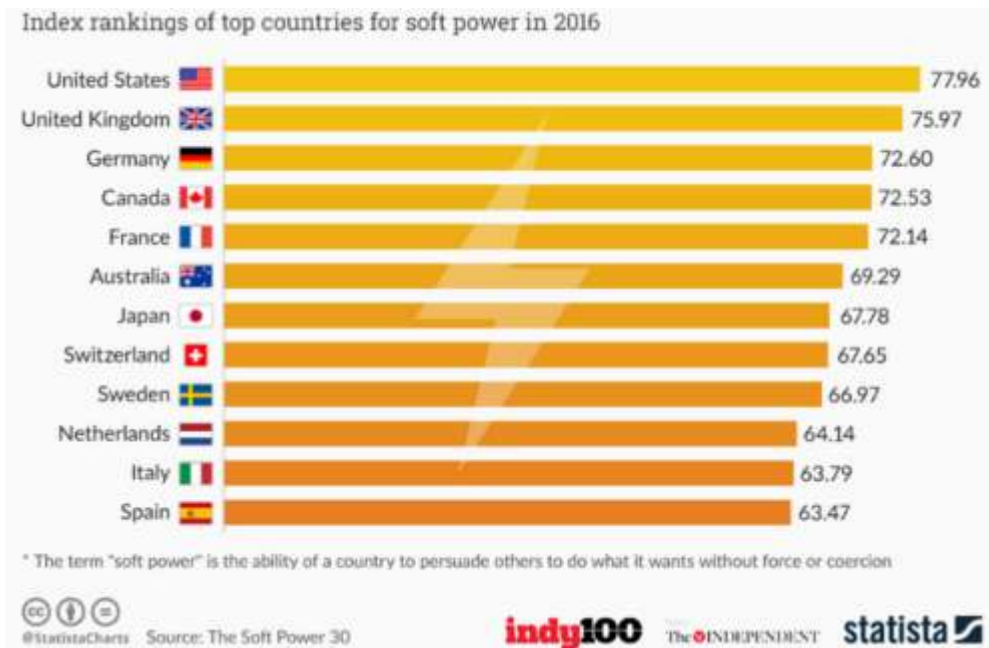

Figura 2. Indexul Soft power 2016

Figura 3. Cele 6 elemente de baza pentru calcularea soft power

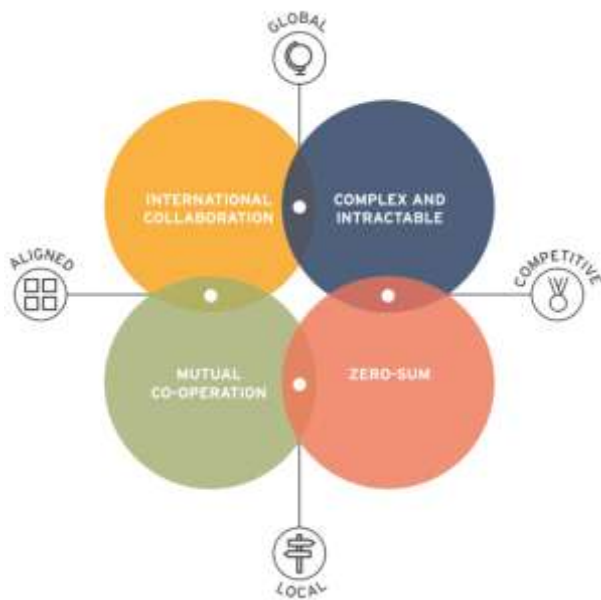

Figura 4. Provocările politicii externe

European Security Strategy and important sub-strategies

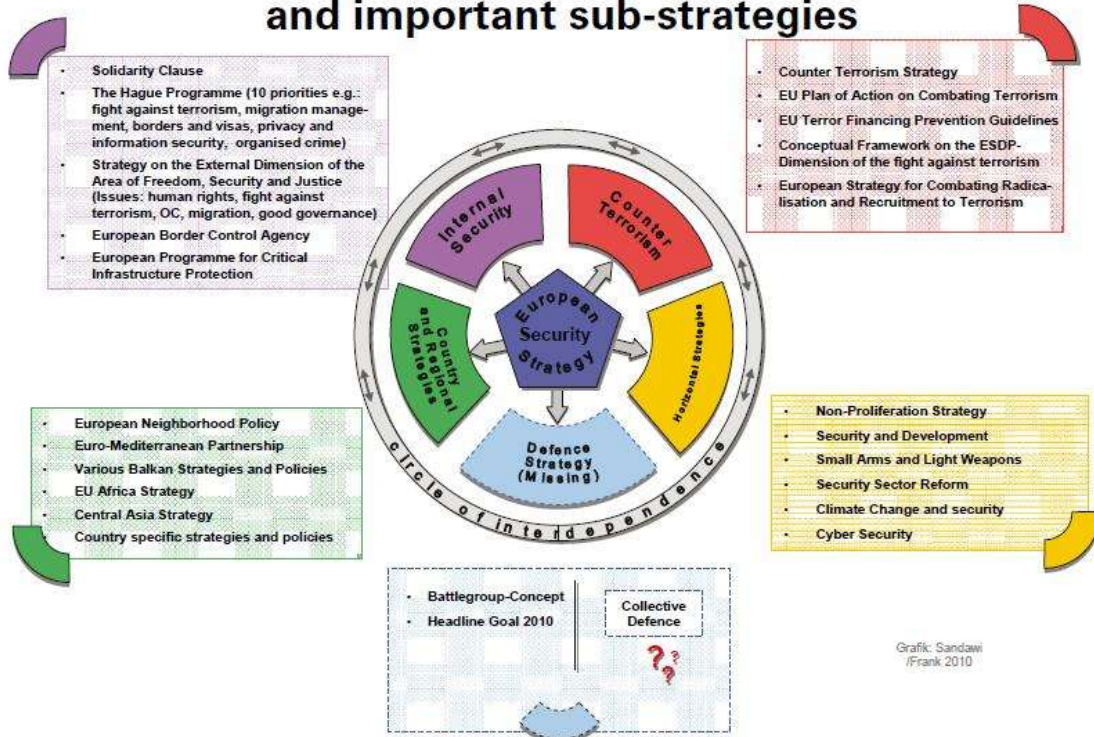

Figura 6. Strategia Europeană de Securitate și importante sub-strategii
(Sursă: *Handbook CSDP*, Austria, 2010)

Linkage of internal and external Security

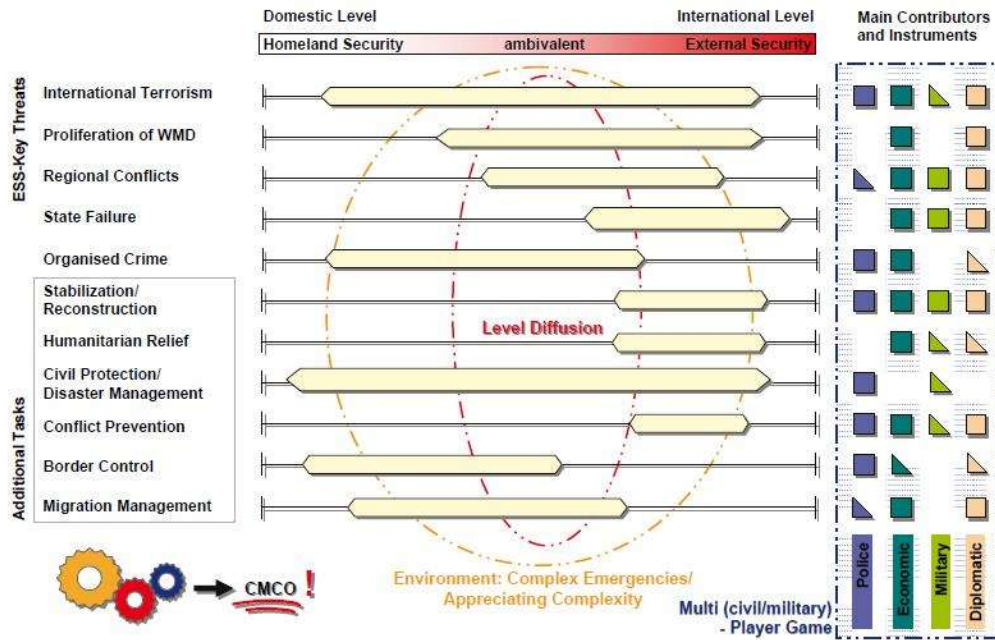

Figura 7. Legătura între Securitatea internă și externă

(Sursă: *Handbook CSDP*, Austria, 2010)

Figura 8. Tintele sancțiunilor actuale față de Rusia

	Billion euro	% EU GDP
EU GDP	13,473	100
EU total exports worldwide	1,733	13
EU agri-food exports worldwide	120	0.9
EU agri-food exports to Russia	12	0.09
Sanctioned EU agri-food exports to Russia	5	0.04
<i>Minus products already restricted early 2014</i>	3.5	0.03

Sources: European Commission, Eurostat and DG Trade.

Figura 9. Exporturi ale Uniunii Europene

% of gas coming from Russia: European countries have different degrees of natural gas dependency on Russia

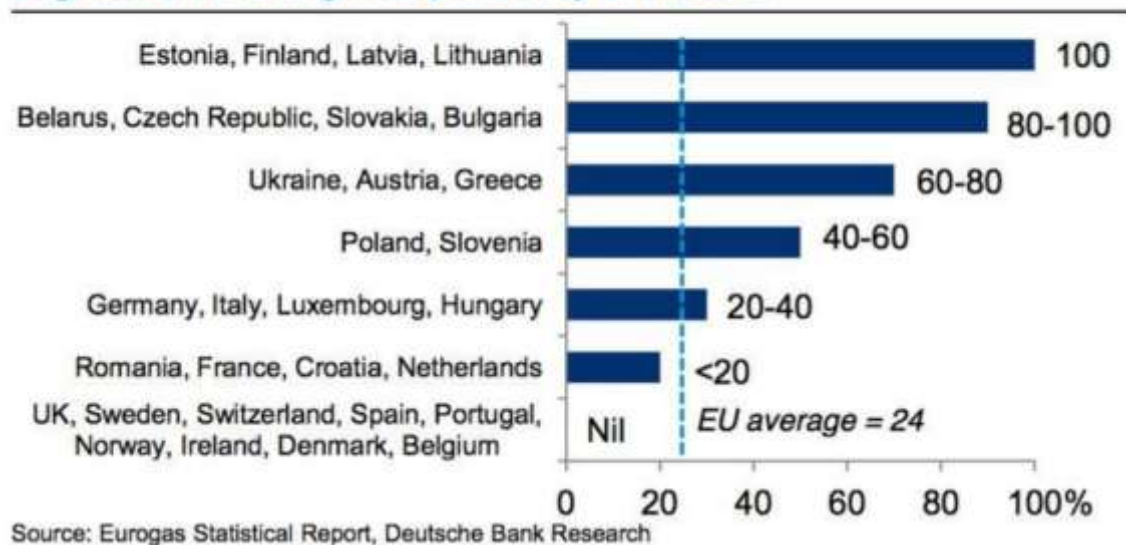

Figura 10. Dependentia de gaz Rusesc a Uniunii Europene

Product Groups	Imports		Exports	
	Value (Mio €)	Share in total (%)	Value (Mio €)	Share in total (%)
TOTAL	212,882	100.0	123,016	100.0
Primary products	173,532	81.5	14,032	11.4
-Agricultural products	4,197	2.0	11,694	9.5
--Food	2,033	1.0	10,489	8.5
---of which Fish	349	0.2	215	0.2
--Raw materials	2,164	1.0	1,205	1.0
-Fuels and mining products	169,335	79.5	2,339	1.9
--Ores and other minerals	1,702	0.8	453	0.4
--Fuels	162,448	76.3	1,395	1.1
---of which Petroleum and petroleum products	138,964	65.3	1,345	1.1
--Non ferrous metals 5,186	5,186	2.4	491	0.4
Manufactures	17,096	8.0	107,261	87.2
-Iron and Steel	4,393	2.1	1,620	1.3
-Chemicals	6,276	3.0	19,412	15.8
--of which Pharmaceuticals	34	0.0	7,806	6.4
-Other semi-manufactures	3,898	1.8	9,490	7.7
-Machinery and transport equipment	1,970	0.9	61,035	49.6
--Office and telecommunication equipment	102	0.1	8,169	6.6
---Electronic data processing and office equipment	25	0.0	3,888	3.2
---Telecommunications equipment	59	0.0	3,941	3.2
---Integrated circuits and electronic components	18	0.0	341	0.3
--Transport equipment	742	0.4	23,434	19.1
---of which Automotive products	66	0.0	17,548	14.3
--Other machinery	1,125	0.5	29,270	23.8
---Power generating machinery	592	0.3	1,777	1.4
---Non electrical machinery	253	0.1	20,273	16.5
---Electrical machinery	280	0.1	7,220	5.9
-Textiles	47	0.0	1,088	0.9
-Clothing	22	0.0	3,410	2.8
-Other manufactures	491	0.2	11,177	9.1
--of which Scientific and controlling instruments	172	0.1	3,198	2.6
Other products	5,922	2.8	1,095	0.9

Figura 11. Interdependentele UE - Rusia

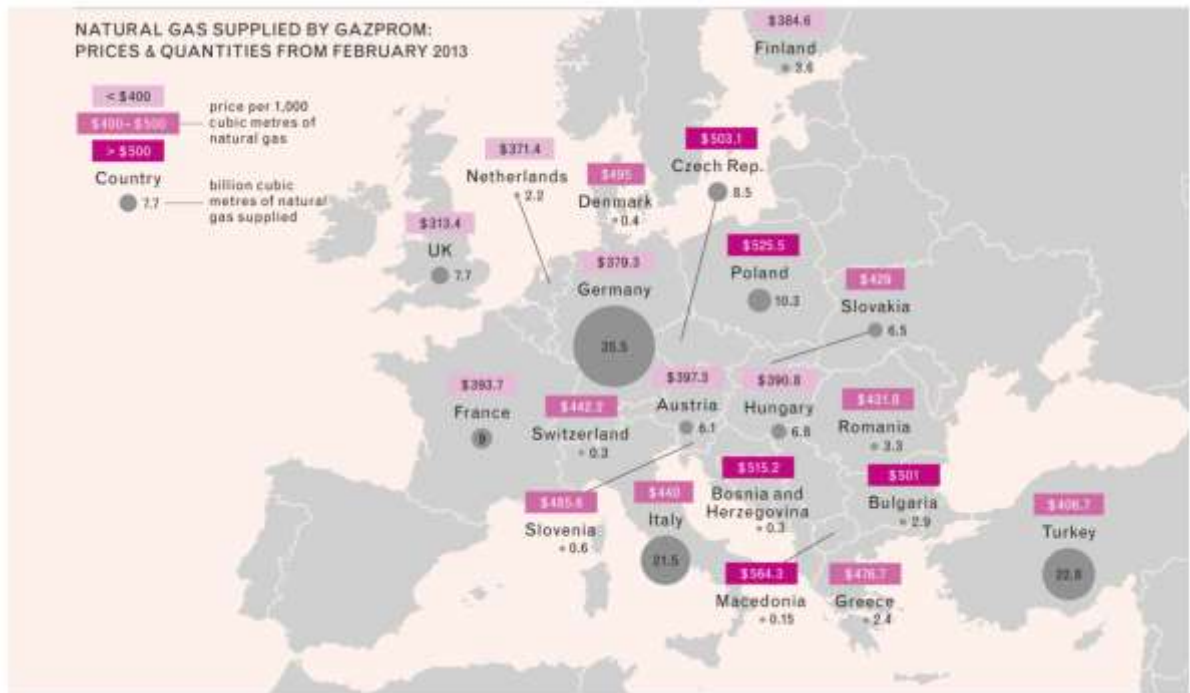

Figura 12. Pretul Gazelor naturale in Europa 2012

Bibliografie

Carti

Aalto, P. (ed.), *The EU-Russian Energy Dialogue: Europe's Future Energy Security*, Ashgate Publishing, 2008;

Bremmer, I., "The End of the Free Market: Who Wins the War between States and Corporations?", New York: Portfolio, 2010;

Campbell, Kurt M. and O'Hanlon, Michael E. *Hard Power: The New Politics of National Security*. New York: Basic Books, 2006;

Carr, E.H. "*The Twenty Years' Crisis (1919-1939): An introduction to the Study of International Relations*", 2nd edition, London: MacMillan. 1962

Duchêne, Fr., *The European Community and the Uncertainties of Interdependence*, in Kohnstam, M. and Hager, W. (eds.), *A Nation Writ Large? Foreign-Policy Problems before the European Community*, London: MacMillan. , 1973;

Evans, G., „Cooperating for Peace: The global agenda for the 1990s and Beyond”, St Leonards: Allen & Unwin 1998;

Flint, C., "*Introduction to Geopolitics*", London: Routledge, 2006;

George, Alexander L. "Coercive Diplomacy." *The Use of Force: Military Power and International Politics*. Ed. Rpbert J. Art and Kenneth Waltz. U.S.A.: Roman & Littlefield, Inc., 2004;

Goldman, M. I. *Petrostate: Putin, Power, and the New Russia* (Oxford and New York: Oxford University Press, 2008;

Kant, I, 1795 *Perpetual Peace*, Republicata (New York: Cosimo, 2005);

Korosteleva, E., „*The European Union and its Eastern Neighbours. Towards a more ambitious partnership?*”, London and New York: Routledge. 2012, p. 116

Legvold, R. (ed.) "Russian Foreign Policy in the 21st Century & the Shadow of the Past", New York: Columbia University Press, 2007;

Mayer, Bernard, "The Dynamics of Conflict Resolution. A Practitioner's Guide", San Francisco, Jossey Bass, A Wiley Company, 2000, p. 24.

Moravcsik, A., "The choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht", Ithaca, Cornell University Press, 1988.

Nye, Joseph S., "Power in the Global Information Age: From Realism to Globalization". London, New York: Routledge, 2004.

Oxenstierna, S. and Tynkkynen, V-P. "Russian Energy and Security up to 2030", London, Routledge, 2014;

Perovic, J., Orttung, R. W. and Wenger, A. (eds) Russian Energy Power and Foreign Relations: Implications for Conflict and Cooperation (London and New York: Routledge, 2009;

Pruitt D.G. et al, „Social conflict: escalation, stalemate, and settlement”, McGraw-Hill, 1986

Rachman, G. "Zero-sum World: Politics, Power and Prosperity After the Crash", (London: Atlantic Books, 2010).

Robins, Stephen P., „Organizational Behavior: Concepts, Controversies, Applications” Prentice Hall, 1998;

Shaim, Avi, "The Middle East: The Origins of Arab-Israeli War", Oxford University Press, 1996;

Siitonen, Lauri, *Political Theories of Development Cooperation –A Study of Theories of International Cooperation*, WIDER Publications, 1990

Tocci, N., *The EU and Conflict Resolution*, Routledge/UACES contemporary European studies series, New York: Routledge. 2007;

Articoleacademice

Anokhin A. and Lachininskii S., "Evolution of the Ideas and Contents of Geoeconomic Studies, Regional Research of Russia", Vol. 5, No. 1, pp. 90-95, 2015.

Armitage, Richard L. and Joseph S. Nye, Jr. CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America." Center for Strategic and International Studies.

Axelrod, R. S., "The European Energy Charter Treaty: Reality or Illusion?" *Energy Policy* Vol. 24, No. 6, 1996.

Baum, Charles. "Trade Sanctions and the Rule of Law: Lessons From China." *Stanford Journal of East Asian Affairs* 1 (2001): 46-72. Feb.-Mar. 2008;

Berneck A., 2015. "The "Grand Chessboard" of the 21st Century Geopolitical Strategies of the Multi-polar World", *National Security Review*, Special Issue / MMXV;

Brutter, M., "Diplomacy without a state: The external delegations of the European Commission", *Journal of European Public Policy*, vol.6, no.2, 1999;

Coser, A., Lewis, "Social Conflict and the Theory of Social Change", *The British Journal of Sociology*, Vol 8, No.3, Sept., 1957;

Chow, E., "Russian Gas Stream or Dream", Center for Strategic & International Studies Commentary, February 2015.

Dizdarevic, N., "Regulatory Aspects Behind a Realization of the South Stream", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12, Issue 2, 2014.

Finon, D. and Locatelli, C. 2008. "Russian and European gas interdependence: Could contractual trade channel geopolitics?", *Energy Policy* 36;

Gatlung, Johan, "Conflict Theory and the Palestene", *Journal of Palestine Studies*, Vol 2, No.1, 1972.

Granholm *et al.*, *A Rude Awakening – Ramification of Russian Aggression towards Ukraine* (Eds.), (FOI, June 2014)

Haukkala, H., "Towards a Pan-European energy order? Energy as an object of contention in EU-Russia relations", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol.12 No.4, 2014;

Honore, A., *The Outlook of Natural Gas Demand in Europe*. Oxford Institute for Energy Studies Oxford, 2014.

Hughes, J., „*EU Relations with Russia: Partnership or Asymmetric Interdependence?*”, London: LSE Research Online, accesat la data 10.05.2017: <http://eprints.lse.ac.uk/651/1/Hughes.EU-Russia.2006.pdf> . 2006

Huntington, S., "Why International Primacy Matters", 1993, *International Security* Vol. 17, No 4;

Janice BiallyMattern, "Why 'Soft Power' Isn't So Soft: Representational Force and the Sociolinguistic Construction of Attraction in World Politics," *Millennium: Journal of International Studies* 33, no. 3 2005;

Kupchan, C. 1998. "After Pax Americana: benign power, regional integration, and the sources of a stable multipolarity", *International Security* vol. 23

Laidi, Z., "*The Normative Empire. The Unintended Consequences of European Power*", Garnet Policy Brief, no. 6, February.2008

Laidi, Z., *Norms over Force*, trans. *La norme sans la force: L'énigme de la puissance européenne*(Paris, Presses de Sciences Po, 2005), Palgrave: Basingstoke

Laidi, Z., și Lamy, p., *A European Approach to Global Governance*, *Progressive Politics*, 1(1), September 2002

Layne, C., "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise", *International Security* vol. 17, 1993.

Leonard, M., și Nicu Popescu, "Power Audit of EU-Russia Relations", *European Council on Foreign Relations*. 2007

Leurdijk, Dick A. "Kosovo: a Case of Coercive Diplomacy." *The Helsinki Monitor* (1999): 8-17. Mar. 2008

Lee, B. 2013. The Geopolitics of the Modern Resource Boom. *Americas Quarterly* Vol. 7, No. 1

Liuhio, K., “*Energy in Russia’s Foreign Policy*”, Electronic Publications of Pan-European Institute 10/2010,

Luttwak, E., “From Geopolitics to Geoeconomics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce”, *The National Interest* Vol. 20, 1990;

Manners, I., “Normative Power Europe: A Contradiction in Terms”, *Journal of Common Market Studies*, 2002, vol. 40, no. 2,

Makarychev A., “Russia, Ukraine and the Eastern Partnership: From Common Neighborhood to Spheres of Influence?”, *Insight Turkey*, 2014, Vol. 16, No.3,

Marks, G., Liesbet HOOGHE, Kermit BLANK, “European Integration since the 1980s. State-centric Versus Multi-level Governance”, *Journal of Common Market Studies*, 34 (3), 1996,

Mattlin, M. and Wigell, M. 2015. “Geoeconomics in the Context of Restive Regional Powers”, *Asia Europe Journal*, 2015

Maull, H., Germany and the Use of Force: Still a Civilian Power?, Australian National University, National Europe Centre Paper, no. 16. (2002)

Merlingen, M., et al., *The Right and the Righteous? European Norms, Domestic Politics and Sanctions against Austria*, *Journal of Common Market Studies*, vol. 39, no. 1, pp.59-77. 2001

Menkiszak, M., “The Putin Doctrine. The formation of a conceptual framework for Russian dominance in the post-Soviet area”, Centre for Eastern Studies Commentary, no. 131/28.03.2014.

Meulen Van Der E. F., 2009. “Gas Supply and EU–Russia Relations,” *Europe-Asia Studies*, Vol. 61, No. 5, pp. 833-856.

Moga, T.L., Alexeev, D. Post-Soviet States Between Russia and the EU: Reviving Geopolitical Competition? A Dual Perspective, *The Quarterly Journal*, 2013, vol. 13, issue 1;

Moshes, A., „*EU-Russia Relations: unfortunate continuity*”, *Foundation Robert Schuman, European Issues*, no. 129, 24th February. 2009

Nowak, B., “Forging the External Dimension of the Energy Policy of the European Union”, *The Electricity Journal* 23 (1), 2010.

Orzeată, Mihail, “Lecții ale Istoriei care trebuie Reînvățate- Negocierea și Cooperarea Stabilitate și Securitate Regională”, Sesiunea Anuală de Comunicări Științifice, 9-10 Aprilie 2009, București, Universitatea Națională de Apărare, „Carol I”, pag 35;

Pirani, S., Stern J and Yafimava, K. 2009. “The Russo-Ukrainian gas dispute of January 2009: a comprehensive assessment”, Oxford Institute for Energy Studies;

Pirani, S., Stern J and Yafimava, K. 2010. “The April 2010 Russo-Ukrainian gas agreement and its implications for Europe”, Oxford Institute for Energy Studies;

Putnam, R., “Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games”, *International Organization* 42 (3), 1988,

Roth M., “Poland as a policy entrepreneur in European external energy policy: towards greater energy solidarity vis-à-vis Russia?” *Geopolitics*, Vol.16, Issue 3, 2011;

Schwok, Rene “Théories de l’intégration européenne”, Montchrestien, Paris, 2005,

Smith, K.E. “Still ‘civilian power EU?’”, European Foreign policy Unit Working Paper, 2005/1

Stegen, S. K., “Deconstructing the ‘energy weapon’: Russia’s threat to Europe as case study”, *Energy Policy*, Vol. 39, No. 10, 2011;

Stern, J. and Rogers, H., “The Dynamics of a Liberalised European Gas Market: Key determinants of hub prices, and roles and risks of major players”, *The Oxford Institute for Energy Studies*, Paper No. 94, 2014;

Thomas, D., “Still Punching below Its Weight? Coherence and Effectiveness in European Union Foreign Policy”, *Journal of Common Market Studies* Vol. 50, No. 3, 2012.

Turner, S. 2009. “Russia, China and a multipolar world order: The danger in the undefined”, *Asian Perspective* Vol. 33, No. 1, 2009;

Turksen, U. "Euro--- vision of energy trade with Russia: Current problems and future prospects for EU solidarity in energy trade", *Oil, Gas & Energy Law Intelligence* Vol. 12, Issue 4, 2014.

Vasconcelos, A., "*A strategy for EU foreign policy*", EUISS (Institute for Security Studies) Report for 2010, Report No.7, iunie 2010

White, B. "The European Challenge to Foreign Policy Analysis", *European Journal of International Relations*, 1999, Vol.5(1),

Yakunin, V. I., Bagdasaryan, V. E. and Sulakshin, S. S. *Economic Policy Ideology*, Moscow: Governance and Problem Analysis Centre, 2009

Articole de ziar

Bassett L. "Mike Rogers: Putin is playing chess, Obama is playing with marbles", *Huffington Post*, 2 March 2014;

Gregory P., Russia's Natural Gas Sales Plummet: Is Russia Captive To European Buyers?, *Forbes*, 24 Dec 2014, <http://www.forbes.com/sites/paulroderickgregory/2014/12/24/russias-natural-gas-sales-plummet-is-russia-captive-toeuropean-buyers/>

Hesse, Neubacher, Neukirch, Pauly, ReiermannșiSchepp, *Germany to play central but expensive role in sanctions against Russia*, Accesat la 15.05.2017 at <http://www.spiegel.de/international/europe/germany-to-play-central-but-expensive-role-insanctions-against-russia-a-959019.html>

Hutchings, R. and Kempe, F. "The Global Grand Bargain", *Foreign Policy*, 5 November 2008;

Leonard, M. *Why Europe Will Run the 21st Century* (New York: Public Affairs, 2005);

Nossel, Suzanne. "Smart Power". *Foreign Affairs* Mar.2004;

Nye, Joseph. "Get Smart: Combining Hard and Soft Power". *Foreign Affairs* July 2007

Nye, Joseph S. "The Decline of America's Soft Power." *Foreign Affairs*. (May/June 2004)

Nye, Joseph. "Think Again: Soft Power." *Foreign Policy*. (1 Mar. 2006)

Nye, Joseph S. "The Future of Power". New York: Public Affairs. 2011;

Pond E. "Germany's Real Role in the Ukraine Crisis", *Foreign Affairs* Vol. 94, No. 2, 2015

Sberbank, the leading Russian bank, and Cetelem, Europe's leading consumer credit player, unite efforts to develop the consumer credit market in Russia
<https://group.bnpparibas/en/press-release/sberbank-leading-russian-bank-cetelem-europe-s-leading-consumer-credit-player-unite-efforts-develop-consumer-credit-market-russia>

The Economist, Power Softly does it, 18 Iulie 2015,
<http://www.economist.com/news/britain/21657655-oxbridge-one-direction-and-premier-league-bolster-britains-power-persuade-softly-does-it>

Vernon, R. "Unclear and Present Danger: Review of 'The endangered American dream'." *The National Interest* 34, published in 1993. Disponibil la:
<http://nationalinterest.org/bookreview/unclear-and-present-danger-446>

World Bank, *Russian Monthly Economic Developments*, September 2014

Interviu Angela Merkel dupa summitul G7 din 2017 <http://www.hotnews.ro/stiri-international-21790198-angela-merkel-dupa-summitul-g7-vremea-care-puteam-baza-unii-altii-aproape-incheiata.htm>

"A Conduit for Russian Gas, Tangled in Europe's Conflicts", *The New York Times*, 30 June 2014.

"Bulgaria's new coalition and the future of South Stream", European Council on Foreign Relations, 11 November 2014.

"Bulgaria's likely next PM says will build South Stream only if EU happy", Reuters, 18 June 2014.

"Final decision on South Stream pipeline in sight", Euractiv, 17 July 2012.

"Gazprom: Serbia will start building South Stream in October", EurActiv, 17 September 2014.

“Gazprom Cuts Russia’s Natural Gas Supply to Ukraine”, The New York Times, 16 June 2014.

“In Diplomatic Defeat, Putin Diverts Pipeline to Turkey”, New York Times, 1 December 2014.

“Italian EU presidency backs South Stream”, EU Observer, 10 July 2014.

“Putin loses face with cancellation of ‘pharaonic’ South Stream”, Financial Times, 2 December 2014.

Putin warns Ukraine against implementing EU deal -letter by Robin Emmott, Septembrie 2014, <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-trade-idUSKCN0HI1T820140923>

“Russia to Shift Ukraine Gas Transit to Turkey as EU Cries Foul”, Bloomberg, 14 January 2015.

“Russia’s South Stream gas pipeline to Europe divides EU”, *Financial Times*, 4 May 2014.

“South Stream gas project may now be a pipe dream”, *Financial Times*, 24 August 2014.

Altele

Council Regulation (EU) No 960/2014 of 12.9.2014, amending Regulation (EU) No 833/2014 of 31.7.2014.

European Security strategy: A Secure Europe in a Better World, Brussels, 12 decembrie 2003